

ΝΕΟ-ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

- ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ : Τὸ Ἰωβιλαιο τοῦ Τολστόι.—Τί διεκδικούμε ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἐρημίτη τῆς Γιασνάγια Πολιάνα.
- ΑΝΤΡΕΑ ΖΕΒΓΑ : «Ὁ Ἰσίδωρος, τὸ Κράτος!» (διήγημα).
- ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ : Ὁ «Θρήνος» τῆς Ἁγία-Σοφίας καὶ ἡ «Ἐθνικὴ συνείδηση» τῶν Ἑλλήνων. (Σκόρπια Ἱστορικά Σημειώματα).
- Τ. ΠΛΕΧΑΝΩΦ : Κοινωνία καὶ Τέχνη. (Μέρος Β'. Μετάφρ. V.).
- ΓΑ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ : «Θερισμοὶ καὶ Ὀργώματα».—«Τὸ τραγούδι τοῦ Pavillon Bleu», (ποιήματα).
- Δ. Ι. ΠΟΛΙΑΝΩΦ : «Τὰ γκρεμισμένα εἰδωλα», (Βουλγαρικὴ ποίηση.—Μετάφραση Πέτρι).
- ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ : «Ντιρεττίσιμο» (Συνέχεια καὶ τέλος. Μετάφρ. Ἀντρέα Ζεβγά).
- ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ : Ἐθνικὸ Θέατρο καὶ Νεοελληνικὴ πραγματικότητα. (ἀ. ζ.).—Τὸ Θέατρο.(π.)—Ἐπιλογοί.—Ἀλληλογραφία.—Βιβλιογραφικὸ Δελτίο κλπ.

ΑΡ. 9

Π. ΠΙΚΡΟΥ : ΤΙ ΔΙΕΚΔΙΚΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ ΕΡΗΜΙΤΗ ΤΗΣ ΓΙΑΣΝΑΓΙΑ ΠΟΛΙΑΝΑ
(ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΙΩΒΙΛΑΙΟ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΪ)

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 1928
ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΑΡ. 5

ΑΘΗΝΑ

“ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ & ΤΕΧΝΗΣ

Γράμματα, εμβάσματα κι ό,τι άφορά τώ περιοδικό, στη δ/ση: Ταχυδρ. Κιβώτιο 255, Αθήνα.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΤΗΣ: ΑΓΓ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

Συδρομές: *Εξωτερ. χρονιάτικη Δρ. 50.—*Εξάμ. 25.
*Εξωτερ. Σελ. 6. *Άμερ. 8. 2.

“REVUE NOUVELLE,”

MENSUELLE, CRITIQUE & LITTÉRAIRE

Tout ce qui concerne la redaction doit être adressé à: NEA EPITHÉORISSI, Boite P. 255, Athènes.

Διαφημίσεις: *Η σελίδα Δρ. 600. Μισή και τέταρτο ανάλογως. *Ο στίχος Δρ. 5.

SOMMAIRE

PIERRE PICROS: Le Jubilé de Tolstoï.—Ce que nous réven-
diquons de l' Œuvre de l' Ermite de Jasnaïa Poliana.

ANDRÉAS ZEVGAS: «Isidore, l' État!» (conte).

JEAN CORDATOS: La «Complainte» de la Sainte-Sophie et
la «conscience nationale» des Héliènes.(Notes Historiques).

G. PLECHANOV: Art et Société. (suite, Trad. V.).

GL. ALITHERSIS: «Moissons et Semences».—«Le chant de Pa-
villon Bleu». (Poèmes).

D. I. POLIANOV: «Les Idoles abattus» (Poésie: Bulgare. Trad.
Petri).

NOTES BIOGRAPHIQUES DE TOLSTOÏ.

PANAÏT ISTRATI: «Direttissimo» (fin.—Trad. Andréas
Zevgas).

REVUE MENSUELLE: Théâtre Nationale et réalité neogrec-
que (a.z.).—Chronique Théâtrale(p.)—Épilogues, etc. etc.

Οί έγγραφόμενοι συνδρομητές από τώ φύλλο τού Γενάρη τού 1928, στέλνουν ένα πρόσθετο 10δραχμιο γιά την άνατύπωση τού 1ου φύλλου και την προσεχή άνατύπωση τού 2ου. Τά πρώτα 6 φύλλα γιά τόν ίδιο λόγο, πουλιούνται δραχ. 35.— Γιά τούς έγγραφόμενους από τόν Ιούλιο και πέρα, οί όροι παραμένουν οί ίδιοι.

Στό Σοσιαλιστικό Βιβλιοπωλείο όλες οί νεώτερες κοινω-
νιολογικές και λογοτεχνικές εκδόσεις.

Μάρξ—Έγκελς—Λένιν—Μπουχάριν—Στάλιν.

Γράμματα κ' έπιταγές: Όδός Αθηνάς 129.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 1928—Αρ. 9

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΚΑΠ.: ΤΑΧ. ΚΙΒ. 255.

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ: ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΒΓΑΣ

ΤΟ ΙΩΒΙΛΑΙΟ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟÏ

ΤΙ ΔΙΕΚΔΙΚΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΕΡΗΜΙΤΗ ΤΗΣ ΓΙΑΣΝΑΓΙΑ ΠΟΛΙΑΝΑ

Με τώ Ιωβιλαιο τού «Ερημίτη τής Γιασνάγια Πολιάνα», ολόκληρο τώ άπελευθερωμένο Προλετα-
ριάτο και ή Άγροτιά τής Σοβιετικής Ρωσίας τί-
μησε τή μεγάλη μνήμη τού Λέον ΤολστόÏ, όπως
ξαίρουν οί πλατειές μάζες νά τιμούν τή μνήμη Έκει-
νων που όποσδήποτε και στό μέτρο τών δυνάμεων
τους, δούλεψαν γιά
τό Λυτρωμό.

Ποιά ή βαθύτερη
σημασία τού Ιωβιλαι-
ου αυτού;

**

*Απ' τις ίδιες αυτές
στήλες, έξηγήθηκε
πλατειάστους άναγνώ-
στες τής «Ν.Επιθεώ-
ρησης» ή σημασία που
έχουν οί διάφορες γι-
ορτές και τά «έκατό-
χρονα», τών διανοου-
μένων τής Άστικής
Τάξης, στην περίοδο
τού μαρσμου και τής
κατάρευσης τής Τά-
ξης αυτής, που άπο-
στέφει τά βλέμματα
της από ένα μελανό
και άδυσώπητο προ-
σεχές μέλλον, και τά
στέφει νοσταλγικά
πρός ένα όρατο γι'
αυτήν παρελθόν.

Μά νά τώρα, με δι-
κές του γιορτές, τώ
Προλεταριάτο, από ά-
φορημήφωσιμένους στα-
θμούς—γιά τώ Γκόρ-
κν χθές, γιά τόν Τολ-
στόÏ σήμερα—γιορτά-
ζει κι' αυτό. Όπως
διόλου άντίθετη ή ση-
μασία και τώ περιεχο-
μενο που έχουν οί
γιορτές αυτές.

Μην έχοντας νά
φθονήσουμε και νά νο-
σταλήσουμε τίποτα
από ένα παρελθόν βα-

ρειά σκλαβιά και καταπίεση, και στό δρόμο τού τρα-
χύ άγώνα γιά τήν τελειωτική μας άπελευθέρωση,
κοιτάζουμε θάρρατα και άποφασιστικά τώ σύντομο γιά
μάς μέλλον, τώ τόσο γεμάτο ύποσχέσεις κ' έλπίδες
γιά όλους τούς καταπιεζόμενους τής γής.

Όμως, τώ ποητό αύριο, δέν είναι κάτι που θά
πέσει σάν αερόλιθος
άπ' τόν ούρανό. Ό-
μως, μαζί με τούς
δύσκολους και τρα-
χείς σημερινούς άγώ-
νες στην έπαναστα-
τική καμπή τής Τάξης
μας, δεσμοί ιστορικοί,
άτσάλεινιοι, άρρηκτοι,
μάς συνδέουν με τώ
παρελθόν. Κι' ό,τι κα-
λό, ό,τι μεγάλο, ό,τι
ύπέροχο κι' όρατο δη-
μιούργησε τώ παρελ-
θόν αυτό, στην όργα-
νική περίοδο τής ση-
μερινής κυρίαρχης
Τάξης, φυσικοί τής
κληρονόμοι, οί μά-
ζες τών έκμεταλλεво-
μένων, που τήν κατα-
πολεμούμε, τά διεκδι-
κούμε, φυσικά, σάν
πλούσια κληρονομιά.

*Ετσι σήμερα, οί
λυτρωμένες από τόν
τοσαρικό και καπιταλι-
στικό ζυγό, μάζες τής
Προλεταριακής Πα-
τρίδας τού παγκόσμι-
ου Προλεταριάτου,δέ-
κα ολόκληρα χρόνια
από τόν άπελευθερω-
τικό Όχτώβρη, χρώ-
να γεμάτα άκούρα-
στη πάλη και δουλειά,
προχωρώντας άκάθε-
χτα στό έργο τής Σο-
σιαλιστικής Άνοιχο-
δότησης, διεκδικούν
τήν ιστορικά νόμιμη
μερίδα τής κληρονο-
μιάς μας.

Ό ΤολστόÏ κατά προσωπογραφία
του διάσημου Ρώσου ζωγράφου Κράμσκoi στα 1873

Αυτή τη σημασία έχουν γενικά, οι δικές μας γιορτές και τα ιωβηλαία.

**

Για δ.τι αφορά τον Τολστόι ειδικά: «... Και θά θαυμάζουμε πάντα στο πρόσωπό του όχι μόνο την υπέροχη μεγαλοφυΐα που θά ζήσει τόσο όσο θά ζει ή ίδια ή Τέχνη, αλλά επίσης το ακατάβλητο ήθικό θάρρος που δεν του επέτρεψε να παραμείνει στους κόλπους της υποκριτικής Έκκλησίας του, της κοινωνίας του, του Κράτους του, και τόν καταδίκασε να μείνει ξεμοναχιασμένος ανάμεσα στους αναρίθμητους θανααστές του».

Δέ νομίζω να συνοψίζει τίποτα πιο καλά και πιο αναλυτικά από τις λίγες αυτές γραμμές, τους δεσμούς του Τολστόι με τις καταπιεζόμενες μάζες. Και όμως, αυτός που μιλάει έτσι, είναι ένας που δεν αγάπησε διόλου τον Τολστόι, και που στάθηκε ένας από τους μεγάλους κατακριτές του. Είναι λόγια του Τρότσκι αυτά, και μάλιστα ειπωμένα έδω και είκοσι χρόνια, στά 1908, όταν ο έρμητης της Γισανάγια Πολιάνα γιόρταζε τότε τή 47ονατάχρονα του.

Κι' όλοι ξαίρουμε τι περίοδο άγριας τρομοκρατίας είναι τότες, όπου, όποιος δεν είναι με τους μολο-σέβικους είναι ενάντιός τους. Μέσος δρόμος δέ χωρούσε.

**

Βέβαια, δεν μπορούμε να σταματήσουμε στην πάρα πολύ συνοπτική αυτή μονοκοντυλιά. Κ' έχουμε χρέος σήμερα να ξεδιαλύνουμε θετικά,μαρξιαστικά διαλεκτικά, στο πλάτος και στο βάθος του τό δλο έργο του μεγάλου σοφού—Νά δούμε ποιά μέρος του έργο του μένει ως μνημείο της εποχής του και ποιά θ' άποτελειώσει την άποσύνθεση του στις καταβόθρες της Ιστορίας.

**

Από τρεις διάφορες πλευρές, γνώρισε ή Ιστορία της Ανθρωπότητας τον Τολστόι. Ως έπικό ποιητή μιάς δλόκληρης εποχής, ως άπόστολο ένάντια στις άντιανθρωπιστικές τάσεις του καπιταλιστικού πολιτισμού, που ύψωσε τή φωνή του ένάντια στους άθλιους δρους όπου ζούσαν έκατομύρια καταπιεζόμενοι, και τέλος ως πρόδρομο μιάς αναγέννησης δπου συνέβαλε, έτσι ή άλλως, θεληματικά ή άθελα στο μεγάλο ρεύμα που έρχότανε να σαρώσει δλόκληρο έναν παλιό και γερασμένο στο έγκλημα και στην άκολασία μέσα κόσμο. Ας βιαστούμε όμως, να τονίσουμε πώς, έξω από τόπο κ' έξω από χρόνο, έξω από τό περιβάλλον του κ' έξω από την εποχή του, ό Τολστόι είναι ακατάληπτος. Γι' αυτό, μόνο έτσι, μόνο αυτού μέσα είναι δυνατό να τόν δούμε, να τόν καταλάβουμε.

**

Σάρκα από τή σάρκα, και κόκκαλο άπ' τή κόκκαλο της ρωσικής φεουδαρχίας, ό Τολστόι γεννήθηκε, μεγάλωσε, γέρασε και πέθανε άριστοκράτης ως τό μεσοδύλι, άρχοντας άπ' τήν κορφή ως τή νύχια. Πώς έξηγγείται ή άνταρσία του προς τήν ίδια του τή τάξη; Πώς νοείται ή τέρραστια άντίθεση που ένυπάρχει στη ζωή, στις ιδέες, στο έργο του; Και τέλος πώς διαπλάθει ή Ιστορία σ' ένα συνθετικό τύπο τόν ποιητή, τόν άπόστολο, τόν πρόδρομο;

Νά ρωτήματα που χρειάζονται μιάν ξεκάθαρη άπάντηση.

**

Γιά τή Δυτική Ερώτηση, με τόν άνεπτυγμένο και υπερόπιομο καπιταλιστικό πολιτισμό, ό Τολστόι ως φαινόμενο δεν μπορεί ά είναι παρά ένα ιστορικό παράδοξο.

Ώστόσο είναι σ' όλους μας γνωστό, πώς μόνο παραξενιές δεν κάνει ή Ιστορία. Στην πραγματικότητα, φαινόμενα τέτοια είναι άμαλά, όμαλάτατα, όταν πρόκειται για τύπους και για εποχές άρχέγονης ανάπτυξης. Η Γερική Ερώτηση μπορεί πιά να μη θυμάται τήν τέτοια περίοδο της ανάπτυξης της. Στη Ρωσία όμως, στην προπολεμική και τήν προεπαναστατική Ρωσία με τή φεουδαλική κοινωνία της, που μέσα στους κόλπους της άναπτυσσότανε ή μπουρζουαζία, δίνοντας ταυτόχρονα σάρκα και όστά στη νεαρή προλεταριακή Τάξη, οι συνθήκες της πολιτικής και κοινωνικής ζωής μιάς κυρίαρχης τάξης με πατριαρχικές παραδόσεις και θεσμούς, είναι δ.τι πιο έννοικό για να άναφανεί ή συνθετική αυτή μορφή, τού άρτίστα, τού θρησκόληπτου, τού κοινωνιολόγου και τού πολιτικού στο πρόσωπο τού έκλεκτότερου παιδιού της ίδιας αυτής κυρίαρχης τάξης, τού πρόσωπο τού Τολστόι.

Ώστόσο, τό «έκλεκτό αυτό παιδί» σήκωσε τή σημαία της άνταρσίας, τήν πολέμησε θεληματικά τήν τάξη του, και τή μαστίγωσε. Τήν ξεσκέπασε, τήν κωτηρίασε.

Πώς αυτό;

Αραγες να μεταπήδησε όριστικά στο πολεμικό στρατόπεδο της νεαρής επαναστατικής τάξης,—δπως τόσοι άλλοι—άραγες να κωνήψε και να άρρομώσσε τήν κοσμοθεωρία τού προλεταριάτου, άραγες να κατατάχθηκε άγωνιστής και στρατιώτης στη συνειδητή μαχόμενη πρωτοπορεία και να έγκλωβήθηκε τούς άντικειμενικούς της σκοπούς, τή στρατηγική και τήν ταχτική της;

Όχι! Τίποτα άπ' όλα αυτά.

Η ίδια Ιστορία που χρησιμοποιεί και έκμεταλλεύεται σήμερα δ.τι ζωντανό μένει άπ' τό έργο του, ή ίδια Ιστορία άρνήθηκε στον Τολστόι τή δυνατότητα να τή νοιώσει και να τήν καταλάβει. Για να μεταχειριστούμε μάλιστα, τήν τόσο άγαπητή στον Έρμητή της Γισανάγια Πολιάνα φρασολογία: ή Ιστορία δεν τού χαρίτωσε τή σφραγίδα της δωρεάς της. Οι βουλές της Ιστορίας έμειναν άνεξηγίαστές για τόν Τολστόι.

**

Συνέβαλε στην άντροπή. Όμως τό συγκεκριμένο περιεχόμενο της πιο μεγάλης Έπανάστασης που έπρόκειτο να δει ή ανθρωπότητα, τού διέφυγε άπ' άκρη σ' άκρη. Προφήτης' αυτός, τελευταίος σ' δλόκληρη τή σειρά τών «προφητών» άπ' τήν αρχαιότητα, παρά τήν καταπληκτική του διαίσθηση, παρά τήν άκατανόητη πολλές φορές, διανυγέστατη διορατικότητα του, τόν Οχτώβρη που τράνταζε τήν οικουμένη, ότε τόν προφήτεψε, ότε τόν προαναγγείλε τέτοιον δπως δεν μπορούσε να μήν είναι. Μ' όλο που έργαλειό στά χέρια της Ιστορίας, άθελα ίσως, άσυνάισθητα πάντως, συνέβαλε για τόν Οχτώβρη αυτόν.

Ό φλογερός πυρός της Άντροπής, τού θάμπασε πολλές φορές τή μάτια. Κι' όστόσο, λένε πώς είχε τόσο διαπερατικό, τόσο δυνατό μάτι! Μα εκείνο που δεν μπόρεσε να καταλάβει ποτέ του, είναι ή άνάγκη της άγριας, της άδυσώπητης επαναστατικής βίας, της βίας που δίχως αυτήν ότε άλυσίδες σπάνουν, ότε κάστρα θρυμματίζονται, ότε έξοντώνεται και τσακίζεται ή κρατική μηχανή της καταπιεστίας Τάξης, που χάρη σ' αυτήν έπιβάλλουν οι καταπιεστές τήν έκμετάλλεψη. Όπως θά δούμε λίγο πιο άπέρα, τήν κρατική αυτή μηχανή τήν καταπολέμησε, όμως με δικό του τρόπο, που δεν είναι ό πιο σσστός, ό πιο σίγουρος, ό πιο σύντομος για τήν κα-

ταστροφή της.

Γι' αυτό δεν μπορούσε να είναι κ' άγωνιστής στην προκάλεση μας, γι' αυτό ότε συμπάθησε ότε αγάπησε τούς άγωνιστές και μαχητές της Τάξης μας. Ότε βρέθηκε ποτέ στις γραμμές ή στις όργανώσεις τών δικών μας. Όταν τού συμβαίνει να περιγράψει επαναστάτες τού 70 και τού 80—όπως όχι λαθεμένα τό παρατήριό ο Τρότσκι—άρχεται στο να ποικίλλει μέσα σε νέα περιβάλλοντα παλιούς τύπου άρχόντων και γαιοχτημών η μιάς δίνει σκίτσα έντελώς έπιπόλαια, καμιά φορά δέ και κομικά.

Ό Νοδοντάρφου του, μπορεί να έχει τις ίδιες άξιώσεις δτι άντιπροσωπεύει τόν τύπο ρώσου επαναστάτη, όσο ο Ρικκό ντε λα Μαρλινιέρ, τού Λέοσιγγ, τόν τύπο τού γάλλου άξιοματικού».

Όχι λοιπόν, δεν είχε μεταπήδησει στο στρατόπεδο μας, ότε στην τάξη μας.

**

Όμως μένει να έξηγησουμε τόν άνταρσία του, ένάντια στην κρατούσα Τάξη, τή συμβολή του στον κοινό Άγώνα, τούς δεσμούς του μαζί μας.

Άκόμη μιά ματιά, στη Ρωσία της εποχής του τή Ρωσία τού Τσάρου» που είναι ο κόμπος όλων τών άντιθέσεων τού Ιμπεριαλισμού: Έστία κάθε καταπίεσης υπό όλες τις μορφές—φεουδαρχική, καπιταλιστική, άποικιακή, στρατιωτική—με τήν πιο βάρβαρη τούς έκδηλωση. Η τσαρική χτηνωδία σε μιάν ίερή συμμαχία με τήν παντοδυναμία τού κεφαλαίου, διάθετα τό κνωτό και τό σταυρό, τό στρατό, τήν άστυνομία, τήν Έκκλησία, τή φυλακή, τήν άγχόνη, τό άγιοκέρι και τή «ιερά» λείψανα, για να έπιβάλλουν τή άπάνταστη καταπίεση στις έργαζόμενες μάζες. Είναι γνωστός ό χαρακτηρισμός τού μεγάλου μας Λένιν για τόν τσαρισμό: «φεουδαρχικός στρατιωτικός ιμπεριαλισμός».

Θά πρέπει να θυμηθούμε άκόμη δτι κ' όλα αυτά—κι' όπως τά διατυπώνει ό Στάλιν—ή Ρωσία είναι ή τέρραστια έρθεραία για τόν εθνοπατικό ιμπεριαλισμό όχι μόνον γιατί άφινε έλεύθερη τήν εισχώρη-

Ό Τολστόι διαβάζοντας

(Σκίτσο Ν. Κ. Όστρουόβα)

ση τού ξένου κεφαλαίου (που κατακρατούσε τούς κυριώτερους κλάδους της ρωσικής οικονομίας όπως τήν κούσμι ήλι και τή μεταλλουργία) μα επίσης γιατί μπόρεσε να παρουσιάσει στους ιμπεριαλιστές της Δύσης έκατομύρια στρατιώτες».

Ό τσαρισμός είναι όχι μόνον τό μαντρόσκυλο τού ιμπεριαλισμού στην Άνατολική Ερώτηση αλλά άκόμη και ό φορατζής για τήν εισπράξη τών τέρραστίων τόκων που τούς δημιουργούσαν τά δάνεια τού Παρισίου, τού Λονδίνου, τού Βερολίνου, τών Βρυξελλών.

Κ' έτσι καταλαβαίνουμε πώς ή Ρωσία έγκυμονούσε τήν Έπανάσταση, περισσότερο από κάθε άλλη χώρα. Στην περίοδο που προηγήθηκε τή μεγάλη μπόρα, φυσικό ήταν να ξεπεταχτούν μέσα άπ' τούς βίους τούς κόλπους της κυρίαρχης τάξης, λογής-λογής άνατρεπτικά στοιχεία. Τό καθένα άπ' αυτά πλησίασε λίγο ή πολύ τήν προχρησμένη πρωτοπορεία τού προλεταριάτου, έμεινε στις πρώτες γραμμές για λίγο ή μεγάλο χρονικό διάστημα. Άλλοι άφρομοιώθηκαν πλείρα, άποχτήσαν τή συνείδηση της καινούργιας τους τάξης, έμειναν ήρωικοί άγωνιστές και καλοί ήγέτες τού άγώνα, ένώ άλλοι με διάφορες προφάσεις και διάφορους έλιγμούς έναγύρισαν πάλι έκεί όπου είχαν ξεκινήσει. (* Παράλληλα, ξεσπόβαλλαν διάφορα άλλα άνατρεπτικά ρεύματα, με λογής-λογής περιεχόμενα και διάφορες έκδηλώσεις, τότε στο θρησκευτικό φαινόμενο (με μορφή από διάφορες αίρέσεις) τότε στο πολιτικό και τότε στο οικονομικό, συναφή έξ άλλου όλα αυτά και άλληλένδετα.

Έτσι, κ' από ένα τέτοιο περιβάλλον, βλάστησε κ' άναπτύχθηκε ή συνθετική αυτή μορφή, τού ποιητή, τού άπόστολου, τού πρόδρομου.

**

(*) Συγκεκριμένες και πλατειές πληροφορίες για όλα αυτά μπορεί να βρει κανείς τόσο στην «Ιστορία τού Ρωσικού Κόμματος» τού Ζηρόβιεφ, όσο και στις «Διαλεκτές σελίδες τού Λένιν».

'Επειδή όμως δεν υπάρχουν ταξικά μετέωρα, κ' επειδή κανείς δε μένει έξω κ' επάνω απ' τις κοινωνικές τάξεις, φυσικό είναι, ο μεγαλοφυής αϊρεσιάρχης της Γισαγόγια Πολιάνα να έχει μείνει ώς το τέλος, μέσα στα πλαίσια της ίδιας τάξης που καταπολέμωσε.

Στην οδία, ο Τολστόι, δεν είναι ούτε ο «φιλόλογος», ούτε ο «φιλόσοφος», ούτε ο «συγγραφέας» όπως τους έννοούν στη Δυτική Ερώπη: ένας σπεσιαλιστής, δηλαδή, ένας επαγγελματίας διανοούμενος. Έζησε, διαδοχικά ή και ταυτόχρονα, πότε ως άριστοκράτης γλεντζές, πότε ως νομικός, ως στρατιωτικός, ως άρχοντοχωριάτης, ως διευθυντής μεγάλης αγροτικής επιχείρησης, ως δάσκαλος, ως βουλευτής στο Ζέμστρο, ως θεολόγος, ως αναχωρητής, ως γεωργός. Και μαζί μ' αυτά, ασχολήθηκε με τα μεγάλα προβλήματα της εποχής του, τα φιλοσοφικά, τα θεολογικά, τα ψυχολογικά και τα κοινωνικά, ενώ όπως είναι γνωστό, στην ίδια εποχή, στην καπιταλιστικήν Ερώπη, όλοι αυτοί οι κλάδοι είναι κάτι το ξεχωριστό ένας από τον άλλο τους.

Τό γεγονός αυτό, μαζί με τη φεουδαρχική του καταγωγή, έχει μία κολοσσιαία σημασία για δι,τι αφορά την εξέλιξη των Ιδεών του ως το τέλος της ζωής του. Κάτω από τέτοιες συνθήκες ο Τολστόι δεν ένοιωσε την ιστορική ανάγκη της κατανομής της εργασίας στην παραγωγή. 'Απ' αυτό το σημείο δε ξεκινήσουμε, για να ξεδιαλύνουμε μία-μια τις πύθμονες αντίληψεις του, όσον αφορά την ύπόσταση των τάσεων, τις ταξικές συγκρούσεις και τους ανταγωνισμούς, το μέρος του προς την ανάπτυξη του καπιταλισμού, την «επιστροφή στη φύση», την αποξένωση του από την κομποθεωρία μας, τις προσπάθειες του για «μία νέα θρησκεία», την περιφημη θεωρία του για τη «μη αντίσταση» κτλ.

Θά μάς επιτραπεί, πριν προχωρήσουμε, μία παρένθεση πάνω στο σημείο αυτό:

10) Κι' ο Μάξιμ Γκόρκυ γνώρισε τα πύθ διάφορα, τα πύθ ιερωκόλιτα επαγγέλματα, κι' αυτός έζησε με τους πύθ διάφορους τρόπους, ως πύθ να ρθάζει στη θέση του επαγγελματία διανοούμενου. Γιατί δεν είχε στις Ιδέες και στο έργο του την ίδια ή τουλάχιστον ανάλογη εξέλιξη με τον Τολστόι;

Γιατί πρώτα πρώτα ο Γκόρκυ βγαίνει μέσα από τα σπλάχνα της εκμεταλλευόμενης μάζας, κι' όποιος κι' αν είναι ο τρόπος της ζωής του, στην οδία δε διαφέρουν διόλου από τον τρόπο της ζωής ενός εκμεταλλευόμενου. Έπειτα είναι νεότερος, δηλαδή μεταγενέστερος. Παύθ μιάς εποχής όπου η ανάπτυξη του καπιταλισμού και συνεπόμενα ή κατανομή της εργασίας, είχε άρξήσει να συντελείται με ραγδαία βήματα, στα μεγάλα μάλιστα κέντρα της παραγωγής όπου δεν εΐτανε ξένος ο Γκόρκυ.

20) Έχουμε μέσα στις τάξεις των μπολσεβίκων ανθρώπους από φεουδαρχική καταγωγή και διανοούμενους πέρα ως πέρα.—Λ.χ.ο Τζερβίνσκυ—πύθ παρέμειναν ως το τέλος, πραγματικά τυτλοβάτες του ταξικού μας αγώνα. Γιατί να μην έχουν κι' αυτοί μιάν ανάλογη με τον Τολστόι ιδεολογική εξέλιξη; Γιατί άπολύστατα, μεταγενέστεροι κι' αυτοί του Τολστόι βρέθηκαν σε μία συγκεκριμένη ιστορική καιμη κοινωνική διαφοροποίησης, αντίχρυσαν τη ραγδαία ανάπτυξη και του καπιταλισμού και του προλεταριάτου, πύθ σε βασικές πύθ τάξεις παραγωγών την φεουδαρχία και τη δουλοπαροκία της διαδραμάτιση του ιστορικού τον ρόλου. Βρέθηκαν όχι μόνο έτοιμη, αλλά και εξακριβωμένη απ' αυτά τα πύθματα την κομποθεωρία του Προλεταριάτου. Ήλθαν πύθ αυτό, κι' όσος απ' αυτούς άφομοιόθηκαν, έγκολοπόθηκαν τον άνω άνω του, κ' έγιναν οι άρτσιστοι άρχηγοί, οι καλοί στρατηγοί, οι μεγάλοι ταχτικοί του ταξικού πολέμου.

*Ας κλείσουμε την παρένθεση.

Γιατί λοιπόν ξεσηκώθηκε ενάντια στην τάξη του και την καταπολέμησε αν και εξακολουθώσε να παραμένει σ' αυτήν;

Ός μιά πραγματική διανοητική μεγαλοφυία, στις περιόδους πύθ ξανάβρισκε τον έαυτό του, ο Τολστόι δεν είχε να θαυμάσει και να ζηλέψει τίποτα από την ίδια του την τάξη. Γιατί; Γιατί ή 'Ιστορία κακομεταχειρίστηκε πάρα πύθ σκληρά τη ρωσική φεουδαρχία. Ή φεουδαρχία αυτή δε γνώρισε ούτε την αϊγλή, ούτε τό μεγαλείο, ούτε την ανάπτυξη της φεουδαρχίας της Δύσης. Κ' απόδειξη πύθ σχεδόν κανένα άξιο-λογο ιστορικό μνημείο δικό της δεν έμεινε πύθ σήμερα για να διατρανώσει μιά λαμπρή άπάντηση ανάμεσα στους αιώνες και στις εποχές, όπως συμβαίνει με τη φεουδαρχία της Δύσης πύθ έφθασε ως το σημείο να αναπτυχθεί σε μιά πραγματική 'Αριστοκρατία, σε μιά πραγματική Εγγένεια.

Δε γνώρισε ή φεουδαρχία της Ρωσίας τις περιφανες, τις άγέρωχες νίκες στο πέρασμα των αιώνων. Ούτε Έποποιία, ούτε Σταυροφορίες, ούτε Τουρπεις, ούτε Έποποιία, ούτε Ιδανικούς έρωτες. Ούτε ένα δικό τους πολιτισμό, ούτε κάστρα, ούτε Γοτθικό ρυθμό. Ούτε τροβαδούρους, ούτε βάρδους. Ούτε άλλα-μια, ούτε άστρολογία. Μά ούτε και καντιλένες της 'Αγίας Τερέζας, ούτε Καρλομάγνους, αλλά ούτε και Ζίγκφριντ. Ούτε Όμορφία, ούτε όνειρα, ούτε Ποίηση. Κάν ούτε ρωμαντικά ληστρικές έκστρατείες στο δημόσιο δρόμο της 'Ιστορίας.

Τι είναι ο ρώσος φεουδάρχης—ο τυπικός φεουδάρχης—ως την τελευταία του στιγμή;

Ούτε άριστοκράτης, ούτε εγγής. 'Ανάμεσα στο κνούτο και στο Συναζάρι, έζησε την άποχτηνωμένη και χτηνώδικη ζωή του, περιφρονώντας από την 'Ιστορία πύθ δεν μπορούσε πύθ ν' ασχοληθεί μ' αυτόν. Νά γιατί από μιά τέτοια κυρίαρχη Τάξη ο Τολστόι ούτε είχε να ζηλέψει, ούτε να επιθυμώσε τίποτα. Ή 'Ιστορία πύθ του άρνήθηκε το ίδιο, τη σφραγίδα της δωρεάς της, δεν του άποκρύψε ως τόσο πύθ η Τάξη του εΐτανε ένας αναγκασμός, καταδικασμένος στο χυμό και χάρο πριν γνωρίσει όριμότητα και μεγαλείο.

Κι' ο Τολστόι, στα χέρια της ίδιας αυτής 'Ιστορίας, στάθηκε ο κατ'επίσης μιάς ολόκληρης εποχής, το νιστέρι ενός ιστορικού άποστήματος πύθ έπρεπε πύθ ν' ανοίξει, ο θερμοκαυτήρας μιάς πληγής πύθ σιγμάτιζε την 'Ανθρώπινη. Αυτόν τον Τολστόι γιορτάζουμε σήμερα, αυτόν διεκδικώμε, δίχως αυτό να μās έμπούδξει να είμαστε και μεις με τη σειρά, οι ανατόμοι πύθ περίλοχο οργανισμού του, άργανισμός πύθ εκλωμισμός πύθ στο μάρμαρο της κριτικής, άπό επλήρης ήμερών έξεμέρισης το ζέιν'. και δεν έχει πύθ να φοηθεί το νιστέρι πύθ έρευνητή—μην έχοντας να προσφέρει άλλο, παρά τη μελέτη, τη σπουδή, όμως και την έκναστατική παράδοση, μιάς 'Εποχής πύθ πέρασε πύθ κι' αυτή, και πάει....

Τώρα: κατά πύθό τρόπο κ' ίσαμε πύθ, συνέβαλε στο έργο της 'Ανατροπής;

Τόν έργατή, μιά φορά, δεν τον είδε, δεν τον κατάλαβε. Τό νερό προλεταριάτο της Ρωσίας στα σπάργανά του άκόμη τότες, πύθ διέφυγε.

Πύθ να τό δει, έξ άλλου; Στά σαλόνια; στις στέπες; στις έκστρατείες; ή στο έρημητήριο του; 'Αφού αυτού μοιράζεται ή ζωή του Τολστόι κι' άφου άκόμη τα λιγοστά ταξείδια του στο έξωτερικό, είναι τόσο σύντομα. Κι' αν τόν ανάμωσε χαμηά φορά, τόν έργατή, τόν άνάμωσε έξω από την επαγγελματική και την πολιτική του όργάνωση.

Τι είναι ο έργατης έξω απ' αυτά, και μάλιστα στην εποχή εκείνη και στη Ρωσία;

'Εκείνο περίπου, πύθ πήρε σι' άρπαχά, στα γλήγορα και στα περαστικά, τό μάτι του, πύθ όσο διαπεραστικό κι' αν εΐταν δε μπορούσε να πάρει παρά τό τσιγάρο, τό «πύστυχο» τραγεύδι, τό μεθύσι, τούς βάνανους τρόπους. Φυσικά, τί άλλο να δει κανείς στον έργατή, όταν άρκείται να τόν πάρει με τό μάτι του, μέσα στην ταβέρνα και στο καπηλιό! Και γι' αυτό, ή τέχνη του άρνήθηκε στον έργατή τα τόσα της χαρίσματα. Κάποτες, ως τόσο δίνει, την έντύπωση δε κοιτάζει βαθύτερα.

«... Δε μού φαίνεται λόγου χάρη δι,τι οι σχέσεις μεταξύ έργοστασιάρχων και έργατών είναι πύθ ανθρώπινες από τις σχέσεις μεταξύ γαιοδεσπότη και δουλοπάροικου».

Όρβότατο. Θά πλειοδοτούσαμε μάλιστα. Θά λέγαμε δι,τι είναι άκόμη πύθ άπάνθρωπες, μιά και ο γαιοδεσπότης στο κάτω-κάτω ένδιαφέρεται για τό δουλοπάροικο του, όσο τουλάχιστο ένδιαφέρεται για τό βώδι ή τό γάιδρο του—ένδιαφέρο πύθ πύθ δε γνώρισε για τόν έργατή του ένας εργοστασιάρχης, όσο βρίσκει άφθονα χέρια στην άγορά της εργασίας για ν' άντικαταστήσει εκείνα πύθ πύθ η άρρωστια, ή εξέάνληση, ή ο πόλεμος. Όμως όταν τό διαπιστώσουμε αυτό, τό διαπιστώσουμε για να βγάλουμε συμπεράσματα άντικρως αντίθετα απ' εκείνα πύθ έβγαζε ο Τολστόι. Τό διαπιστώσουμε, για να διαπιστώσουμε και την άνάγκη της όργάνωσης και της πάλης, την άνάγκη του τραχύ καθημερινού άγώνα όχι μόνο για να πραγματοποιήσουμε τις άμεσες διεκδικήσεις μας, αλλά και για την κατάληψη της πολιτικής έξουσίας.

Μά ο Τολστόι, όταν γράφει αυτά, τά γράφει για ν' άρνήθει δι,τι ή ανάπτυξη του καπιταλισμού είναι μιά πρόδος, δι,τι σημαίνει κι' ανάπτυξη και δύναμωμα του προλεταριάτου, πύθ όταν άγνοείται όργάνωμένο, ζει κάτω από δρους άσφαλώς λιγότερο χτηνώδικους από εκείνους όπου ζώσε ο δουλοπάροικος, δι,τι αν δεν συγκεντρώσει τό ένδιαφέρο πύθ έχει ο άφέντης για τό χτήνος, έπαθε όμως και να είναι χτήνος—κι' δι,τι τέλος πάντων ο προλεταριάτος βρίσκεται στην ιστορική τροχιά της τελειωτικής του απελευθέρωσης.

Ο Τολστόι κάνει την παρατήρηση αυτή, για να όποστηρίξει δι,τι: «Προσωπικά δε διαπιστώσω είναι μύθ, κανένα μαλάκωμα στα ήθη και δε θεωρώ αναγκασμένο τον έαυτό μου, να πιστέψει εκείνους πύθ λένε το αντίθετο». Αλλά γράφονται στα 1861, πύθ είναι ένας ιστορικός σταθμός για τη Ρωσία. (Στά 60 καταργήθηκε ή δουλοπαροκία).

Ο άνθρωπος πύθ δεν χώνεψε—όπως είπαμε πύθ πάνω—την άνάγκη και τις άναπότρεπες συνέπειες της κατανομής της εργασίας, δεν μπορούσε παρά, όχι μόνο να πιστέψει επικείμενη τη δυνατότητα του να περάσει ο μουζίκος απ' εθθίας απ' τη δουλοπαροκία στην 'Αγρική κωνότητα με τον πρωτόγονο κομμουνισμό, αλλά και να μισεί, και να έχθρεύεται όχι πύθ την Κεφαλαιοκρατία ως τάξη, αλλά την άνάπτυξη της, τη βιομηχανοποίηση, την εξέλιξη και την πρόδο της. Κι' όχι μόνο τη μισεί μύθ νομίζει δύνα- κ' ή άποτελεσματική την αντίσταση του στην άκά-

Ο Τολστόι συγγράφοντας στη Γισαγόγια Πολιάνα (Ελαιογραφία του Ρεζέν, 1891)

θεκτη όρμη της 'Ιστορίας, πύθ φυσικά ο όδοστρωτήρας της, μην αναγνωρίζοντας έμπόδια, σμπαλαζίζει τό κάθε τι πύθ θά βρει μπροστά του.

Γι' αυτούς όλους τούς λόγους ο Τολστόι δεν άρνείται την προσηγή του, μόνο στον έργατή αλλά και στον εργοστασιάρχη, στο βιομηχανο, στον έμπορο πύθ τόσο χλωμοι και τόσο άναίμοκο, οι τύποι τους, κάμουν σύντομες εμφανίσεις μέσα στο έργο του.

Έπίσης, επειδή ή ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία δέχεται το δυνατό αντίχτυπο του καπιταλισμού της Δύσης, δι,τι έχει σχέση με τη ζύμωση αυτή, είναι το «ξένο» είναι ο «κακός δαίμονος της Εθθίας πης». Κι' ο 'Ερμηίτης μας, σσπεπρόνοματι μέσα σ' έναν επαματάριο τοπικισμό. Δέν είναι, δε θέλει να είναι παρά ο ρώσος, τό πολύ πολύ ο «λαός».

Συνέπεια αυτού—πρώτο: σποδς τύπους του, ο διαχειριστής είναι γερμανός, ο έφορος είναι γάλλος, ο γιατρός, ο διανοούμενος, είναι οι έξευρωπαϊσμένοι και δεύτερο: ή περιφρόνηση και τό μίσος πύθ τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, όχι γιατί ή σαπίλα του πολιτισμού αυτού προέρχεται από την επερωριμότητα του, αλλά γιατί ή εισχώρηση του στην φεουδαρχία, με την άγέρωση του καπιταλισμού. Και θά μπορούσαμε έδω, να πούμε περαστικά δι,τι, οι μόνοι πύθ δεν τούς πέφτει λόγος και δικαιομία να διεκδικώσουν σήμερα—όπως τό κάνουν—τόν Τολστόι, είναι άκριβός οι μουρζουάδες, κ' οι φιλελεύθεροι, κ' οι σοσιαλδημοκράτες. Για λόγους διαφοροτικούς βέβαια από μās, τίποτε δε μίσησε ο Τολστόι παραπάνω απ' αυτούς.

Πάντως οι δυο πόλοι όπου περιστρέφεται ή σκέψη και τό έργο του Λένιν Νικολάγιεβιτς, οι τύποι πύθ εξέτάζει, πύθ βούθετρα, πύθ άναλύει, είναι ο γαιοχτήμονας, ο χωριάτης, ο μουζίκος.

Χωριάτης ο ίδιος, τό χωριάτη τόν κατάλαβε, τόν ένοιωσε, τόν είδε, τόν έζησε.

Γεννείται ή τό μουζίκος:—Και τούς δυό. Όμως εκείνο πύθ μās ένδιαφέρει πρώτα είναι ο Μουζίκος. Τί ένοιωσε και τί άγάπησε απ' τό μουζίκος;—Όλα του: τη ζωή του, τη δουλειά του, τα βάσανα του, τις άρετες του, τις κακίες, τις λαχτάρες του. Όστόσο

ή αγάπη του για το μουζικό δεν εμπόδιζε διόλου την παρατηρητικότητα του.

Κι' όταν άποστρεφθε το πρόσωπο του, με όρη και με σίγαμα από την ψεύτικη και μάταιη τέχνη των διανοουμένων της εποχής και της κοινωνίας του, όταν κατάγειε ότι με φτιαστές συμπάθειες, με χοντροειδή τεχνάσματα ή τέχνη αυτή χάρι στο φέμα και στην κάλπικη όμορφιά της, δεν κάνει παρά να καλλιεργεί τις προλήψεις και να εξυπηρετεί την κυρίαρχη τάξη, εξυπηρετώς ο ίδιος με τη δική του τέχνη το χωρικό. Τόν εξυπηρετώς γιατί τόν εξοντώνει, και τόν απόδοσε άπλούστατα τέτοιο όπος είναι.

Δεν καταδέχθηκε, κ' έκρινε ανάξιο τόν έαυτού του, να φτιασίδώσει τούς τύπους του, να τούς φωτίσει με βεγγαλικά και να τούς «φτιάξει» για να τούς παρουσιάσει—όπως έκαμαν άλλοι σύγχρονοι του—ο Τουρκάκιερ λ.χ. για τούς δικούς τους τύπους. Δεν κρύβει τίποτα ούτε παρασιούσι τίποτα. Και όμως τίποτα τού χωριάτη αυτόν δε μάς είναι άσυμπάθητο. Από το «εύγενικό τραγούδι» του—πού τόν φέρνει σε αντίθεση με το «πρόστυχο» τραγούδι τού έργατή—ίσασε το άποχτηνωτικό μεθόσι τού μουζικού, άν δε μάς φαίνονται όλα συμπαθητικά μάς φαίνονται τουλάχιστο καταληπτά και φυσικά, έχοντας υπ' όψη μας τα τελικά αίτια που τα δημιούργησαν. Και συμβαίνει ώστε, έμεις, άνθρωποι της πολιτείας, να έρχόμαστε άμέσως σε στενή, στενωτάτη έπαρη με τού σκόλο της ύπαιθρης γενικά, και ειδικά με τού μουζικό της στέππας που ούτε τόν είδαμε, ούτε τού γνωρίσαμε ποτέ μας.Κι' αυτό, για τόν άπλούστατο λόγο, γιατί ο χωρικός τού Τολστόϊ δεν είναι ο άφηρημένος τύπος ενός όποιουδήποτε άλλου «αγροτικού» μυθιοτορηματος. Τό έργο τού Τ. άν δεν είναι έργο με θέση, όπος τού ένοουσι τής Ερώσης,—δεν κάνει ούτε την άπολογία τού χωρικού κ' ούτε βάσει θεωρίας στο στόμα του,—άναπαρσταινει όμως άπλούστατα τύπους πραγματικούς, ζωντανούς, συναισθηματικά και πράξεις, που άποδίνουν συγκεκριμένα τα μεγάλα προβλήματα της ζωής, και τούς χαρακτήρες όπου ζούν τα προβλήματα αυτά.

Η «Ίδέα» παίρνει σάρκα και όστά. Είναι κάτι που τού βλέπει κανείς και τού πιάνει. Ποτέ δε θα παρουσιαστεί σαν κάτι τού ανεξάρτητο, σε μία δύναμη χωρισμένη άπ' τη ζωή. Θά ζήσει, μ' τού χυμό της σκληρής γής που τήν αυγάτισε ο ίδιος τού μουζικού, θά έμφυχωσθεί και θά πάλλει άπ' τις λαχάρες τού τελευταίου αυτού, άπ' τα συναισθήματά του, τη θέλησή του, θά γίνει πείρα της ζωής, πόθος τού λυτρωμού.

Και θά δημιουργήσει έναν Τολστόϊ. Έναν Τολστόϊ που μόνο έτσι μάς είναι άντιληπτή ή μεγάλη του Τέχνη, ή ζωντανή κ' άληθινή, που μάηκε στην όπηρεσία των έκμεταλλουμένων της Ύπαιθρης—όπος ή τέχνη της κυρίαρχης τάξης έχει θέσει στην όπηρεσία των έκμεταλλευτών—και που δημιούργησε ένα φιλολογικό σταθμό και μιά παράδοση: αυτά άκριβώς που διεκδικούμε σήμερα.

Τώρα πιά, μάς είναι εύκολο να καταλάβουμε, πόσο άπειρα πιά άπέραντος είναι ο ρεαλισμός τού Τολστόϊ σε σύγκριση με τού ρεαλισμό τών συγγραφέων της Ερώσης, γιατί πάλλει, μέσα σ' αυτόν, ή ζωή, μιά ζωή που καλά μέσα στις φλέβες της τού ζεστό και μπρούσχο αίμα τού ρόσσου χωριάτη.

Νά γιατί κιόλας, μόνο εδώ,—μιλώντας δηλαδή για τού προσέφερε ο Τολστόϊ στο ξεσκάζομα τού χωριάτη,—εχε θέση, ή γοργή αυτή ματιά στην τέχνη τού μεγάλου τεχνίτη.

Με την άνοδο τού Τσάρου 'Αλέξανδρου Β' τού θρόνο «κασών τών Ρωσσιών» (1855) και με την

κρίση που προκάλεσε ή ήττα τού Κριμαϊκού Πολέμου, αρχίζει στη Ρωσία ή ζύμωση για τήν άπελευθέρωση τών δουλοπαρόικων. Η κατάρρηση της δουλοπαροικίας, και οι «μεταρρυθμίσεις» 1860—1869, με τήν καθήρση τών «Ζεμιστος» (αυτόνομες κοινότητες) μ' όλο που είναι ένας σπουδαίος ιστορικός σταθμός, δε φέρανε βέβαια τή λύση τού αγροτικού προβλήματος. 'Απ' εναντίας άπ' έκει κ' έπειτα αρχίζει ή φραία έποχή της δράσης τών «Λαϊστών» (Ναρώννικι), τών όργανώσεων «Ζέμλια ι Βόλια» (Γή και Λευθερία), «Ναρωντάια Βόλια» (Λαϊκή λυθερία), λαμπρή έποχή που κρατά ίσασε τού 1881, και που μάς έδωσε ήρωες, όπος τόν 'Αλεξέιεφ, καθώς επίσης και τούς τρομοκράτες τού 1880.

'Ανεξάρτητα άπ' τήν κατοινή εξέλιξη τών «Λαϊστών» που άργότερα έφρυσαν ίσασε τήν άνεπαύσταση, τήν έποχή αυτήν πρέπει νάχομε υπ' όψη μας και μέσα σ' αυτήν να δούμε τόν Τολστόϊ.

Πρός τα πιά κατεβήνεται τότε τού ρεαίμα είναι γνωστό, προς μιά έπιστροφή στις «ύγιεις παραδόσεις» της 'Αγροτικής Κοινότητας με μιάν όργάνωση, τού «Αρτέλ» που νά όδηγήσουν άπ' εθδεις στο σοσιαλισμό δίχως πέρασμα από τόν καπιταλισμό. Ο Τολστόϊ, βρισκείται δεμένος με τήν κίνηση αυτή. Οχι όμως όργανικά δεμένος θά μπορούσαμε να πούμε. Δεν άποτελεί μέλος καμιάς όργάνωσης.

Αυτό άκριβώς κάνει τού Λένιν να πει:

«Ο Τολστόϊ είναι γελοίος ως προφήτης όταν ζητεί και ήφηρεσίες συνταγές για να όσσει τήν άνθρωπότητα... Μά είναι μεγάλος όταν εκφράζει τής ιδέες και τα αισθήματα που κυριαρχούσαν έκατομύρια ρόσσων χωρικών στην έποχή που έγινε ή μπουρζουαζική επανάσταση στη Ρωσία».

Ο 'Ηλόγιος και ή Ειρήνη» του, γραμμένο άπ' τού 1867 ως τού 1869, είναι τού χαρακτηριστικότερο και τυπικότερο έργο του της εποχής εκείνης. 'Ετσι, άν θέλαμε να τόν κατατάξουμε κάπου, θαρρά πάλι, πιά σωστό θά είναι να λέγαμε τού ιστορικά άνήκει στη Δεξιά τών Λαϊστών της εποχής εκείνης. Αυτό μού φαίνεται πιά σωστό από τού κάπως όξυμορο εκείνο χαρακτηρισμό που τού δόθηκε ως «'Αλαρχικό Συντηρητικό», χαρακτηρισμός που διαιγής για σήμερα, μά που για τήν έποχή εκείνη κλείνει μέσα του μιάν αντίφαση. 'Αλλά ο Τολστόϊ ο ίδιος, τού έργο του, οι ιδέες του είναι ζωντανές αντίφάσεις, ή άκόμη καλύτερα ζωντανές αντίθέσεις.

Όσο για τις αντίθέσεις, που θαρρά να εξηγήθηκαν άρκετά οι αίτιες τους στην αρχή της μελέτης αυτής, έξόν άπ' εκείνες που ήδη αναφέραμε, έχουμε άκόμη μπροστά μας, μιάν δόκλαρη άπειρία. 'Οστόσο οι αντίθέσεις αυτές—και γι' αυτό πρέπει να αναφέρουμε τις τυπικότερες—δχι μόνο δε συντελούν στο να νεκρωθούν τή φυσιογνωμία τού Τολστόϊ, αλλά άπ' εναντίας τή ζωντανεύουν άκόμη περισσότερο, και μάς εξηγούν τις πράξεις του, τις μεταπτώσεις του, τις «κρίσεις» του, τις ζημιές που προξένησε στον άγώνα, που δίχως αυτό θά παρέμειναν άνεξηγητα. Συνεχίζοντας λοιπόν, δεν μπορούμε να μνή πάρομε υπ' όψη μας, ότι ο άνθρωπος που φύρσε τα ρούχα τού μουζικού, που έσκαβε και που θέριασε, έζησε όχι τόσο απλά όσο ανερείχτηκε τή ζωή, άφου άκόμη και μέσα στο μητρικό του μέγαρο τών πριγκίπων Βολκόσκυ, άπ' όπου έκαμε τή χειρνομία—περισσότερο παραστατική παρά οδοιωδική—να άποκληρωθεί θεληματικά από τα χτήματα του στά 1888, σειρά πορτραίτα τών προγόνων του, παρακουλθούσες τις πράξεις του άπ' τού πάνω πάτωμα.

Μά και γι' αυτό, ο ίδιος ο Τρότσκι, θά μάς πει, εδώ και είκοσι χρόνια τα έζησ για τή συμβολική αυτή συμπίωση: «... Στην ψυχή τού οικοδεσπότη βρισκουμε επίσης αυτά τα δυό πατώματα, τού ένα πάνω στο

έλλο, αλλά και αντίστροφο όρο. 'Ενώ στις άνωτερες σφαίρες της συνείδησης, ή φιλοσοφία της άπλότητας και της άφομοίωσης με τού λαό, έχτισε τή φωλιά της, από κάτω, έκει όπου βοθίζονται οι ρίζες τών αισθημάτων, τών παθών και της θέλησης, μάς χαιρατά μιά δόκλαρη γαλαρία φειδοπαρών προγόνων». Αυτό είναι άλήθεια, κ' είναι σωστό.

'Αλλά, μίπως δε θά μπορούσαμε ν' αντίστρέψουμε τή φράση και νά πούμε: 'Ενώ από κάτω... κτλ. στις άνωτερες σφαίρες της συνείδησης, κτλ. ...

Καιρός τώρα ν' αντίκρούσουμε, τήν περίφημη, τή μεγάλη του «κρίση». Τήν έπιστροφή του στο Θεό, σε ήλικια πνήντα χρονών. Είναι τού ζήτημα, πού από χρόνια τώρα, και πολύ παραπάως σήμερα με τήν εκπαίρια τού 'Ιωβιλίου, προκάλεσε τις πιά άγριες τρικυμίες μέσα στα μελανοδοχεία τών διανοουμένων. Φυσικά, κάτω από τούσους χειμαρρους μελώνης, φαίνεται πολύ δύσκολο να δει κανείς ξεκάθαρα, τί τρέχει. Και όμως, πρόκειται για τήν πιά απλή, για τήν πιά εύκολονόπη αντίθεση.

Γιατί έπιστρέφει στο Θεό, ο Τολστόϊ;

'Εχοντας έρθει σε τέτοια καταφανή αντίθεση με τού περιβάλλον της κυρίαρχης τάξης, φυσικό είναι νά αντίληφθεί ότι ο Θεός της τάξης αυτής, εΐτανε ή είκόνα και ή όμοιοση τού ίδιου τού Τσάρου. Φυσικό εΐτανε να δει και τα καταγγελίες ότι ο Χριστός της εΐτανε μιά έπαισυντη καρικατώρα τού 'Ονειροπόλου της Γαλιλαίας, ότι ή θρησκεία τους εΐτανε ένα α σχος όποκρισίας και έγκλημάτων που ή έπαρσή της στιγμάτιζε δόκλαρη τήν άνθρωπότητα, ότι οι σύγχρονοι φαρισαίοι, όργανωμένοι σε ληστρικές συμμορίες, με έπικεφαλή τήν 'Αγία και 'Ιερά Σύνοδο, και με έμπνευστή έναν Πομπενονότσεφ, δεν μπορούσε βέβαια να είχαν καμιά

Γελοιογραφία της εποχής. (Ο Τολστόϊ αναθεματιζόμενος από τούς παπάδες)

σέση μ' εκείνον που μίλησε όπως μίλησε, «είναι τού 'Ορους».

'Ετσι, δέκοφε κάθε σχέση μ' όλα αυτά. 'Εξ άλλου όμως, στερημένος από μιάν ταχική συνείδηση, όπος και για τούς λόγους πού αναπτύξαμε—συμπεριόθηκε γόρω από έναν εύκολεζήνητο έγοκεντριισμό: Πώς νά κάνει καλύτερο τόν έαυτό του; Πού είναι ή σωτηρία; κτλ. Όταν ξεκινά κανείς από ένα τέτοιο σημείο άφειρησίας, και για τόν ένα ή άλλο λόγο, βρισκείται έξω, και στο περιθώριο της κοσμοθεωρίας των καταπιεζόμενων, φυσικό είναι νά καταλήγει πάλι σ' ένα Θεό.

Μά σε τί είδους Θεό, κατέληξε ο Τολστόϊ;

Με μιά λέξη, είναι Πανθεϊστής. 'Απ' τόν καιρό τού Σπινόζα, κ' άπ' τόν καιρό τού Βολταίρου ο Πανθεϊσμός μάς είναι γνωστός: «Ο Θεός εν τή όλη, και ή όλη εν τώ Θεώ». 'Απ' τήν άποψη αυτή ο Τολστόϊ, άσφαλώς δε λείπει τίποτα τού καινούργιου. Σημασία όμως έχει τού έξης: Ο πανθεϊσμός, που σήμερα θά εΐτανε ένας αναχρονισμός αν όχι πρόβλημα μιάς εύσηνης έπιστροφής στη θρησκεία τών καταπιεστών, σημείωσε ένα σταθμό στην 'Ιστορία προς τού όδρομο τού ματεριαλισμού. Προκειμένου για τή Ρωσία, φυσικό είναι ο σταθμός αυτός να έχει παρουσιαστεί έπειτα από ένα άρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Κι' άπ' τήν άποψη αυτή θά εΐτανε πιά σωστό να βλέπαμε στο πρόσωπο τού Τολστόϊ ένα μεταβατικό τόπο με κατεύθυνση προς τόν δλισμό, παρά ένα άνάλογο τόπο με τάσεις έπιστροφής προς τόν πνευματισμό. Κι' άρκετη άπόδειξη θαρρά να είναι, τού ότι: όσο δεν είχε Θεό ο Τολστόϊ ή 'Ιερά Σύνοδος δεν έδινε πένταρα, όταν όμως «βρήκε» τού Θεό του, τότες αυτή άπόσχησε, και με πρόθεση να τόν άποξενώσει άπ' τις μεγάλες μάζες τών αγροτών, μεταξέριστηκε τού πατροπαράδοτου όλο της: τόν 'Αφορισμό: «Όσο για τις μύριες αντίθεσεις, και τούς παροξισμούς της θρησκοκλησίας—παρότρυνση προς τήν προσηυχή κτλ.—πού έκλεινε μέσα του ο τολστοϊκός αυτός πανθεϊσμός, είναι ζητήματα όλος διόλου δευτερεύουσας σημασίας, που ή έξήγησή τους θά απαιτούσε χώρο και χρόνο πού άτυχώς δε διαθέτομε.

Στις βιογραφικές σημειώσεις (που δημοσιεύτηκαν στο «Ριζοσπάστη»), μιλούμε για τή «Νέα» θρησκεία, και για τού Χριστιανισμό όπως τόν αντίλαμπρόντανε κ' όπως ήθελε να τόν εγκαταστήσει. 'Εκείνο που ουσιαστικά ενδιαφέρει μέσα σ' όλα αυτά, είναι τα συμπεράσματα που βγάζει από τόν όχι και πρωτότυπο «Χριστιανισμό» αυτόν.

Και πριν άπ' όλα ή θεωρία για τή «μ ή άντίσταση».

Σήμερα, από τού Φασισμό ως τή Σοσιαλδημοκρατία, δόκλαρη ή Μπουρζουαζία συμφωνεί, ότι τού άπαντο τού τολστοϊκού έργου είναι ή «θεωρία» της «μ-άντίστασης» της μη συμμετοχής στη βία. 'Απ' τού: «Πού συνίσταται ή πιστή μου», τού: «Η Σωτηρία βρισκείται σ' έμάς», άπ' χίλια δυό άλλα έργα του, και πού παντός, άπ' τις έπιστολές του προς «'Ενα 'Ινδό» προς «'Ενα Κινέζο», προς «'Ενα 'Επαναστάτη» προς Μαχάτμα Γκάντι, και πού παντός από τήν άνέκδοτη ως σήμερα πολύκορητη έπιστολή του προς τόν Κού Χουγκ Μίγκ, γραμμένη τόν 'Οχτώβρη τού 1906, διαλέγονται και δημοσιεύονται τα πιά τυπικά, τα πιά

χαρακτηριστικά κομμάτια, αν όχι δόκλεπτες οι έπιστολές.

Το γεγονός, παρά την κομική του όψη—νά βλέπει κανείς λόκουσ νά διδάσκουν την μη αντίσταση στ' άρνιά που ξεκοιλιάζουσι—έχει τη βαρύτερη του σημασία, σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Μετά τ' Λοκάρου, και πάλι στ' όν έρχότατο κ. Κέλλουκ, και σεβάσμια μορφή σ'άν του Τολστόϊ, δέν κάρει βέβαια διόλου κακή φιγούρα.

Και ζήτηε σήμερα ή μπουρζουαζία, νά βγάλει άπ' τά κόκκαλα του Έρημίτη της Γιασανάγια Πολιάνα, όσο ζουμί, κι' ό,τι κέρδος μπορεί.

Πού γίνεται άπόπειρα νά χρησιμοποιηθεί ό Τολστόϊ; 'Αλλούστατα, στό νά παίξει ρόλο του «καλού» φίλου που την ώρα της σύγκρουσης πιάνει τά χέρια του φίλου του, προσφέροντας έτσι την πολιτιμότερη όπηρεσία στ'όν αντίπαλο. Μ' άλλα λόγια: ό Τολστόϊ, νά έμφοδισει και νά δώσει τά χέρια των μαχομένων μαζών, για νά μπορούσούν νά χυτήσουν εύκολότερα οι μακελλάρες. Γι' αυτό ένθουσιάζεται σήμερα ό Φασισμός, γι' αυτό παραληρεί ή Σοσιαλδημοκρατία.

Ζήτω ή μη αντίσταση των...θμμάτων!

Ώστό είναι, πός για ώρισμένο διάστημα, τό κήρυγμα αυτό του Τολστόϊ, είχε άναπολόγηστα επίηίμο αντίηολο στis μόλις άναυλιζόμενες μάζες της Ρωσίας. Ειδικά ή άντεπανασταστική αυτή διδασκαλία στοιχίσει πάρα πολύ κατά την έπανάσταση του 1905. Μά είναι επίσης σωστό, ότι ή περίφημη αυτή «μη αντίσταση» είχε και την άνάποδη όψη της, κ' έφερε όχι λίγες ζημιές στό έχθρικό στρατόπέδο.

Έχοντας άσχοληθεί άρκετά με τους γενεσεοφρηκούς λόγουσ των ιδεών του Τολστόϊ, δε θα έπανάλθουσι βέβαια ιδιαίτερα—τά σχετικά με τη γένεση της «διδασκαλίας» αυτής. Έχουμε όμως νά ύποσημειώσουσι τά εξής: Σήμερα ή άπόπειρα μιας τέτοιας «διδασκαλίας» φανερώνει άμέσως τους σκοπούσ που επιδιώκει: 'Η καταπιστής, ή όργανο των καταπιστών θα είναι εκείνος που θα αναλάβει νά τη διακηρύξει. Για την εποή όμωσ του Τολστόϊ δε συνέβαινε τό ίδιο. Κι' άκριβός έπειδή ή καλή πίστη του τελευταίου αυτό χριστιανού, δε μπορούσε νά θεθεί σε άμφιβολία, άκριβός τόσο πιο μεγάλη ήταν ή ζημία που έφερε. 'Οποιοσ διάβασε την έπιστολή πρός τον Κού Χούγκ Μίγκ, δέν μπορεί—και παίρνω παράδειγμα άπ' τον ίδιο τον έαυτό μου—δέν μπορεί νά χωρέσει τό μυαλό του, την άγάπιασθη αυτή αντίθεση. Δηλαδή: 'Αφ' ένός ό Τ. ξεσκάλει με σπάνια διαγωγή και με όργη, τον καταπιστικό ρόλο των 'Υπεριαλλοτών στην Κίνα, κι' άπ' την άλλη... θμμώνει γιατί μαθαίνει ότι οι καταπισζόμενοι κινέζοι έτοιμάζονται νά άντισταθούν και νά διώξουν τους έπιδρομείς. 'Ακόμη χειρότερο. Τους συμβουλεύει νά μη κάρουν τίποτε τέτριο.

Τι εξήγηση νά δώσει κανείς σ' αυτό; Μά τί άλλη, παρά τό ότι ξεκινώμενες κανείς άπό ιστορικά λαθεμένες άρχές, όσο πιο καλή ή πίστη του, τόσο πιο πολύ θβάει στα έσχατα λογικά συμπεράσματα τους, που παρουσιάζουν αντίθεσεις τέτοιες, ώστε νά μην τις χωράει πιά ό νοός, και που φυσικά ξεπληροτούν την άντεπανάσταση.

Είπαμε ότι, στην εποή που άναφάνηκε ή θεωρία της «Μη άντίστασης» αυτή είχε και την άνάποδη όψη της: θα είτασιε μια σοβαρή παράλειψη άν την παρασιπολούσασι. Με την άναγνώριση ότι ή Τσαρική Κυβέρνηση, είναι όργανο βίας και βίαιας εκτέλεσης των άποτρούπαιων έγκλημάτων, ό Τολστόϊ άπαγορεύει μεταξό άλλων: 1ο) Τό νά συμβάλλει κανείς όπωσδήποτε στην ύπαρξη του Κράτους, τό νά εκτελεί όποχρωέσεις στρατιωτικές, ή νά συμμετέχει στη διοίκηση του κράτους αυτού. 2ο) Τό νά καταβάλλει θεληματικά φόρουσ, ζμεσουσ ή έμμεσουσ. 3ο) Τό τά καταφέρει σε μια όποιανδήποτε ύποστήρηση του κράτους και νά περιμένει μίαν όποιανδήποτε άρωγή εκ μέρος του.

Σήμερα, τό ιδεαλιστικό αλλά και ασύμμερο περιεχόμενο ένός τέτοιου κηρύγματος, θα βρισκότανε έντελός έξω από τά πράματα και συνεπόμενα δε θα είχε άλλο σκοπό παρά τό συμποτάρισμα του άγώνα μας. Για μία όμωσ ώρισμένη περίοδο, τό συμποτάρισμα έγινε εις βάρος του τσαρικού Κράτους. Και βέβαια, δέν είμαστε έμεις εκείνοι που θα τό παραγνωρίζασι.

'Ακόμη θάρπεε νά επεκταθούμε κ' επάνω στο παιδαγωγικό έργο του Τολστόϊ: Μά όπωσ τό λέω κι' άλλου, πιο άφοδίοι και πιο ειδικοί γι' αυτό είναι οι σύντροφοι εκπαιδευτικοί της «Νέας 'Αγωγής».

Τώρα τελειώντας τις γραμμές αυτές, πάνω στο έργο του Τολστόϊ, δέν μπορεί νά μη θμηθώ έναν άλλο διανοοό ό με νοώσο άριστοκράτη κι' αυτόν άπο καταγωγή άριστοκρατική που όμωσ ή 'Ιστορία τον τίμησε με τη σφραγίδα της θωρεάς της και που ήλθε στις τάξεις της προτοπορείας των εκμεταλλεομένων για νά χύσει στάλα στάλα τό «γαλάζιο» αίμα του στις επάλξεις του άγώνα, περνώντας τό πιο μεγάλο μέρος της ζωής του στη φυλακή και στην έξορία: Θέλω νά πώ, τό μεγάλο σύντροφο μας τον Τερεζίνσκυ.

Τι διαφορά, άνάμεσα σ' αυτές τις δύο φυσιογνωμίες! Και τί κολοσσιαία αντίθεση! 'Ως τόσο, άπό ίδια καταγωγή κ' οι δύο τους. 'Αλλά όχι βέβαια, στις ίδιες εποχές. Γιατί τά χρόνια που χωρίζουν τον ένα από τον άλλο, είναι από τά χρόνια εκείνα που λέει ό Κάρλ Μαρξ ότι έχουν μέσα τους και είκοσι και είκοσιπέντε χρόνια ιστορική εξέλιξη.

Γιατό, ξεχωρίζοντας και ξεδιαλώνοντας σήμερα τό μέρος που διεκδικούσε άπο τό έργο του τελευταίου χωριότητα χριστιανού, που γιορτάζουμε τό 'Ιωβιλαιο του, αναπότρεπτα, άπο αντίθεση παραστάσεων πεί ό νοός μας στην κολοσσιαία αντίθεση της συμβολής στο Αυτομό του πρώτου Προλετάριου Τρομοκράτη. Και τό αίσθημα του σεβασμού για τη μνήμη του ένός γίνεται αίσθημα θαυμασμού κι' άγάπης κ' εοργωμοσόνης για την αώνια μνήμη του 'Αλλου.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ

Ο ΙΣΙΔΩΡΟΣ, ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ!

Τόν 'Ισιδωρο δέν άπασχόλησαν ποτέσ μεγάλεσ έγνοιες...

...και τά δύσκολα εκείνα προβλήματα που άπαιτούν μίαν λύση», για τά όποια του μιλούσε καθεμερινά ή εφημερίδα του, δε βασάνισαν ποτέσ τη σκέψη του, ούτε για ένα δευτερόλεπτο, ούτε όσ περιφέρεια των εφήμερων μικροσυλλογισμών του... 'Επέρασε πάντα άπο τό πεζοδρομίο των γεγονότων και τη ζωή την κτάζε όπωσ κινάζουσι με μαυρισμένο τζάμι τον ήλιο που στραβόνοι...

'Ο 'Ισιδωρος είναι ένας καλόσ δημόσιος υπάλληλος, άκριβής εις τό καθήκον, που άν είτασιε δυνατό κανείς νά τον βαθμολογούσε, θα τοΐδιε χωρίς καμιά άμφιταλάντευση τό «άνελλιπός» σ' όλες τις εκφάνσεις μιας ήρεμης και νοικοκυρμενής ζωής...

'Αν σήμερα είναι συμμενος στο γραφείο του, άνάμεσα σε δύο ψηλούς πύργουσ άπο έγγραφα και φακέλλουσ της ύπηρεσίας, άν ή πένα μένει βουτηγμένη στο μελανοδοχείο και τό χέρι του, κουβαλιασμένο σε γροθιά, στηρίζει τις ρυτίδες του μετώπου του, αυτό σημαίνει πός ό 'Ισιδωρος δέν είναι συνειδησμένος με τις μεγάλεσ σκέψεις...

Κι' όμωσ έχει νά σκεφεί σοβαρά, άπάνω στο σπουδαίο ζήτημα άν αυτόσ μπορεί ποτέσ νά είναι ή προσοποποίηση του Κράτους!

'Ο 'Ισιδωρος δε κολάθηκε διόλου. 'Αν δυσκολεύεται τώρα για πρώτη φορά που κάνει σκέψεις «σοβαρές», δε σημαίνει πός δε μπορεί νά συγκαταστή στο μυαλό του ένα συλλογισμό που προσπαθεί νά τον επάληθψει σ' όλες του τις λεπτομερειές... 'Ακόμη και σιά σημεία που του φάνηται τέλειος παραλογισμός... 'Ενα χαρτί δαχτυλογραφημένο, πεταγμένο στην τύχη άνάμεσα σ' άλλα χαρτιά που σκεπάζουσι την τσόχη του γραφείου του, ή κροινή «ήμερησία διαταγή» του νέου 'Υπουργού πρός τους υπάλληλους του 'Υπουργείου του, προωρισμένη για τό καλάθι των άρηστων.(για τον ταχτικό υπάλληλο που έννοει νά κρατεί τό τραπέζι του καθάρω άπο τά περιττά χαρτιά),είχε για τον 'Ισιδωρο τεράστια σημασία. Την πήρε και τη διάβασε στην άρχή όπωσ συνειθίξε νά διαβάσει τά προγράμματα των κινήματογραφών, όταν ήθελε άπο πινά νά μπει την ύπόθεση... μά με λέξούλα, ένα τίποτε, μά φράση που τη γράφουσι συνήθουσ οι δημοσιογράφοι όταν ψάχνου νά βρούν με τό κρεό έπιχειρήματα που τόσο δυσκολεύεται νά τους δώσει ό παραλογισμός τους, τον άναστατώνει, τον κάνει νά νοιώσει μά κρυφή ανατριχίλα και τότε σίχχει, στην άρχή άσυναίσθητα μά κατόπιν—δταν τό μυαλό, με τό πρώτο λάδωμα, άρχισε νά δουλεύει,—συνειδητά, θελημένα, σε βαθεία συλλοή:

...«Τό κράτος είσθε σείς!... άλλ' έν ταΐτω και ύπηρετάι του! 'Ιδού, κύριοι, ή λογική μας! 'Εν τώ προσώπω ένας ένσαρκούται ή έννοια και ό ρουθμόσ της κρατικής μηχανής... 'Αξιούμεν ζήλον και άφοσίωση έν τη εκ ελέσει των καθηκόντων σας και συναίσθησαν της θέσεωσ ήν κατέχετε, όσ μόνιμοι εκπρόσωποι του Κράτους τό όποιον ένσαρκώνετε...

'Ο 'Ισιδωρος, ύστερ άπο κάμποση ώρα, σήκωσε τό κεφάλι και κινάξε μπροστά τον τον τοΐχο, τον κατάλευκο τοΐχο του γραφείου του και τά μάτια του για μία στιγμή θλόωσαν, τό κεφάλι του οβούισε. Πήγε νά γυθεί, μά ένα τόκτοκ στην πόρτα τον έφερε στα μάγχαλα του.

'Ανάγυσε τό κορμί του, τ' άκούμπισε στη ράχη της καρέκλας, άδραξε την πένα, σήκωσε τό κεφάλι, και νοιώθοντας στουσ άδύνατουσ ώμουσ του νά βαθαίνει όλη ή ύπόσταση του Κράτους, φώναξε ένα σοβαρό: «έμπρός».

'Ανοιξε ή πόρτα και πρόβαλε τό σουβλερό πηγούνι του άρχικλητήρα του 'Υπουργείου. ('Ο 'Ισιδωρος δε δεχότανε συχνά την έπίσκεψη του άρχικλητήρα παρά μόνο κοντά στις 20 του μήνα, όταν προσεοφλούσε τό μισθό του άλλου μήνα, άφίνοντας πάντα ένα είκοσι τά εκατό στον ύποχρεωτικώτατον αυτόν άνθρωπο που είναι όλος γλυκα και χαμόγελα. Σου δίγει τά λεφτά του με τόση εύκολία που πάει νά θαυμάσις τη γενναιωδωρία του. Τό πός σου κρατεί τό ένα τέτατο, άπάνω κάτω, του μιστού, ούτε τό λογαριάσεις!.. 'Αδιάφορο πός τον άλλο μήνα θα ζητήσεις νά τον προσεοφλήσεις άπο τις 10 και στον τρίτο μήνα πρέπει νά σκέρτεσαι σοβαρά για δάνειο, άν δε θες νά ψοφήσεις της πείνας. Μά ό αρχικλητήρας είναι πάντα πρόθυμος νά σε βγάλε άπο τη δύσκολη θέση...]

— Καλημέρα, κύρ Σιδωράκη μου!

'Ο 'Ισιδωρος δέν είτασιε προετοιμασμένος για μά τόσο άνεπίσημη καλημέρα. 'Ενοιωσε διαμιάσ πός όλο του τό κύρος διαλύθηκε στον εύθυμο τόνο της καλημέρας του άρχικλητήρα και ή πραγματικότητα της ύπαρξής του είταν άρκετά συγκαταβατική για νά μη θυμώσει με τό ξαφνικό αυτό κατοραυλίωμα... Τά δάχτυλα των χαλάρωσαν κ' άφισαν την πένα νά κυλήσει στο άσπρο στυπόχαρτο, τό κορμί του χαμήλωσε και τά μάτια του έπσαν στον έπιτραπέζιο ήμεροδείκτη... 'Εΐταν 20 του μήνα...

— Καλώσ τον κύριο Λιονύσιо!...

Στό καφενεδο του ό 'Ισιδωρος δε δέχηκε άπόψε νά παΐει τάβλι με τον ταχτικό συμπαίχτη του. 'Ακόμη κ' όταν πήρε την εφημερίδα του και την άνοιξε για νά διαβάσει τό χρονογράφημα και τις «άπόψεις», άναζήτησε με σοβαρότητα τό κύριο άρθρο, σάμωσ σ' αυτό νά συγκεντρωνότανε πάντα ή προσοχή του. Διέτρεξε κ' αυτόσ

«τά μεγάλα έκεινα προβλήματα που άπαιτούν μά λυσίν» και δοκίμασε για πρώτη φορά στη ζωή του να λύσει τὸ γρίφο τῶν μεγάλων αὐτῶν προβλημάτων, σάμπως ἀπ' τὴ λύση τους ἐξαρτοῦνταν τὸ δικό του συμφέρο. Ἐλυτήθη κατὰ γὰρὰ μὲ τὴν «δυσμενῆ ἐντύπωση τὴν ὁποία θὰ προξενήσῃ εἰς τοὺς ξένους κύκλους, ἢ νέα αὐτῆ ληστεία τῆς Ἡλείου, ἢ ὁποία ἐκδέτεται τὸ κύρος τῆς Κυβερνήσεως εἰς παντοίους ἐξευτελισμούς»—ἐνοιῶσε λὲς κατάσρακα αὐτῆ τῆ «δυσμενῆ ἐντύπωση» τῶν «ξένων κύκλων»— κ' ἐνδιαφέρθηκε ὅσο πολλὲς ἄλλοιτες μὲ τὸ «δυσεπίλυτον ζήτημα τῶν δύο ἀστυνομῶν, ἢ διευθέτησις τοῦ ὁποίου θὰ συντείνῃ πολὺ εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπαύθρου χώρας καὶ εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν διοξίν τῶν διαφόρων ὑποθαλαπῶν—μάλιστα, ὑποθαλαπῶν!—τῆς ληστείας καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς πόλεις...

Γιὰ πόσα πράματα δὲν ἐνδιαφερόταν ἀπόψε ὁ Ἰσίδωρος. Δὲν παρῶλειψε νὰ ρίξει μιὰ ματιὰ καὶ στὰς «Ἐλευθιας Εἰδήσεις» γιὰ νὰ πληροφορηθῆτε τελοσπάντων πὼς ἐξελίσσεται «ἡ γιουγκοσλαβικὴ κρίσις» καὶ τοὺς νέους «συνδυασμοὺς τῆς Ἰταλίας εἰς τὰ Βαλκάνια»...

— Σίδωρέ μου, πολλὴ φρονία βλέπω ἀπόψε μὲ τὴν ἐφημερίδα, τοῦ κάνει ὁ ταχτικὸς συμπαίκτης του στὸ τᾶβλι, ταχτοποιώντας τὰ πούλια καὶ κουνουρίζοντας τὰ ζάρια στὶς παλάμες του.

— Ζαίρεις, Γρηγόρη, αὐτὴ ἡ ληστεία μ' ἄς ἐκδέτει πολὺ «εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων»...

* *

Ὁ Ἰσίδωρος δὲ θυμᾶται νὰ ἔχει κίμει καμμιὰ κουταμῖρα στὴ ζωή του. Ἀκόμη καὶ μερικὲς «νεανικὲς τρέλλες» τῶν εἰκοσι τοῦ χρόνων δὲν εἶτανε τέτοιες ποὺ μπορούσαν νὰ ἀσασχολήσουν τὴ θύμησή του καὶ νὰ κεντρίσουν τὴν τύχη του. Κάποτες μιὰ γυναικοδουλειά, ποὺ εἶχε ὅλες τίς πιθανότητες νὰ μείνει στὰ σύνορα τῆς γυναικοδουλειᾶς, πήρε στὸν Ἰσίδωρο σοβαρὸ χαρακτηριστὰ καὶ κατέληξε σὲ γάμο.

Ἡ γυναίκα του, μιὰ χήρα ἀξιοματικῆ τῆς Χωροφυλακῆς, ἀνετὰ νέα τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη καὶ ἀρκετὰ τολμηρή, θὰ μπορούσε νὰ φέρει μονάχι τῆς τὸ βάρος ὅλης αὐτῆς τῆς «ἀθώας» περιπέτειας. Μὰ ὁ Ἰσίδωρος οὔτε κἀν τὴ θυμᾶται. Ζεῖ ἕναν ἡρεμὸ συγνυγιδὸ βίον ἀν καμιά φορά ἔχει μερικὰ «ἀπενταταία»—αὐτὰ θὰ δρεφίλονται πάντα στοὺς πονόδοντους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑποφέρει συχνὰ ἡ γυναίκα του.

Σήμερα ὁ Ἰσίδωρος εἶναι τόσο σοβαρός, ποὺ ὅταν ἀνοίξει τὴν πόρτα τοῦ μοναδικοῦ δωματίου τους, δὲν ἔδωκε κἀν προσοχὴ στὴ μανηλοδεμένη γυναίκα του ποὺ στέναζε στὸ κρεβάτι ἀπὸ τὸν συνειθισμένο τῆς πονόδοντο, οὔτε στὸ φοιτητὴ τῆς ἰατρικῆς τοῦ πλαινοῦ δωματίου

ποὺ ἐπαλαιόμυθε φωναχτὰ τὸ μάθημα τοῦ φρονιστηρίου του.

Ὁ Ἰσίδωρος κᾶθησε σοβαρὰ στὸ τραπέζι καὶ ἀνοίξε ἕνα μικρὸ Λεξικό. Στὸ ἄσπρο του ἐσώφυλλο εἶχε σημειωμένους μερικὸς ἀριθμοὺς ποὺ συχνὰ, ὅταν ὁ πλαινὸς φοιτητῆς τῆς ἰατρικῆς δὲν ἔδειχνε ὑπερβολικὸ ζῆλο στὴ μελέτῃ του, ἀσασχολοῦσαν τὴ σκέψη του γιὰ ὧρες ὁλόκληρες. Τὸ ροχαλιτὸ τῆς Παναγιώτας, τῆς γυναίκας του, ἐχρησίμεινε τότες γιὰ μονότονη συνοδεία στὶς προσθαφαρίσεις τῶν ἀριθμῶν ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον του.

Μ' ἀπόψε ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ κᾶθε τι, καὶ γιὰ τοὺς ἀναστεναγμοὺς τῆς γυναίκας του καὶ γιὰ τὸν «χρόνιον κατάρρουν» τοῦ φοιτητῆ κᾶθησε στὸ τραπέζι του, πήρε τὸ λεξικουλάκι τῶν ἰσίων καὶ βυθίστηκε σὲ συλλοή.

— «Μετὰ ἕνα χρόνον πρέπει ν' αἰξηθεῖ τὸ τοκοχρεολίσιο γιατί ὁ τόκος μεγαλώνει προοδευτικὰ. Ἔτσι, ἔχουμε καὶ λέμε τριανταπέντε τὸν ἕνα χρόνον καὶ σαράντα τὸ δεύτερο, δηλαδὴ τρεῖς χιλιάδες πεντακόσες τὸν ἐρχόμενο χρόνον καὶ τέσσερες χιλιάδες τὸ δεύτερο... Τὸν τρίτο...

[... Σπασιός, σπᾶσιμα ἢ σπαδῶν καλεῖται πᾶσα ἀκουσία τῶν μυῶν τοῦ σώματος συστολή...]

— «τὸν τρίτο, τὸν τρίτο, ἔχουμε καὶ λέμε... Ἄχ! αὐτὸς ὁ Διονύσιος θὰ θέλει καὶ τὸν τρίτο αἰξηση, ἐνὼ ὁ προβιβασιμὸς θάρθει κανονικὰ μόνο στὸν τέταρτο χρόνον...

— Δόσε μου μιὰ ἀσπυρίνη, Ἰσίδωρε!

— Ἀμέσως...

[... προκαλουμένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἐρεθισμοῦ δρόντος εἶτε ἀμέσως ἐπὶ τῶν κινήτων νεύρων...]

— «εἶπατε τὸν τέταρτο χρόνον—συνέχισε τώρα φωναχτὰ—μὰ ἴσαστε τὸν τέταρτο χρόνον θὰ πρέπει ὁ Διονύσιος νὰ παίρνει τὸ μισὸ μιστὸ καὶ τότες ἀκόμη θὰ πρέπει...

[...εἶτε ἐμμέσως ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν, καὶ κατ'ἀντανάγκασιν ἐπαγομένου διέγερσιν τῶν κινήτων...]

— «ὡ, τότες ἀκόμη θὰ πρέπει...

— Εἶσαι ἀκαρδος, Ἰσίδωρε... ἀαχ!

— «Ἀμέσως... Μὰ ὡστόσο νάρθει ὁ προβιβασιμὸς θὰ πρέπει...

— Θὰ πρέπει νὰ τὰ βολέψεις ἄλλοιῶς, τοῦ κάνει ἡ Παναγιώτα, ξεχνώντας τὸν πονόδοντό της κ' ἀνακαθομένην στὰ μαζιλάρια. Πόσοι καὶ πόσοι μπιζανε φτωχοὶ καὶ βγήκανε μὲ λεφτὰ!...

[... Σπασιός, σπᾶσιμα ἢ σπαδῶν καλεῖται...

Ὁ Ἰσίδωρος ἀνασῆκωσε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ κεφάλι, κ' εὐχαριστήμενος ποὺ ὁ πονόδοντος πέφρασε χωρὶς χρῆσῃ ἀσπυρίνης, ἀποκρίθηκε βάζοντας ὅλο τὸν τόνο τῆς φωνικότητάς μαζὶ καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας στὴν ἀπάντησή του:

— Μὰ θὰ πρέπει νάνα κανεῖς τουλάχιστο

τηματάρχη, γ' αὐτὰ... Καὶ ἐγὼ πρέπει νὰ περιμένω ἀκόμη τέσσερα χρόνια...

[... πᾶσα ἀκουσία τῶν μυῶν τοῦ σώματος συστολή...]

— Κ' ἴσαστε τότες μὲ τὴ θὰ ζοῦμε, ξαναρωταῖ ἡ Παναγιώτα, τώρα γιατρεμένη ὁλότρελα, καὶ πετώντας τὴ μαντήλα ἀπ' τὸ σαγόνι τῆς.

— Στάσου, στάσου, μὴ μὲ διακόπτετε. Ἔχουμε καὶ λέμε 35 τὸν πρῶτο χρόνο...

Μὰ ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ ἔφτανε ἀπὸ τὸ δρόμο ἕνα μεγαλὸ βουητὸ, ποδοβολητὸ ἀκουγόταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ξεφρονητὰ τοῦ φοιτητῆ καὶ κᾶτι ἀξεδιάλυτες φωνές... Ὁ Ἰσίδωρος, ἔκλεισε τὸ Λεξικό, θέτοντας τέμα στους λογαριασμοὺς του κ' ἀνοίξε τὴν πόρτα τοῦ διαδρόμου ποὺ εἶχε παράθυρα στὸ δρόμο. Εἶτανε διαδύλωσι... Μπροστὰ κᾶτι κόκκινα λάβαρα καὶ μεγάλες ἐπιγραφές, κ' ἕνα πληθῆος ποὺ κουνούσε τραγοῦδι πολὺ γνώριμο σ' ὅλους τοὺς φιλήσυχοι καὶ νοικοκυρεμένους ἀστούς. Ὁ Ἰσίδωρος ἔκλεισε μ' ὀρμητὴ τὸ παράθυρο καὶ γύρισε στὴν κᾶμαρά του, μουρμουρίζοντας:

— Ἄτὶ τὰ παλιόπαιδα! Ἀυτοὶ θέλουν νὰ καταλύσουν κᾶθε ἔννοια Κράτους! (καὶ πήρε ἀπὸ πλάι του τὴν ἐφημερίδα γυρεύοντας μὲ τὰ μάτια του νὰ βεβαιωθῆτε ἂν εἶπε σωστὰ τὴ φράση).

Μὰ, ξαφνικὰ, παίρνοντας πάλι τὸ ἐπίσημο ἔργο του ποὺ ἐχρονολογεῖτο μόλις ἀπὸ τὸ μεσομέρι, γυρᾶει καὶ λέει τῆς γυναίκας του:

— Ζαίρεις, αὐτὴ ἡ ληστεία τῆς Ἡλείου, μὰς ἐκδέτει πολὺ «εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων!»

— Ἄσε με χριστιανέ μου! Κῦτάξε τὰ χάλια μας, κ' ἄσε τοὺς ξένους ἤσυχα... οὔτε ἡ Παναγιώτα ὀρχηγόντας του ἕνα λοξὸ περιφρονητικὸ βλέμμα.

Ὁ Ἰσίδωρος ἔριξε γύρω του μιὰ ἐρευνητικὴ ματιὰ, εἶδε τὴν κακορριζικιά του, τὰ ξεφτισμένα ἐπιπλα, τοὺς τοίχους ποὺ εἶχαν μείνει ἀσπυρᾶτοι ἀπὸ μιὰ τώρα ἀλωνιότητα, τὸ παράθυρο μὲ τὸ ρασιμμένο τζάμι ποὺ ἀνοίγε στὴ βρώμικη αἰθλή, καὶ τοῦ φαινότανε πὼς πρώτη φορά τὰ βλεπε...

Ὁχι, ἡ ὑπόστασις τοῦ Κράτους δὲ μπορούσε νὰ ἐκφράζεται ἔτσι! Αἴθριο, προῖ-προῖ, θὰ μολοῦσε στὸν Ἰσίδωρο του... Ναι, ναι, ἔπρεπε νὰ δοθεῖ μιὰ «ἐμπρόπευσα λύσις»—καὶ πάλι ἔριξε μιὰ ματιὰ στὴν ἐφημερίδα—ἔπρεπε νὰ δώσει στὸν κ. Ἰσίδωρο νὰ ἐννοήσει ὅτι τὸ Κράτος δὲ μπορεῖ, δὲν πρέπει νὰ ὑφίσταται τέτοιους ἐξευτελισμοὺς στὸ πρόσωπο «τῶν μονίμων ἐκπροσώπων του». Εἶναι ντροπὴ κ. Ἰσίδωρο νὰ ὑπάρχει ἕνας Ἰσίδωρος μίξερὸς ποὺ προεξοφλεῖ κᾶθε 20 τοῦ μηνὸς τὸ μιστὸ τοῦ ἄλ-

λου μηνᾶ ἀπὸ τὸν ἀρχικλητῆρα τοῦ Ἰσίδωρου καὶ κᾶθε τρίμηνο νὰ συνάπτει συμπληρωματικὰ δάνεια γιὰ νὰ ἐπαρκέσει... Τὸ Κράτος κ. Ἰσίδωρο γὰ φτᾶσει ἔτσι στὴ χρεωκοπία... Ἄσφαλῶς κ. Ἰσίδωρο, πρέπει νὰ ληφθεῖ μιὰ μέριμνα... γιὰ τὴν καλὴν ἐκπροσώπησι τοῦ Κράτους! Ναι, ναι, ὅλα αὐτὰ θὰ τᾶλεγε, καὶ θὰ τοῦλεγε κ' ἄλλα ἀκόμη, γιὰ τὸν κίνδυνον τῆς «ἀριστεροποιήσεως» τῆς δημοσιουπάλληλικῆς τάξεως, ἢ ὁποία λησμονοῦσα τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς προορισμὸν... κλπ. κλπ.

* *

Γιὰ ἕνα ἀπτοσχι! ὁ Ἰσίδωρος βρόθηκε μετὰ τῶν ὑπεραριθμῶν. Ναι, τὸ Κράτος δὲν πρέπει, δὲν ἐπιτρέπεται ποτέ νὰ φταρνίζεται μπροστὰ στὸν κ. Ἰσίδωρο, συλλογίζεται ὁ Ἰσίδωρος ὅταν γύρισε ἕνα μεσημέρι στὴν κᾶμαρά του γιὰ νὰ μὴν ξαναπατήσῃ στὴν κᾶμαρά του γιὰ νὰ μὴν ἐξαναπατήσῃ πᾶ στὸ Ἰσίδωρο. Ἐκεῖνο τὸ προῖ τὰ εἶχε πεῖ ὅλα, εἶχε ἀναπτύξει ὅλη τὴν εὐγλωττία του, καὶ ὁ κ. Ἰσίδωρος φαινότανε πὼς τὸν ἄκουγε μὲ πολλὴ προσοχὴ γιὰ ἔγγυε: ναι, μὲ τὸ κεφάλι. Μόνο ποὺ φαινότανε λιγάκι ἀνυπόμονος, γιατί διὸ φορὸς εἶχε χτυπήσει τὸ κουνουδί γιὰ νὰ πεῖ τοῦ ἐτοιμῶσων τὴ λυμυζίνα του. Κι' ὁ Ἰσίδωρος ἀκόμη ἔλεε... Μὰ ὁ διάολος τὰ φέρνει κ' ἕνα τρομερὸ ἀπτοσχι ποὺ περιέλουσε τὸ μέτωπο τοῦ κ. Ἰσίδωρο ἔκοψε τὴ συνομιλία ἀπότομα...

Ὁ Ἰσίδωρος εἶναι πεπεισμένος ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπτοσχι εἶταν ὅλη ἡ κακοτυχία του. Καθισμένος τώρα μπροστὰ στὸ λευκὸ ἐσώφυλλο τοῦ Λεξικοῦ συνεχίζει τοὺς λογαριασμοὺς του...

— Ἔχουμε καὶ λέμε 35 τὸν πρῶτο χρόνο, σαράντα τὸ δεύτερο... μὰ ὁ προβιβασιμὸς θάρθει στὸν τέταρτο...

— Ποῖος προβιβασιμὸς, κωλέ, τοῦ κάνει ἡ Παναγιώτα...

Μὰ ὁ Ἰσίδωρος σκάνει πάλι στοὺς ἀριθμοὺς του καὶ κᾶνι τοὺς λογαριασμοὺς του.

— Ὁ ἄθλιος ὁ Διονύσιος θὰ θέλει καὶ τὸν τρίτο αἰξηση... καὶ τὸν τέταρτο χρόνον θὰ πρέπει...

[... προκαλουμένης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἐρεθισμοῦ δρόντος εἶτε ἀμέσως ἐπὶ τῶν κινήτων νεύρων...]

Ἐνα προῖ ἦθανε καὶ τὸν πήρανε τὸν Ἰσίδωρο γιὰ τὸ φρενοκομεῖο. Τὸ Κράτος, «λαμβάνον ὑπ' ὄψιν τὰς προτεράς ὑπερησίας του», φρόντισε νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ ἕνα κρεβάτι «μετὰ δωρεάν νησιελίας...»

ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΒΓΑΣ

ΣΚΟΡΠΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ο "ΘΡΗΝΟΣ,, ΤΗΣ ΑΓΙΑ-ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ Η "ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ,, ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Είναι φως φανερό πως τη νεοελληνική την ιστορία οι έπισημοι και άνεπισημοι «ιστορικοί» της κυρίαρχης τάξης, από πολλά τώρα χρόνια προσπαθούν να την πλαστογραφήσουν. Ο Παπαρηγόπουλος γράφει την «Ιστορία του Έλληνικού Έθνους». Ο «μεγάλος» ιστορικός κόνοντας έθνική προπαγάνδα ξεχνάει πως στην αρχαία εποχή δεν υπήρχε «έθνος» ούτε ελληνικό, ούτε ρωμαϊκό, ούτε φρονιτικό, ούτε κανένα άλλο. Τότες, στα χρόνια εκείνα υπήρχανε φυλές. Το «έθνος» είναι, ως το πούμε έτσι, προϊόν της νεώτερης ιστορικής εξέλιξης. Γεννήθηκε μαζί με τον άστυισμό. Το τονίσαμε κι' άλλο (στην Εισαγωγή της «Νεοελληνικής Πολιτικής Ιστορίας» μας) πως όταν λέγανε οι αρχαίοι έθνος δεν έννοουσαν αυτό που έννοουμε έμεις σήμερα. Γι' αυτό λέγανε «έθνος μελισσών, μυιών, όρνιθων» και τ'ά τείτοια. Δηλαδή έννοουσαν με τη λέξη έθνος το μυουλόκι, το κοπάδι. Αυτό όμως που λέμε σήμερα έθνος είναι μετάφραση του γαλλικού nation (**).

Ας είναι Στου κομπού της πόρτα όσο θέλεις βρόντα. Η έπίσημη ιστορική έπίσημη έχει συμφέρο να πλαστογράφη τη νεοελληνική ιστορία. Πρέπει να άποκοιμείται, να άριονίζονται οι μάζες. Η ιστορική έπίσημη, όπως κι' έλεος οι πνευματικές έπισήμες πρέπει να ύπηρετούν τους σκοπούς της κυρίαρχης τάξης. Αυτό που γίνεται παντού, γίνεται και σε μας. Γι' αυτό αυτό (οι έπίσημοι και άνεπισημοι ιστορικοί) τη δουλεία τους, κ' έμεις τη δική μας.

Πριν από τέσσερα χρόνια, όταν γράφαμε την Νεοελληνική Πολιτική Ιστορία (κοίτα σελ 22-23 όπισμ.) σταματήσαμε στο Θρήνο της Πόλης. Δεν τον ξανατιγράψαμε εδώ γιατί, ποιος λίγο ποιος πολύ, από το σχολείο το θυμόμαστε, ή καλύτερα θα θυμόμαστε το στίχο που λέει για την «Αγία Σοφία ποδ-χε τετρακόσια σημαντρα κ' έξηναταδύ καμπάνες, κάθε καμπάνα και παπάς κάθε παπάς και διάκος» ή πάλι τον τελευταίο στίχο, που έλοι οι νεοέλληνες «ήθιοτες» της 25 του Μάρτη τότε βροντοφωνούσαν σε μοτίβο στους δεκαρίκους προπολεμικούς λόγους τους, που λέει πως: «Σώπασε, κυρά Δέσποινα, και μη πολυδακρύξεις, πάλι με χρόνους με καιρούς, πάλι δικά μας θάναι». Σταμάτησα λοιπόν στο τραγουδι αυτό που είναι γνωστό με τόνομα ο Θρήνος της Αγια-Σοφίας γιατί έχει πολύ σημασία ή χρονική καταγωγή του. Μας κατατοπίζει σε πολλά ζήτηματα. Αν είναι πολύ παλιό, αν γράφτηκε ή φτιάχτηκε στο τέλος του 15ου αιώνα, ως ένα σημείο δείχνει πως από τότες υπήρχε «έθνική συνείδηση» στους ρωμαίους. Ας το ξεστάσουμε λοιπόν το ζήτημα με το φακό της ιστορικής πραγματικότητας.

Η ιστορική παράδοση ή καλύτερα ή πανεπιστημιακή και ή άλλη μοσοέπισμη ιστορική διδασκαλία, τοποθετούν το Θρήνο στα πρώτα χρόνια της «Αλώσης». Ο Ν. Πολίτης μάλιστα (στο βιβλίο του «Εκλογαί από τα Τραγουδιά του Έλληνικού Λαού» έκδ. β' Αθην. 1925) γράφει πως «ο Θρήνος συνε-

τάχθη εϋθύς μετά την Άλωσιν». Αύτη είναι και ή γνώμη που επικρατούσε ως τα 1925. Η γνώμη αυτή για πρώτη φορά καταπολεμήθηκε από μένα στην Εισαγωγή της «Νεοελληνικής Πολιτικής Ιστορίας» μου. Τά επιχειρημάτά μου δε μπόρεσε κανένας να τά κλονίσει από τους κριτικούς μου. Ένας κάποιος «Απ. Δασκαλάκης» που έγραφε κι' έλεος ένα όλόκληρο βιβλίο για «άναγέρσει τον Κορδάτο με την ιδέα να ταμπολογήσει το βραβείο της περίφημης Άκαδημίας των Άθηνων, γράφει, έτσι του κατέφει. Άρες μάρες κουταμάρες, όπως έλοι διά οι κριτικοί μου.

Ας ξαναθυμίσω στον αναγνώστη μου τί έγραφα στην Εισαγωγή του βιβλίου μου που αναφέρω παραπάνω.

«Γιά μένα ο Θρήνος δε συντάχθηκε «εϋθύς άμέσως μετά την Άλωσιν» με στά τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας. Να που στριγγί την τέτοια γνώμη μου. Πρώτα ή γλωσσική μορφή του μαρτυράει πως φτιάστηκε ή γράφτηκε στον 18ο ή 19ο αιώνα. Η γλώσσα (και ή διλωομένη) του 15ου αιώνα δεν είναι ή καθαρή δημοτική του Θρήνου. Δεύτερο κανένας χρονογράφος δεν τον αναφέρει. Τρίτο ο στίχος «μόν» στέλλει λόγο στην Φραγκιά νάρτονε τρία καράβια» αν φανότανε στον 15ο αιώνα κ' «εϋθύς μετά την Άλωσιν» δεν θα γραφότανε έτσι γιατί ο πολύς Λαός μισούσε τους Φράγκους από θρησκευτικές αιτίες (σχίματα) και από πολιτικές (σταυροφορίες). Άρα ο ποιητής του κ' αν εΐτανε από το φιλολαϊνικό κόμμα του Βησσαρίου πάλι δε θα βάζε το στίχο αυτόνε έτσι κ' αν τον έβριτανε πάλι ο λαός από το μίσος του στους Φράγκους δε θα έκανε λαϊκό το τραγουδι αυτό κ' έτσι γρήγορα θα ξεχνότανε. Τέταρτο ο στίχος «γιατί είναι θέλημα Θεού ή Πόλη να τουρκέφει» δείχνει πως ο Θρήνος φτιάχτηκε άργότερα. Δηλαδή ύστερα από τον 16ο αιώνα που μία μεριδα του άνωτέρου Κλήρου προπαγάνδιζε την ίδια ιδέα. Ξάν τον περίφημο Πατριάρχη Τεροσολώνων Άνθιμο που έγραφε όλόκληρο βιβλίο (παραινέσιον) στο όποιο λέει πως «ο Θεός τιμώρησε τους Γραικούς κ' έστειλε τους Όθωμανούς...». Πέμπτο ο ίδιος στίχος που προαναφέραμε για τί φραγκιά δείχνει ακόμα πως φτιάχτηκε όταν οι Έλληνες έμποροι στην Εύρώπη άρχιζαν να σκέπτονται για έν έθνική εξέγερση με τη βοήθεια των Φράγκων...

Υποψιάζομαι ακόμη μη τυχόν ο Θρήνος είναι δημιούργημα μεταπαραστατικό, φτιάχτηκε δηλαδή στο Εικοσιένα ή καιπό ύστερα. Αύτη μου η ύπόψια την ένσχυει ή γλωσσική του ή μορφή και το γεγονός πως σε καμμία προκήρυξη των άγωνιστών και άρχηγών του 21 δεν αναφέρεται ενώ αν εΐταν γνωστός, αν εΐταν λαϊκός θα έπρεπε να είναι το μοτίβο των έθνικών προκηρύξεων για την ύποβλητική του δύναμη που θα άσκούσε στις λαϊκές μάζες. Κ' έχομε κι' έλεος παράδειγμα πως τραγουδιά συγγήνια (όπως το: Μάνα σου λέω δε μπορώ τους Τούρκους να δουλεύω) (*) πέρασαν για δημοτικά και για τέτοια μήχανε στις συλλογές του Φοριέλ, Πάσσοβ, Ζαμπέλιου κ. έλ. αν δε ο Ν. Πολίτης δεν έπαιρνε μυρωδιά θα περνούσανε και σήμερα ακόμα για γνήσια δημοτικά.

Στά παραπάνω επιχειρημάτα θα μπορούσα συμπληρωματικά να προσθέσω και τόβτα:

Ο Ρήγας Βελεστελνής (Φεραίος) ούτε κ' αυτός κάνει λόγο πουθενά για το Θρήνο. Μα και ο Παπαρηγόπουλος που στην Ιστορία του (Ε' τόμος) αντιγράφει πολλά δημοτικά τραγουδιά για να δείξει το προεπαναστατικό «έθνικό αίσθημα» κ' ακόμα και το «μάνα σου λέω δε μπορώ τους Τούρκους να

(*) Είναι καμωμένο από τον Π. Λάμπρο. Κοϊτ. Ν. Πολίτη «Γνωστοί ποιητά δημοτικών άσμάτων» (τομ. Α) έκδ. Παρνασσού. Άθην. 1925.

δουλεύω» δεν κάνει καθόλου λόγο για το Θρήνο κ' ούτε τον αναφέρει πουθενά. Μόνο αντίγραφο πολλούς στίχους από το Χρονικό της Ρόδου γραμμένο από τον ποιητή Γεωργιά (*) χωρίς να λέει ούτε λέξη για το Θρήνο της Αγίας Σοφίας και το «πάλι με χρόνους και καιρούς πάλι δικά μας θάναι». Η «αίσθη» αυτή του Παπαρηγόπουλου σάν κάτι να μαρτυράει. Είναι «έποπτη» όπως θά λέγομε σήμερα.

Κι' ο Φοριέλ ακόμα στη συλλογή του: («Chants populaires de la Grèce Modérne» τόμ. Α-Β. έκδ. 1824-1825) στη σελίδα 337 (β' τόμου) γράφει με κάποια έπιφύλαξη για τί χρονική καταγωγή του «Θρήνου»: «Μά, λέει, (το τραγουδι αυτό) κ' απ' άλλη έποχή έχει ένδιαφέρο. Πρώτα-πρώτα για την αρχαιότητα του. Γιατί αν και στη σημερινή του μορφή δε φτάνει ως τά χρόνια της Άλώσης της Πόλης, (σημ. ύπογραμ. Κορ.), ώστόσο υπάρχουν μέσα σ' αυτό στοιχεία που να μας πείθουν πως είναι μίμησι, ήχός, για να πούμε έτσι, κάποιον από τά λαϊκά τραγουδιά... Βλέπομε πως και ο Φοριέλ διατάζει να παραδεχτεί πως είναι άποφο από τά χρόνια της Άλώσης.

Μά εκείνο που μας κάνει περισσότερο να επιμένουμε στα παραπάνω επιχειρημάτά μας είναι οι πολλοί του παραλλαγές. Η συλλογή του Φοριέλ άρχίζει:

Πήραν την πόλην, πήραν την! πήραν τη Σαλονίκην! Πώς εΐταν όμως δυνατόν αν το τραγουδι αυτό εΐταν παλιό, καμωμένο από άγνωστο ποιητή «εϋθύς μετά την Άλωσιν» ν' αναφέρει το πάρομο της Πόλης σά σύγχρονο γεγονός με το πάρομο της Σαλονίκης; *Επειτα ο στίχος:

«Πήραν και την Άγία Σοφία, το μέγα μοναστήρι» είναι δυνατό να είναι παλιός, δηλαδή να έχει σχέση με το μεγάλο ιστορικό γεγονός της Άλώσης, αφού η Άγία Σοφία δεν εΐταν μοναστήρι μά σά να πούμε ή «Μητρόπολη της Όρθοδοξίας». Ο λαϊκός ποιητής που θά ζούσε στα μέσα του 15ου αιώνα ποτές του δε θα κάμε τέτοια σύγχιση.

Μά και ο τελευταίος στίχος:

Πάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δικά μας θάναι!

σε άλλες συλλογές είναι διαφορετικός: Πάλε με χρόνια με καιρούς πάλι δικά σας είναι! ή: Πάλε με χρόνους με καιρούς πάλι δικά σου είναι! Δηλαδή στην πρώτη παραλλαγή το «δικά μας θάναι» σημαίνει πως ή Άγία Σοφία κλπ. θά ξαναγίνουν ελληνικά. Στη δεύτερη επάνω και το ίδιο νόημα βγαίνει. Στην τρίτη το «δικά σου είναι» έννοει ότι θά γίνει ή Άγία Σοφία χριστιανική.

Δεν είναι όμως μόνο αυτές οι παραλλαγές. Υπάρχουν κι' άλλες. Η παραλλαγή της Τραπεζούντας (κ' εδώ πάλι σημειώνομε πως υπάρχουνε δυο σπουδαίες παραλλαγές) μάς παρουσιάζει ένα Θρήνο άλλοιότιμο. Μά εκείνο που κάνει έντύπωση από το θρήνο αυτόνε είναι ή γλωσσική του μορφή, και, το σπουδαίο είναι παραφθαρμένη ελληνική, και, το σπουδαίο, έχει πολλές ξένες λέξεις: πορτάρους, δικόλοπος κ' ακόμα και τουρκικές: άφέντην σερασκέρ = άρχιστράτηγο, ή εκείνος είχε μεχμεμέν ρω-

(*) Το «Χρονικό» της Ρόδου πριν από λίγα χρόνια ακόμα θεωρούτανε ως δημοτικός θρήνος και ως τέτοιοι τον παίρνε και ο Παπαρηγόπουλος.

μαίους άφεντάδες—έκεινος (ο Βασιλέας) είχε κριτές ρωμαίους προήγουτες.

Οι ξένες αυτές λέξεις και μάλιστα οι τουρκικές δε δείχνουν από ο Θρήνος της Τραπεζούντας φτιάχτηκε πολύ άργότερα, όταν πέρασαν χρόνια πολλά ύστερα από δυο τρείς αιώνες ίσως, όταν δηλαδή τουρκική γλώσσα άρχισε να επηρεάζει την ελληνική: Βέβαια το πάρομο της Πόλης από τους Τούρκους δε λέμε πως δεν έκανε έντύπωση στους χριστιανούς. Κάθε άλλο. Έχομε κι' έλεος ένα θρήνο (*) παλιόν Κάθε άλλο. Έχομε κι' έλεος ένα θρήνο (*) παλιόν (από ανέκδοτο χειρόγραφο του 15ου αιώνα που το δημοσίεψε ο Λεγκράν στα 1875. έκδ. Maisonneuve et Cie, Paris) που και στη γλώσσα και στο νόημα του μάς δίνει ζωντανή τη θλίψη του άγνωστου ποιητή από το πάρομο της Πόλης.

Ας έρθομε τώρα στο ζήτημα της «έθνικής συνείδησης». Κάνομε το χατίρι στους σοφολογιώτατους ιστορικούς μας και παραδεχόμαστε πως ο «θρήνος» για το πάρομο της Πόλης, φτιάχτηκε «εϋθύς μετά την Άλωσιν». Μπορούμε τώρα από το περιεχόμενό του να βγάλομε το συμπέρασμα πως ο θρήνος αυτός μαρτυράει την ύπαρχουσαν «έθνική συνείδηση»; Κι' από την άποψη αυτή ή κριτική του άνάλυση δε μάς δίνει κανένα τέτοιο έπιτηρημα. Το τραγουδι αυτό, όσο παλιό κι' αν το πάρομο, δε μαρτυράει καμιά «έθνική συνείδηση». Είναι μία κλάψα, ένα μοιρολόγι παπασίτικο. Δε δείχνει την «έθνική» αντίθεση ανάμεσα τουρκων και ρωμαίων με τη «θρησκευτική». Όσο δε κι' αν παραδεχτομε πως ή «θρησκεία» στα χρόνια της Τουρκοκρατίας σκίαζε και σκεία το έθνος, στην περίπτωση αυτή είναι τόσο φτωχό το περιεχόμενό του θρήνου ώστε να μη μάς δίνει καμιά τέτοια σχετική έξήγηση. Το μόνο που βγαίνει από το διάβασμό του είναι ή τάση να συμπιλοδομε θρησκευτικά με τους Φράγκους, τάση που δεν αντικαθρετίζεται τις πολιτικές ζυμώσεις που γίνονταν στα χρόνια του Βησσαρίου για μία συνεννόηση με τους Φράγκους (Πάπα) (**). Μά τις πολιτικές βλέψεις της προεπαναστατικής εποχής, όπως είχε πιά εκφυλιστεί το θρησκευτικό μέρος ενάντια στους Φράγκους και οι Έλληνες περιμεναν βοήθεια από τη Δύση και κυρίως από τη Γαλλική Δημοκρατία. *Επειτα, το άποδειξαμε άλλο (κοιτ. πρώτο κεφάλαιο στο βιβλίο μας «Η κοινωνική σημασία της Έλλην. Έπαναστάσεως») πως στα χρόνια που ή Πόλη πάθηνε από τους Τούρκους, οι λαϊκές μάζες της Βυζαντινής Αδοκτοκρατίας περιμεναν για σωτήρα τον Τούρκο κατακτητή.

Εΐταν λοιπόν δυνατόν στα χρόνια εκείνα να άπάρχει μια αντίθεση «έθνική συνείδηση» άρου πρώτ' απ' όλα έλεπεν ή βάση της, το «έθνος»; Η μήπως το Βυζαντινό Κράτος εΐταν «έθνος», με τη σύγχρονη σημασία της λέξης αυτής, Έλληνική;

Γι' αυτό το ζήτημα ίσως σ' άλλο μας σημειώμα μιλήσομε.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

(*) Με τον τίτλο: «Τό ανακάλυμα της Κοιν/λεως». (**). Στην έποχή της Άλώσης εΐταν τόσο μεγάλο το ρεύμα ενάντια σε κάθε ιδέα συμπιλίωσης με τους Φράγκους (τον Πάπα) ώστε να γίνει πολιτικό νόημα το γνωστό «Κριτότερον εΐτιν ιδέναι εν μέση πόλει φρασιόν βασιλεών Τούρκων ή καλύτερα λατινικών».

(*) Κοίτα άνάλυση του θέματος αυτού στην Εισαγωγή της Νεοελληνικής Πολιτικής Ιστορίας μας.

Γ. ΠΛΕΧΑΝΩΦ:

ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΤΕΧΝΗ

(ΜΕΡΟΣ Β')

Θα πῶ ἀκόμη δυὸ λόγια γιὰ τὸν Ποῦσιν: Ὅταν λοιπὸν ὁ Ποιητὴς τὸν μιλάει γιὰ τὸ λάσ(*) ἐμείς, παρ' ὅτι κ' ἂν λέει ὁ Δ. Η. Πι-σάρεφ, βλέπουμε στὰ λόγια τὸν αὐτὰ πολλὴ θλίψη κ' ὄχι ρουτίνα. Ὁ ποιητὴς βρίζει τὴν ὑψηλὴν κοινωνίαν (ἀκριβῶς, τὴν ὑψηλὴν κοινωνίαν, κ' ὄχι τὸν πραγματικὸν λαὸν ποὺ ἔσπευε ὀλίγιστα ἔξω ἀπὸ τὸ ἐποικιακὸ πεδίο τῆς τοιμητῆς ρουσσικῆς φιλολογίας) ποὺ καὶ μὰ πεντὰ γι' αὐτὴν εἶνα πολυτιμότερη ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Μπελβεντέρε(**). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ Ποῦσιν δὲν μπορεῖ νὰ ἀνεχθεῖ τὴ στενὴ τῆς πεζότητος, καὶ μόνον αὐτὸ. Ἡ ἀποφασιστικὴ του ἄρνηση νὰ μελετήσῃ τὸ πῆθος μαρτυρεῖ τὴν ἀπόλυτη ἀνέλιπὴ ἀντίληψη ποὺ εἶχε σχηματισμένη γι' αὐτὸ. Καμμὴ ἀντιπρα-στικὴ διάθεση ὅμως δὲ βρισκόμασ' αὐτὸ καὶ σὲ τοῦτο ἀκριβῶς κερικεῖται ἡ τεράστια ὑπεροχὴ τοῦ Ποῦσιν ἀπὸ τοὺς τέτοιους ὑπερασπι-στῆς τῆς θεωρίας τῆς Τέχνης γιὰ τὴν Τέχνη ὅπως ὁ Γκωτιέ. Ἡ ὑπεροχὴ αὐτῆ ἔχει ἕνα χα-ρακτηριστικὸν συμβατικὸν. Ὁ Π. δὲν κοροΐδευε τοὺς Σαϊνσιονιστῆς. Εἶναι ὅμως ζήτημα ἂν εἶχε ἀκούσει νὰ γίνετα κανὸν λόγος γι' αὐτοὺς. Ὑ-πῆρξε τίμιος καὶ μεγαλόφρωνος ἄνθρωπος. Ἀλ-λά ὁ τίμιος καὶ μεγαλόφρωνος αὐτὸς ἄνθρωπος ἀπόκηται ἀπὸ τὴν ἀντιδικὴν τὸν ἡλίαια ὀρισι-μῆς ταξικῆς προλήψεως. Ἡ κατάρθρωσις τῆς ἐκ-μετάλλεψης τῆς μᾶς τάξεως ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐ-πρεπε νὰ τοῦ φαινόταν ἀπραγματοποίητη ὅσο καὶ γελοία οὐτοπία. Ἄν ὅμως τύχαινε ν' ἀκού-σει γιὰ ὁποιαδήποτε προχρῆτικὰ σχέδια κατάρρη-σῆς τῆς καὶ εἰδικὰ, ἂν τὰ σχέδια αὐτὰ δημιουργοῦσαν ἕνα τέτοιο θόρυβον στὴ Ρωσσία ὅπως τὰ σχέδια τῶν Σαϊνσιονιστῶν στὴ Γαλλία, ἀσφαλῶς θὰ ξεσπάθωνε ἐναντίον τους μὲ ὀρμη-τικὰ πολεμικὰ ἄρθρα καὶ σατυρικά ἐπιγράμμα-τα. Μερικῆς τῆς παρατηρήσεως (στὸ ἄρθρον τοῦ «Σκέψεις τοῦ Δοσμού») γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τῆς θέσεως τοῦ Ρώσου χωριότη γιὰ τὴν δουλοπαρο-κτικὴν ἐποχὴν συγκριτικὰ μὲ τὴν θέσιν τοῦ ἐρ-γάτη τῆς Λυτικῆς Ἐσθῶπης μᾶς ἀναγκάζουν νὰ σκεφτόμασθε ὅτι τὴν περιπτώσιν αὐτῆ ὁ

ἔξυπνος Ποῦσιν μποροῦσε νὰ στοχάζεται κά-ποτε τόσο ἄστοχα ὅσο καὶ ὁ ἀσίσχητος λιγώτε-ρο ἔξυπνος Γκωτιέ. Ἀπὸ τὴν πιθανὴ ὅμως αὐ-τῆ ἀδυναμία του, τὸν ἔσωσε ἡ οἰκονομικὴ κα-θυστέρησις τῆς Ρωσσίας.

Αὐτὸ εἶναι παλιὰ μὰ πάντα νέα ἱστορία. Ὅ-ταν μιὰ τάξις ζεῖ ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλεψιν μᾶς ἄλλης τάξεως ποὺ στέκει χαμηλότερὰ τῆς στὴν οἰκονομικὴ κλίμακα κ' ὅταν ἐπέτυχε τὴν πλή-ρη κυριαρχίαν στὴν κοινωνίαν, τότε τὸ νὰ βα-δίσῃ μπροστὰ γιὰ τὴν τάξιν αὐτῆ ση-μαίνει νὰ τραβήξῃ τὸν κερικεφῶρον. Ἐδῶ βρισκόμασ' ἡ ἐξήγησις τοῦ ἀκατανόητου ἀπὸ πρῶτὴ ἀποψη ἢ ἀκόμη, ἀπίστευτον φαινο-μένου ὅτι στίς χῶρες τῆς οἰκονομικᾶ ἀποδορο-μημένης ἡ ἰδεολογία τῶν γρατουσοῦν τῶν ὄντων εἶ-ναι πολὺ πρὸ ἀνώτερον ἀπὸ τῆς προχωρημένης.

Τώρα καὶ ἡ Ρωσσία ἔφτασε ἤδη στὸ ὕψος ἐκείνου τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξεως ποὺ οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας τῆς Τέχνης γιὰ τὴν Τέχνη εἶναι συνειδητοὶ ὀπαδοὶ τοῦ κοινων. καθεστῶτος ποὺ στηρίζεται στὴν ἐκμετάλλεψιν τῆς μᾶς τάξεως ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ μᾶς τώρα, ἐν ὀνόματι τῆς ἀπόλυτης αὐτονομίας τῆς Τέχνης» λέγονται ὅχι λίγες κοινωνικοαντιπραστικῆς ἀνο-ησίες. Ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ποῦσιν δὲν εἶ-ναι ἀκόμη ἔτσι κ' αὐτὸ εἶταν μεγάλο εὐτύ-χημα γι' αὐτὸν.

Εἶπα ὅτι δὲν ὑπάρχει δημιουργία τέχνης ποὺ νὰ στερεῖται ὀλίγιστα ἰδεολογικῶν περικο-μένων. Σ' αὐτὸ ἐπιρροῦσα ὅτι κάθε ἰδέα δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς βάση τοῦ καλλι-τεχνικοῦ δημιουργήματος παρὰ μόνον ἐκείνη ποὺ μπορῇ νὰ βοηθήσῃ στὴν ἐπικοινωνία με-ταξὺ τῶν ἀνθρώπων μὲ πρὶ νὰ δώσῃ ἀληθινὴν ἐμπειρίαν στὸν καλλιτέχνη. Τὰ δυνατὰ ὄρια μᾶς τέτοιαις ἐπικοινωνίας καθορίζονται ὄχι ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἦθος τοῦ πο-λιτισμοῦ (κοινοῦ) ποὺ ἔφτασε τὸ κοινωνικὸ ἐκείνου σύνολο στὸ ὅποιο ἀνήκει ὁ καλλιτέχνης. Ἀλλὰ στὴν κοινωνία ποὺ χωρίζεται σὲ τάξεις τὸ πρῶμα ἐξαρτᾶται ἀκόμη κ' ἀπὸ τῆς ἀμοι-βαῖος σχέσεως τῶν τάξεων ἐκείνου καὶ ἀπὸ τὸ σὲ ποιά φάσιν τῆς ἐξέλιξεως τῆς βρισκόμασ', σὲ ὀρισμένο χρόνον, ἢ καθε μίαν ἀπ' αὐτῆς τῆς τά-ξεως. Μόλις ἡ μουρζουαζία ἐπέτυχε τὴν ἀπε-λευθέρωσιν τῆς ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἀριστοκρα-τίας τὸν ἐγενεῶν καὶ τὸν κληρὸν, δηλαδὴ ὅταν εἶταν ἡ ἴδια ἐπαναστατικὴ τάξις, ὀδήγησε πίσω τῆς ὅλη τὴν ἐργατικὴ μᾶζα (ἢ ὅποια ἀποτελοῦ-σε μαζί τῆς τὴν τρίτη τάξιν (Tiers état) καὶ τότε ὁ προχωρημένος ἰδεολόγος τῆς μουρζουα-ζίας εἶταν ἐπίσης καὶ προχωρημένος ἰδεολόγος ὅλου τοῦ ἔθνους ἐκτὸς τῶν προνομιοῦχων.

Μὲ ἄλλα λόγια τότε εἶταν συγκριτικὰ πολὺ πρὸ πλατεῖα τὰ ὄρια τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ὅποια (ἐπικοινωνία) χρησιμοποιεῖσαν ὡς μέσο τὰ καλλιτεχνικὰ δημιουρ-γήματα ποὺ στηρίζονταν στὴν ἀστικὴ ἀποψη.

Ἄλλὰ ὅταν τὰ συμφέροντα τῆς μουρζουαζίας ἔπαυαν νὰ εἶναι συμφέροντα ὅλης τῆς ἐργαζό-μενης μᾶζας καὶ κυρίως ὅταν βοήθησαν σὲ ἐγ-θρακτὴ σύγκρουσιν μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ προ-λεταριάτου, τότε τὰ ὄρια τῆς ἐπικοινωνίας αὐ-τῆς στενεύσαν πολὺ. Ἄν ὁ Ράσκιν ἔλεγε ὅτι ὁ ταγκούνης δὲ μπορεῖ νὰ τραγουδήσῃ γιὰ τὰ χαμένα τὸν λεφτὰ, τώρα ἔφτασε τέτοιος καιρὸς ποὺ ἡ διάθεσις τῆς μουρζουαζίας βρέθηκε πα-ραπλήσια μὲ τὴν διάθεσιν τοῦ ταγκούνης ποὺ κλαίει τὸ θησαυρὸν του. Μὲ τὴ διαφορά ὅτι ὁ ταγκούνης; αὐτὸς κλαίει γιὰ τὴν ἀπώλεια ποὺ ἤδη συνετελέσθη ἐνῶ ἡ μουρζουαζία χάνει τὴν ἡρεμία τῆς ψυχῆς τῆς γιὰ τὴν ἀπώλειαν ἐκείνου ποὺ τὴν ἀπειλεῖ στὸ μέλλον. «Καταπιέ-ζοντας τοὺς ἄλλους, θάλαγα ἐγὼ μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἐκκλησιαστῆ, ὁ σοφὸς γίνεται ἀνόητος». Ἡ σήμερα βλαβερὴ ἐπίδρασις μπορεῖ ἀντίθετα, παρῶν, νὰ ἐπιφέρει στὸ σοφὸ (ἀκόμη καὶ στὸ σοφὸ) ὁ κίνδυνος τοῦ ὅτι θὰ στερεθῇ τῆς δυ-νατότητος νὰ καταπιέξῃ τοὺς ἄλλους. Οἱ ἰδεο-λόγοι τῆς κυριαρχίας τῆς τάξεως γίνονται ἐσωτε-ρικῆς αἰτίας ἐφόσον αὐτὴ ὀριμαίνει γιὰ τὴν καταστροφὴν.

Εἶπα ὅτι γιὰ τοὺς καλλιτέχνες ποὺ κρα-τιοῦνται ἀπὸ τὴν ἀστικὴ ἀποψη, τώρα εἶναι δυσκολώτερον ἀπὸ πρῶτα νὰ ὑποστηρίξουν μὲ συνέπεια τὴν θεωρίαν τῆς Τέχνης γιὰ τὴν Τέ-χνη. Αὐτὸ τ' ἀναγνωρίζει μεταξὺ ἄλλων κ' ὁ Μπουρζέ. Ἐκφράζεται πολὺ πρὸ ἀποφασιστικᾶ: «Ὁ ρόλος τοῦ ἀδιάρητου χρονικογράφου, λέ-γει, δὲν εἶναι δυνατὸς γιὰ μυαλὸ ποὺ μπορεῖ νὰ σκέφτεται καὶ γιὰ καρδιά ποὺ μπορεῖ νὰ αἰ-σθάνεται ὅταν πρόκειται γι' αὐτοὺς τοὺς φρι-χτοὺς ἐσωτερικοὺς πολέμους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται καθὼς φαίνεται ὅλο τὸ μέλλον τῆς πατρίδος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ». Ἀλλὰ ἐδῶ εἶ-ναι καιρὸς νὰ συμφωνήσουμε: Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει μυαλὸ ποὺ σκέφτεται καὶ καρδιά ποὺ ἀνταποκρίνεται, ἀσφαλῶς δὲ μπορεῖ νὰ μείνει ἀδιάρητος θεατῆς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ποὺ ὑπάρχει στὴ σημερινὴν κοινωνία. Ἄν τὸν ὀπι-κὸν πεδίο εἶναι κλεισμένο μέσα στίς ἀστικῆς προλήψεως θὰ βρεθῇ ἀπ' τὴ μὴ πλευρὰ τοῦ «ὀδοφράγματος». Ἄν δὲν ἔχει κολληθεῖ ἀπ' αὐτῆς τῆς προλήψεως θὰ βρεθῇ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ. Ἔτσι εἶναι. Ἀλλὰ ὅλα τὰ τέκνα τῆς μουρζουαζίας—καὶ βέβαια καὶ κάθε ἄλλης τά-ξεως—δὲν ἔχουνε μυαλὸ ποὺ σκέφτεται, κ' ἐκεί-νους ἀπ' αὐτοὺς ποὺ σκέφτονται δὲν ἔχουνε πάντα καρδιά ποὺ ἀνταποκρίνεται—καὶ τέτοιου εἶναι εὐκόλο καὶ τώρα νὰ μείνουνε συνεισῆς ὀ-παδοὶ τῆς θεωρίας τῆς Τέχνης γιὰ τὴν Τέχνη. Ἡ θεωρία αὐτῆ ἀνταποκρίνεται ὅσον καμμὴ ἄλλη, στὴν ἀδιαφορία πρὸς τὰ κοινωνικά, ἀκό-μη καὶ τὰ στενωδὰ ταξικά, συμφέροντα. Καὶ τὸ μὴ μουρζουαζικὸ κοινωνικὸ καθεστῶς πρὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἀσφαλῶς, μπορεῖ ν' ἀναπτύξῃ μὴ τέτοια ἀδιαφορία. Ἐκεῖ ὅπου ὀλόκληρες

γενεὲς μορφώνονται μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχῆς «ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτὸν καὶ ὁ Θεὸς γιὰ ὅλους» εἶναι πολὺ φυσικὴ ἡ ἐμφάνισις τῶν ἐ-ρωιστῶν ποὺ σκέφτονται μόνον γιὰ τοὺς ἑαυ-τούς των καὶ ἐνδιαφέρονται μόνον γιὰ τὸ ἄτο-μὸ τους. Καὶ ἐμείς βέβαια, βλέπουμε ὅτι μέσα στὴ σύγχρονη μουρζουαζία τέτοιου ἐγωιστῆς συναντῶνται ἀσφαλῶς περισσότεροι παρὰ ὅποτε-δήποτε ἄλλοτε. Ἀπάνω στὸ ζήτημα τοῦτο ἔ-χουμε πάντως πολὺμυθὴ μαρτυρία ἐνὸς ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερος ἰδεολόγους τῆς, τοῦ Μφόις Μπαρρῆς.

«Ἡ ἠθικὴ μας, ἡ θρησκεία μας, τὸ ἐθνικὸ μας αἶσθημα, ὅλα αὐτὰ ῥήμαξαν, καταστράφη-καν, λέγει. Δὲ μποροῦμε ν' ἀνέλθουμε ἀπ' αὐτὰ ζωτικῆς δυνάμεως καὶ ἀνεμειντῶν τὰ χρο-νια ἐκείνα ποὺ οἱ διδάσκαλοι μας θὰ καθορί-σουν γιὰ μᾶς σωστῆς ἀληθείας πρεπεῖ νὰ κρα-τιόμαστε ἀπὸ τὴ μοναδικὴ πραγματικότητά, ἀπὸ τὸ ἐγὼ μας».

Ὅταν σ' ἕναν ἄνθρωπον τὰ πάντα «ῥήμαξαν» ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «ἐγὼ» του, τότε τίποτε δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ παίξῃ ρόλο ἥσυχου χρονικογράφου τοῦ μεγάλου πολέμου ποὺ συμβαίνει στὸ ἐσω-τερικὸ τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Ἀλλὰ οὔτε κ' αὐτὸ. Καὶ τότε ἀκόμη ὑπάρχει κἀτι ποὺ τὸν ἐμποδίζει νὰ παίξῃ καὶ τὸ ρόλο αὐτὸ. Αὐ-τὸ τὸ κἀτι θὰ εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἔλλειψις κάθε κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἢ ὅποια (ἐλλείψις) τόσο καθαρὰ χαρακτηρίζεται στίς γραμμῆς τοῦ Μπαρρῆς ποὺ ἀνάφερα πρὸ πάνω.

Γιατὶ θὰ παρουσιαστῇ ὡς χρονικογράφος τῆς κοινωνικῆς πάλης ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἐνδιαφέ-ρεται διόλου οὔτε μὲ τὴν πάλη οὔτε μὲ τὴν κοινωνία; Ὅτι ἐνδιαφέρει μὰ τέτοια πάλη θὰ τοῦ ἐντείνει τὴν ἀκαθόριστὴν ἀνία του. Καὶ ἂν αὐτὸς εἶναι καλλιτέχνης τότε στὰ δημιουργήματά του δὲ θὰ κἀμει γι' αὐτὴν καμμὴ μνεία. Θὰ ἀσχοληθεῖ καὶ ἐκεῖ μὲ τὴ «μοναδικὴν πραγμα-τικότητά» δηλαδὴ μὲ τὸ ἐγὼ του. Ἐπειδὴ ὁ-μως τὸ ἐγὼ του μπορεῖ νὰ πληῖξῃ μὴν ἔχοντας ἔξω ἀπ' αὐτὸ καμμὴν ἄλλη κοινωνία, ἐμφερί-σκει ἕνα φανταστικὸν κόσμον ποὺ στέκεται ψη-λά, ἀπάνω ἀπὸ τὴ γῆς κ' ἀπ' ὅλα τὰ γῆνα ζήτηματα. Ἔτσι κάνουν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ση-μερινούς καλλιτέχνες. Δὲ θὰ τοὺς συκοφαντή-σω. Οἱ ἴδιοι τὸ ἀναγνωρίζουν. Ἰδοὺ τί γράφει λ.χ. ἡ πατριώτισσά μας Ζ. Ἰπλιώσις:

«Θεορῶ φυσικὴ καὶ ἀπαραίτητη ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν τὴν προσευχὴν. Κάθε ἄν-θρωπος ἀπαραιτήτως δεῖται ἢ τείνει πρὸς τὴν προσευχὴν, ἀδιάρητο ἂν αὐτὸ τὸ νοῦθεῖ ἢ ὄχι, ἀδιάρητο μὲ ποιά μορφή γεννιέται σ' αὐτὸν ἢ προσευχὴ καὶ σὲ ποιά θεῶ ἀπευθύνεται. Ἡ μὴ ῥητὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς κλίσεως τοῦ καθενός. Ἡ ποίησις γενεακῆ, ἡ συ-χογραφία ἰδιαίτερα, ἡ μουσικὴ τῶν λέξεων, ὅλ' αὐτὰ εἶναι μὴ ἀπὸ τῆς μορφῆς ποὺ παίρνει στὴν ψυχὴ μας ἡ προσευχὴ!». Φυσικὰ εἶναι τε-

(*) Ἀναφέρεται στὸ ποίημά του: «Ὁ Ποιητὴς» ποὺ συχνὰ ἐπαναλαμβάνονται τὰ λόγια: «Δὲν εἶ-ναι γιὰ τοῦ λαοῦ τὰ πάθη—ποὺ γεννηθήκαμε μ' ἐμείς».

(**) Τὸ τελευταῖον ἴσως ἀπὸ τ' ἀρχαία ἀγάλματα. Βρίσκειται στὸ Μπελβεντέρε, τὸ Μουσεὸ τοῦ Βατικα-νοῦ, συχνὰ δὲ ἀναφέρουν τὸν Ἀπόλλωνα τὸν γιὰ νὰ δώσουν τὸν τύπο τῆς πλαστικῆς ὀμορφιάς.

λείως αβίαστη ή ταύτιση αυτή της μουσικής των λέξεων με την προσευχή. Στην ιστορία της ποίησης υπήρξαν μακρότατες περίοδοι κατά το διάστημα των οποίων η ποίηση δεν είχε καμιά απολύτως σχέση με την προσευχή.

Μά δεν υπάρχει ανάγκη να συζητήσουμε άπαινά σ' αυτό. Για μένα είναι άπλως ενδιαφέρον να γνωρίσουμε στον αναγνώστη την ορολογία (τερμινολογία) της Ίππους γιατί ή άγνοια της τερμινολογίας αυτής θα μπορούσε να τον οδηγήσει σε κάποια σύγχυση με την άνάγνωση των παρακάτω ποιημάτων που είναι για μάς σπουδαία για την ουσία τους.

Η Ίππους συνεχίζει:

«Είμαστε τάχα έμεις υπέθνητοι για τ' ότι το κάθε «εγώ» σήμερα έγινε ξεχωριστό, μοναχικό, άποσπασμένο από κάθε άλλο «εγώ» ή γιατί είναι άκατανόητο και περιτό γι' αυτό το άλλο; Σε μάς, στον καθένα μας, είναι τρομερά άναγκαία, κατανόηση και πολύτιμη ή προσευχή μας, άναγκαία ή σιχουργία μας σαν αντίπαλο μάς περαστικής πληρότητας της καρδιάς μας. Άλλά για τον άλλο, στον οποίο το εσωτερο «εγώ» είναι άλλο, ή προσευχή μας είναι άκατανόητη και ξένη. Η συνείδηση της μοναχικότητας αυτής άκόμη πιο πολύ άπομακρύνει τους ανθρώπους τον ένα από τον άλλο, τους άναγκάζει να κλείσουν τη ψυχή τους. Ντροπήμαστε για την προσευχή μας, και ξαίροντας ότι δε θα συναντηθούμε με κανένα μέσα στις προσευχές μας, τις προφέρουμε μυσφωνα, μέσα μας, με ύπαινητους φανερούς μόνο για τον εαυτό μας».

Όταν ο άνθρωπος είναι διατεθειμένος να λογαριάζει το εγώ του ως μοναδική πραγματικότητα τότε—καθώς ή Ίππους—άγαπά τον εαυτό του σά θεο» και τή καλλιτεχνικά του δημιουργήματα άποχοληθούν με μόνο τον εαυτό του. Ο έξωτερικός κόσμος μπορεί να τον ενδιαφέρει μόνο έφ' όσον έτσι ή άλοιώς σχετίζεται με όλην εκείνη τη μοναδική πραγματικότητας, με όλο αυτό το πολύτιμο «εγώ».

Άλλά οι άνθρωποι που επιδιώκουν ένα τέτοιο σκοπό, θα άποβλέπουν στην Τέχνη μόνο σαν μέσο που έτσι ή άλοιώς να έξωραίζει το παρόνομα εκείνο που θα τους φαίνεται ότι περνά μυσφωτά απ' τή μάτια τους! Αίτοι ή θα περιφρονούν όλότελα το ιδεολογικό περιεχόμενο των έργων Τέχνης ή θα το υποτάζουν στις ιδιότροπες και έμμεταβλεπές άπαιτήσεις του άκρου τους ύποκειμενισμού.

Άς κοιτάξουμε τή ζωγραφική:

Ήδη, οι ύμπερσιονιστές έδειξαν μια πλέρια άδιαφορία στο ιδεολογικό περιεχόμενο των έργων τους. Ένας απ' αυτούς έλεγε, έξωραίζοντας πολύ πετυχημένα τή γνώμη που είχαν όλοι οι άλλοι, «το φως είναι το κύριο δρών πρόσωπο στην εικόνα». Άλλά ή άίσθηση του φωτός είναι μόνο άπλως άίσθηση, δηλαδή άκόμη δεν

είναι άίσθημα, άκόμη δεν είναι σκέψη. Ο καλλιτέχνης που περιορίζει την προσοχή του στον τομέα των άισθήσεων, θα μείνει άδιάφορος προς το άίσθημα, προς τή σκέψη. Μπορεί να ζωγραφιστεί όραίο τοπίο, και πραγματικά οι ύμπερσιονιστές έξωραίρισαν πολλά τέτοια τοπία, αλλά το τοπίο δεν είναι όλη ή ζωγραφική. (*) Άς θυμηθούμε το «Μυστικό Δείπνο» του Λεονάρντο ντ' Βίντσι, κι' ως διερωτηθούμε: το φως ήταν το κύριο δρών πρόσωπο στον άριστογραφικό αυτό πίνακα; Είναι γνωστό ότι άντικείμενό του είναι ή γεμάτη συνταραχτική δραματικότητα στιγμή από την ιστορία των σχέσεων του Ίησού με τους μαθητές του όταν τους λέγει ότι «έναν από σάς θα με παραδώσει!» Το πρόβλημα για το Λεονάρντο ντ' Βίντσι είναι να έξωραίσει τόσο τήν ψυχική κατάσταση του ίδιου του Ίησού, βαθειά πληγωμένο με τήν τρομερή άποκάλυψη του, όσο και των μαθητών του που δε μπορούσαν να πιστέψουν ότι στή μικρή του οικογένεια χόρσσε ή προδοσία. Εάν ό καλλιτέχνης έθεωρούσε ότι το κύριο δρών πρόσωπο της εικόνας είναι το φως δε θα σκεφτόταν ν' άποδώσει αυτό το πράμα. Κι' αν όποσδήποτε ζωγράφισε τήν εικόνα του, το κύριο ενδιαφέρον του θα περιοριζότανε όχι στο τί έτρεχε στην ψυχή του Ίησού και των μαθητών του αλλά στο τί συνέβαινε άπάνω στους τοίχους της κάμαρας στην όποια βρισκονταν συγκεντρωμένοι, στο τραπέζι που καθόντουσαν και άπάνω στην έπιδερμίδα τους, δηλαδή στα ποιολότροπα effets του φωτός. Μυσφωτά μας δε θα είχαμε το συνταραχτικό ψυχικό δράμα, αλλά μια σειρά από καλά δοσμένες πνευλιές φωτός: μια άπάνω στον τοίχο της κάμαρας, άλλη στο τραπεζομάντηλο, τρίτη στην γροπτή μύτη του Ίούδα, τέταρτη στο σβέρο του Ίησού κ.ο.κ. Άλλά τότε ή έντύπωση που θα προκαλούσε ό πίνακας θα ήταν άσύγκριτα άσθενέστερη, δηλαδή θα ύποβιβάζονταν έξωρατικά το ειδικό βάρος της δημιουργίας του Λεονάρντο ντ' Βίντσι.

Μερικοί Γάλλοι κριτικοί παράβηκαν τον ύμπερσιονισμό με το ρεαλισμό στη λογοτεχνία. Κι' αυτή ή σύγκριση δε στερεείται βάση. Άλλά αν οι ύμπερσιονιστές ήσαν ρεαλιστές, ό ρεαλισμός τους έπρεπε να θεωρηθεί ως άπόλυτα έπιφανειακός που δεν προχρηθεί πιο μακρυνά από το «φλοιό των φαινομένων». Κι' ο

(*)Μεταξύ των πρώτων ύμπερσιονιστών υπήρξαν πολλοί με μεγάλο ταλέντο. Άλλά είναι αξιοσημείωτο ότι μεταξύ των ανθρώπων αυτών δεν υπήρξαν πορτραίτες πρώτης γραμμής. Κι' αυτό είναι εύκολο να εξηγηθεί. Στην προσωπογραφία, το φως δε μπορεί να είναι το κύριο δρών πρόσωπο. Έχτός απ' αυτό τή τοπία των έξωρων μαίτρ του ύμπερσιονισμού είναι καλά, πάλι, γιατί μεταδίδουν επιτηρημένα το ιδιότροπο και ποιολότροπο παιχνίδισμα του φωτός και γιατί σ' αυτά υπάρχει λίγη «διάφηση» Γ. Πλ.

ταν ό ρεαλισμός κατέκτησε πλατύ έδαφος στή σύγχρονη τέχνη—και πραγματικά το κατέκτησε—τότε στους ζωγράφους που άνατράφισαν υπό τήν έπαιρησή του έμμε να διαλέξουν άνάμεσα στα δύο αυτά: «Η να φιλοσοφούν πανούργα άπάνω στο «φλοιό των φαινομένων» έξωραίζοντας νέα, όλο και πιο παρδόσα, όλο και πιο τεχνητά έφφέ του φωτός, ή να δοκιμάσουν να έξωραίσουν βαθύτερα από το φλοιό των φαινομένων καταλαβαίνοντας το λάθος των ύμπερσιονιστών και πειθόμενοι ότι το κύριο δρών πρόσωπο στην εικόνα είναι όχι το φως αλλά ό άνθρωπος με τή πολυποικιλία ψυχικά του πάθη. Κ' έμεις, πράγματι, βλέπουμε να συμβαίνει και το ένα και το άλλο στη σύγχρονη ζωγραφική. Η συγκέντρωση του ενδιαφέροντος άπάνω στο «φλοιό των φαινομένων» δημιουργεί τους παράξενους έκείνους πίνακες μυσφωτά στους όποιους και οι πιο μετριοπαθείς κριτικοί μένουν έννεοί άναγνωρίζοντας ότι ή σύγχρονη ζωγραφική περνά μια κρίση άσκημιας! Και ή πεποίηση ότι δε μπορούν να περιοριστούν στο «φλοιό των φαινομένων» τους άναγκάζει να ζητήσουν ιδεολογικό περιεχόμενο, δηλαδή να ύποκλιθούν μυσφωτά σ' εκείνο που πριν από λίγο παρέδωσαν στο πύρ. Όστόσο δεν είναι τόσο εύκολο να ίκανοποιηθούν το ιδεολογικό περιεχόμενο με τή έργα τους όσο μπορεί αυτό να νομιστεί. Η ιδέα δεν είναι κάτι που ύπάρχει ανεξάρτητα από τον πραγματικό κόσμο ή ιδεολογική παρακαταθήκη όποιουδήποτε ανθρώπου καθορίζεται και πλουτίζεται από τις σχέσεις του προς αυτόν τον κόσμο. Και εκείνος του όποιου οι σχέσεις προς αυτόν τον κόσμο έφτασαν να τον κάνουν να νομίζει το εγώ του ως «μοναδική πραγματικότητα», άναμφίβολα θα είναι όλότελα φτωχός στον τομέα των ιδεών. Αύτός όχι μόνο δεν έχει ιδέες αλλά, το κυριώτερο είναι πως δεν υπάρχει δυνατότητα πως θα κατορθώσει ποτέ του να φτάσει κών ύσται' αυτές. Και όπως οι άνθρωποι, όταν δεν έχουν ψομί τρώει χόρτο, έτσι κι' αυτό, όταν δεν έχουν καθαρές ιδέες ίκανοποιούνται με ζωφρονές ύπαινημούς, με διαφορούμενα ύπογραμμίζόμενα, με μυστικισμούς, συμβολισμούς και άλλους παρόμοιους-ισμούς, που χαχαρίζουνε μια έποχή κατάπτωσης. Με λίγα λόγια, στή ζωγραφική επαναλαμβάνεται εκείνο που λέμε για τή λογοτεχνία. Ο ρεαλισμός πέφτει, από τήν έλλειψη έσοτερικού περιεχομένου πανηγυρίζει ή ιδεαλιστική αντίδραση. Ο ύποκειμενικός ιδεαλισμός πάντα σπρηίχτηκε στή σκέψη ότι δεν ύπάρχει καμιά άλλη πραγματικότητα έξτός από το «εγώ» μας αλλά χρειάστηκε όλος ό άπερίοριστος ίντιβιτουαλισμός της έποχής της κατάπτωσης της μυσφωσαζίας για να κάψει απ' αυτή τή σκέψη όχι μόνο ένα έξωριστικό κανόνα που καθορίζει τις άμοιβαίες σχέσεις

μεταξύ των ανθρώπων που ό καθένας άγαπά τον εαυτό του σά θεο» (ή μυσφωσαζία ποτέ της δε διεκρίθη για περίσσεια άλτρουισμού), αλλά άκόμη και θεωρητική βάση της νέας άισθητικής. Άποδεικνύεται ότι στις σημερινές κοινωνικές συνθήκες, ή Τέχνη για τήν Τέχνη δε φέρνει πάντοτε εύγευστους καρπούς. Ο άκρος ίντιβιτουαλισμός της έποχής της μυσφωσαζίας κατάπτωσης κλείει στους καλλιτέχνες όλες τις πηγές της άληθινής έμπνευσης, τους κάνει άπόλυτα τυφλούς μυσφωτά σ' εκείνο που συμβαίνει στην κοινωνική ζωή και τους καταδικάζει σε άγνοια θόρυβο μ' άπόλυτα άβαθα άπομικά πάθη και άφρωστες φαντασιώσεις. Ός τελικό άποτέλεσμα ενός τέτοιου «θόρυβου» παρουσιάζεται κάτι που όχι μόνο δεν έχει καμιά σχέση με κανενός είδους όμορφιά, αλλά δείχνει καταφάνερη τυφλαμάρια του τεχνητή που μπορεί να τήν ύποστηρίξει κανένας μόνο με τή βοήθεια των σοφιστικών παραποιήσεων της ιδεαλιστικής θεωρίας της γνώσεως.

Στον Πούσιν ο ψυχρός και άγέρωχος λαός προκαλεί τή προσοχή του Ποιητή που τραγουδάει. Ήδη έμειλα ότι κάτω από τήν πένα του Πούσιν ή αντίθεση αυτή είχε τήν ιστορική της έννοια. Για να το καταλάβουμε αυτό άραζει μόνο να προσέξουμε ότι τή έπιθετα «ψυχρός» και «άγέρωχος» δε χρησιμοποιούνται διόλου για τον τοιντό Ρώσο γεωργό τής φουδαρχίας. Άλλά τουαντίον μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για όποιοδήποτε άντιπρόσωπο του λαμπρού εκείνου «άχλου» ό όποιος από τήν ήλιθιότητά του κατέστρεψε το μεγάλο μας ποιητή. Οι άνθρωποι που μίτηγαν στή ύποθεση του τραγουδιού του: «Ο Όχλος» συνόρισαν να πούνε, χωρίς καμιά ύπερβολή, για τους εαυτούς των, ότι λέει και ό Π. στο ποίημά του:

«Είμαστε μικρόψυχοι, κακόπιστοι, ξεδιάντροποι, είμαστε κακοί κι' άχάριστοι. Συκοφάντες, δούλοι, ήλιθιοί. Τά έλαττώματά μας είν' όπως σε ταμπί άπά-
[νο μας]»

Ο Πούσιν είδε ότι θα ήταν γελοίο να δίνει τολμηρά μαθήματα σ' αυτό το άνηχο λαμπρό πλήθος. Τίποτε δε θα κατάβηκε απ' αυτά. Είχε δικαίο όταν έστρεψε το πρόσωπό του περήφανα απ' αυτό. Μ' άκόμη πιο πολύ, είχε άδικο μη άποστρέφοντας όλότελα το πρόσωπό του απ' αυτό, προς μεγάλη δυστυχία της ρωσικής λογοτεχνίας. Άλλά σήμερα, στις προχωρημένες καπιταλιστικές χώρες, ή σχέση του ποιητή και γενικά του καλλιτέχνη προς το λαό, του καλλιτέχνη και του ποιητή που δε μυσφωσαν ν' άποινύξουνε τον καλιό άστικό άνθρωπο από τον εαυτό τους, είναι τελείως αντίθετη απ' εκείνο που παρατηρούμε στον Πούσιν: Τώρα μπορούμε να βρούμε μια ήλιθιο όχι το λαό, όχι πια τον πραγματικό εκείνο λαό του

όποιο η πρωτοπορεία γίνεται ολοένα και πιο συνειδητή, μά τους συγγραφείς οι οποίοι δέχονται ήλιθια τις εδγενείς εκκλήσεις που ξεχρονται από το λαό. Οι καλλιτέχνες αυτοί, στην καλύτερη περίπτωση, είναι υπεύθυνοι για τ'ότι το ρολόι τους έμεινε πίσω για 80 δλόζληρα χρόνια. Αποορίζοντας τις καλύτερες τάσεις της εποχής τους νομίζουν άφελως τους εαυτούς των συνεχιστές της πάλης εκείνης με το νεομπορζουαδισμό με τον όποιον άπασχολούνταν άκόμη οι ρομαντικοί. Απάνω στο θέμα για το νεομπορζουαδισμό του σημερινού προλεταριακού κινήματος έπεχτείονταν πρόθυμα τόσο οι Έδρωαίοι της Αύσης όσο και πίσω απ' αυτούς, οι δικόι μά Ρώσοι «εστέτ».

Μά αυτό είναι γελοίο. Ο Ριζάρδος Βάγγερ πρό πολλού ήδη είχε άποδείξει πόσο άβάσιμη είναι ή κατηγορία για νεομπορζουαδισμό ή όποια άπεινύεται από τέτοιους κριούς προς το άπελευθερωτικό κίνημα της εορατικής τάξης. Σύμφωνα με την άπόλυτα σωστή γνώμη του Βάγγερ, κατόπιν από προσεχτική εξέταση του πράγματος, το άπελευθερωτικό κίνημα της εορατικής τάξης, άποδεικνύεται τάση όχι προς το νεομπορζουαδισμό αλλά από το νεομπορζουαδισμό προς την ελεύθερη ζωή και τον «καλλιτεχνικό άνθρωπό». «Τό κίνημα αυτό είναι τάση προς την άξια ενύαριση της ζωής της όποίας τά μέσα ό άνθρωπος δέ θά είναι άναγκασιόμος να βρούει σπαταλόνας όλη τη ζωική του δύναμη». Αυτή ή άπόχτηση των έλικών μέσον για τή ζωή με την κατανάλωση όλης της ζωικής δύναμης, χορηομεύει άκριβώς τόωα ως πηγή των μπορζουαδικών αισθημάτων. Η συνεχής φροντίδα για τά μέσα της ζωής έκαμε τον άνθρωπο, άδύνατο παθιασμένο, κουτό και ούχτό τον μετέβαλε σε δημιούργημα άνικανο είτε για ν' άγαλήσει είτε για να μσήσει, σε άνθρωπο που είναι έτοιμος κάθε στιγμή να θυσιάσει και το τελευταίο ύπόλειμμα της ελεύθερης του θέλησης μόνο και μόνο για να του διευκολυνθεί αυτή ή διαρκής φροντίδα. Το άπελευθερωτικό κίνημα του προλεταριάτου όδηγει στην άπειμπόληση της ταπεινωτικής και διαφθέρουσας τον άνθρωπο φροντίδας. Ο Βάγγερ εύρισκε ότι μόνο το παραμείσιμά της, μόνο ή πραγματοποίηση των άπελευθερωτικών τάσεων του προλεταριάτου θά κάνει άληθινά τά λόγια του Ίησού: «Μη μεομνάτε διά την αύριον!» Είχε δικαίωμα να προσθέσει ότι μόνο ή πραγματοποίηση αυτή θά άφαιρέσει κάθε σοβαρή βάση από την αντίθεση εκείνη που ύπάοχει μεταξύ της αισθητικής και της ήθικής, αντίθεση την όποια συναντούμε στους άπαδοίς της Τέχνης για την Τέχνη, όπως λ.χ. στο Φλωμπέρ. Ο Φλωμπέρ βρούσε ότι τά «ένάρετα βιβλία είναι άναρχά και ψεύτικα». Είχε δικαίωμα. Αλλά μόνο για τό ότι ή άρετή της σημερινής κοινωνίας, ή άστική άρετή είναι άναρχή

και ψεύτικη. Η άρχαία «άρετή» δέν εΐτανε μήτε ψεύτικη μήτε άναρχή στα μάτια του ίδιου του Φλωμπέρ. Και όμως όλη ή διαφορά της από την άστική βρούεται στο ότι αυτή εΐτανε ξένη προς τον άστικό έντιβιουαλισμό. Αλλά με την κατάργηση του κοινωνικού έκείνου συστήματος από τό όποιο γεννάται αυτή ή χυδαία, άναρχή και ψεύτικη άρετή, θά καταργηθεί και ή ήθική άνάγκη για την έξιδανύκευση του άμαρτήματος. Έπαναλαμβάνω ότι ή άρχαία ήθική δέ φανότατε στο Φλωμπέρ χυδαία, άναρχή και ψεύτικη, άνακα αυτός, ένεκα της άκρας άνεξέλιξης των κοινωνικοπολιτικών των έννοιών θά μπορούσε, έχτιμώντας αυτή την άρετή, να ύφωθεί σε μά τέτοια παράδοξη άρνηση της όποια στάθηκε ή συμπεριφορά του Νέρονα. Στη σοσιαλιστική κοινωνία ή γοητεία της θεωρίας της Τέχνης για την Τέχνη γίνεται καθαρά και λογικά άδύνατη έφόσο σταματά ή χυδαότητα της κοινωνικής ήθικής ή όποια σήμερα είναι άναπόφευκτη, ένεκα της τάσης της κωριαρχούσης τάξης να διατηρήσει τά προνόμια της. Με την κατάργηση των τάσεων, καταργείται και ό στενός αυτός όφελιμισμός (ούτλιταρισμός) ό στενός «συνγενής» της αυτοϊκανοποίησης. Η αυτοϊκανοποίηση αυτή δέν έχει τίποτε τό κοινό με την αισθητική. Η κρίση προϋποθέτει την έλλειψη λόγων προσωπικής όφελειας στο πρόσωπο που έκφράζει αυτή την κρίση.

Άλλο όμως τό ζήτημα: πο ο σ ο π ι κ ή όφέλεια και άλλο τό ζήτημα: ν ο ι ν ο ν ι κ ή όφέλεια. Η τάση του να γίνεται όφέλιμος στην κοινωνία, που βρούεται στη βάση της άρχαίας άρετής, χορηομεύει ως πηγή της αυτοθυσίας και ή αυτοθυσία πολύ εύκολα μπορεί να γίνει (και πολύ συχνά ύπέρξε, όπως τό δείχνει ή Ιστορία της Τέχνης) άντικείμενο αισθητικής δημιουργίας. Άκόμη και οι άρχαίοι φιλόσοφοι, (όπως λ.χ. ό Πλάτωνας και Άριστοτέλης) καταλάβριαν θαυμάσια πόσο ταπεινώνει τον άνθρωπο ή άπορρόφηση όλης της ζωικής δύναμης από τη φροντίδα για την ύλική ύπαρξη. Τό καταλαβαίνουν αυτό και οι τωρινοί ιδεολόγοι της μπορζουαζίας. Και αυτοί βρούσαν άναγκαίο να άρουν από τον άνθρωπο τό ταπεινωτικό βάρος των αιώσιων οικονομικών δυσκολιών. Αλλά ό άνθρωπος που έχουν ύπ' όψη τους αυτοί, είναι ό άνθρωπος της άνώτερης κοινωνικής τάξης που ζει από την έκμετάλληση των εργασιόμων. Βλέπουν την λύση του ζητήματος σ' έκείνο που την είδαν και οι άρχαίοι φιλόσοφοι: Στην ύποδούλωση των παραγωγών σε μία μικρή χούφτα έκλεχτών έντυχων που πλησιάζουν, κατά τό μάλλον και ήττον στο ιδεώδες του «ύπερανθρώπου». Αλλά αν ή λύση αυτή εΐταν άντιπαρατική αυτή καθαντή, από την έποχή του Πλάτωνα και του Άριστοτέλη, άσφαλώς στην έποχή μας έγινε ύπεραντιδραστική. Και αν οι σύγχρονοι του Άριστοτέλη συντηρητικοί

Έλληνες κριτοι των δούλων μπορούσαν να λογαριάζουν ότι θά μπορούσαν να διατηρήσουν την κωριαρχή τάξη, στηρίζομενοι άπάνω στη δική τους δύναμη, οι σημερινοί διδάσκαλοι της ύποδούλωσης των λαϊκών μαζών, άσφαλώς πολύ σκεφτικά κινύζονταν τη δύναμη των έκμεταλλευτών του άστικού περιβάλλοντος. Γι' αυτό, αυτοί πάντα πρόθυμα όνειρεύονται την εμφάνιση επί κεφαλής του Κράτους του μεγαλοφρούς ύπερανθρώπου ό όποιος με τη δύναμη της σιδερένιας του θέλησης θά σταθεροποιύσε τό ταλαντεύομενο σήμερα οικόδομημα της τάξης κωριαρχίας. Οι ντεκατάντ που δέν είναι ξένοι στα πολιτικά συμπεράσματα, είναι θερμοί ύμνητες του Ναπολέοντα. Αν ό Ρέναν χρεώζοταν δυνατή κωβέρνησή που θά μπορούσε να έξαναγκάσει τους «καλούς κωριατές» να δουλεύουν γι' αυτόνα, όταν αυτοί δέν παραδίνονταν σε στοχασμούς, στους σημερινοίς αισθητικούς είναι άναγκαίο ένα τέτοιο κοινωνικό σύστημα που θά μπορούσε να έξαναγκάσει τόν προλεταριάτο να δουλεύει ενό αυτοί θά παραδίνονταν στις άνώτερες άπολαύσεις... όπως λ.χ. στη ζωγραφική και στη φιλοτέχνηση κώβων και άλλων στερομετρικών μορφών. Οργανικά δέν είναι ικανοί για όποιαδήποτε σοβαρή δουλειά και δομαζώνουν ειλικρινέστατη άηδία στη σκέψη ότι μπορεί να ύπάόξει ένα τέτοιο κοινωνικό σύστημα στο όποιο καθόλου δέν θά ύπάρχουν άκαμύτηδες!

«Όποιο ζει με τους λίκους συνειθίζει λυκίσια!» Ουόλοζόντας στα λόγια ενάντια του νεομπορζουαδισμού, οι σύγχρονοι esthètes, οι ίδιοι αυτοί γοητεύονται από τη χροή άκαματισμένη, άμύλωμενοι με τον πρώτο-πρώτο μπορζουά. Νομίζουν ότι ύπάοχει κίνηση στον τομέα της Τέχνης, λέγει ό Μωκλάω, στην πραγματικότητα όμως ύπάοχει κίνηση στο χρηματιστήριο των εικόνων, όπου κερδοσκοπούν άκόμη και στ' άνέκδοτα πνεύματα». Προσθήτω εν παρόδω ότι σε μά τέτοια κερδοσκοπία σε άνέκδοτα πνεύματα, έξηγγείται άνάμεσα σ' άλλα και τό πρεστώδες τρέξιμο πίσω από τό «νέο», που παραδίνεται ή πλειονότητα των σημερινών καλλιτεχνών. Οι άνθρωποι τρέχουν προς τό «νέο» γιατί δέν τους ικανοποιεί τό παλιό. Αλλά τό ζήτημα είναι γιατί αυτό δέν τους ικανοποιεί; Πολλούς και πολλούς σύγχρονους καλλιτέχνες τό παλιό δέν τους ικανοποιεί μόνο και μόνο γιατί έφόσο τό κοινό κωριατείται απ' αυτό, ή δική τους μεγαλοφύα μένει άγνωστή. Στην έξέγερση κατά του παλιού δέν τους σπρώχνει ό έφοτος προς κάποια νέα ιδέα, μά πάντα ό έφοτος προς τη «μοναδική» έξείνη πραγματικότητα, προς τό τρωφερό έκείνο «έγώ». Ένας τέτοιος έφοτος όμως δέν εμπνέει τον καλλιτέχνη αλλά τον προδιδάθει στο να κινύζει με την άποψη της όφέλειας τό κάθε τι.

Βλέπουμε λοιπόν ότι ή Τέχνη για τήν

Τέχνη μεταβλήθηκε σε Τέχνη για λεφτά. Και όλο τό ζήτημα που ενδιαφέρει τό Μωκλάω περιορίζεται στον καθορισμό της αίτίας από την όποια προήλθε. Και δέν είναι τόσο δύσκολο να καθοριστεί. «Εΐταν έποχές, όπως π.χ. στο Μεσαίωμα, που άνταλάσσονταν μόνο τό περίσσειμα, τό παραπανιτό της παραγωγής για την άτομική χορή».

«Εΐταν άκόμη άλλος καιρός που όχι μόνο τό περίσσειμα αλλά όλα τά άντικείμενα, όλα, έξολοκλήρου, τά προϊόντα της βιομηχανίας, πέρασαν στον τομέα του έμπορίου όταν ή παραγωγή βρούησε σε πλήρη έξάρτηση από την άνταλλαγή».

«Τέλος ήρθε καιρός που όσα οι άνθρωποι συνείθισαν να τά θεωρούν ως άναπόξένοτα έξιναν άντικείμενο άνταλλαγής και έμπορίου, έξιναν άποξένοτα. Στον καιρό αυτό, άκόμη και πράγματα τά όποια προηγουμένως ήσαν μεταβιβάσιμα αλλά όχι και άνταλλάξιμα, ήσαν άποχτήσιμα αλλά όχι και πουλημένα πράγματα, ήσαν άποχτήσιμα όχι όμως και έξαγοράσιμα, ή άρετή, ό έφοτος οι πεποιθήσεις, ή γνώση, ή συνείδηση—όλα έξιναν τέλος έκποιήσιμα. Αυτή είναι ή έποχή της γενικής διαφθοράς, ή έποχή του γενικού παζαρέματος ή, εκφραζόμενος με τη γλώσσα της Πολιτικής Οικονομίας, έποχή που κάθε πράμα, έλικό ή ήθικό, έγινε άνταλλαχτική αξία, μεταφέρεται στην άγορά για να βρεθεί τό πραγματικό της τίμημα».

Μεταξύ των άστών ιδεολόγων που περνάνε στην πλευρά του προλεταριάτου, βλέπουμε πολλούς λίγους καλλιτέχνες. Αυτό έξηγγείται άσφα λως από τό ότι «να άνυψωθούν ίσαμε την ιστορική αντίληψη όλης της πορείας του Ιστορικού κινήματος» μπορούν μόνο έκείνοι που διανούνται και οι σύγχρονοι καλλιτέχνες (έν άντιθέσει με τους μεγάλους μαίτο της έποχής της Άναγέννησης), διανούνται έξαιρετικά λίγο.

Άλλ' όπως κι' αν έξουν τά πράγματα, μπορούμε με βεβαιότητα να πούμε ότι όποσδήποτε κάποιο σημαντικό καλλιτεχνικό ταλέντο θά ύψήσει σε μεγάλη κλίμακα τη δύναμη του άν εμπνευστεί από τις μεγάλες άπελευθερωτικές ιδέες της έποχής μας. Χωριάζεται μόνο οι ιδέες αυτές να μπουνε στη σάρκα του και τό αίμα του για να τις εκφράσει άκριβώς σαν καλλιτέχνης.

Πρέπει επίσης να μπορεί να έχτιμύσει σύμφωνα με την άξια του τον καλλιτεχνικό μοντερισμό των σημερινών ιδεολόγων της μπορζουαζίας. Η κωριαρχούσα τάξη βρούεται σήμερα σε τέτοια κατάσταση που να πάει μπροστά σημαίνει γι' αυτή να κατακλύσει προς τά κάτω. Και αυτή τη θλιβερή τύχη μοιράζονται μαζί της όλοι οι ιδεολόγοι: οι πιο προχωρημένοι απ' αυτούς είναι άκριβώς έκείνοι που κατακλύσαν χαμηλότερα απ' τους προκάτοχους των.

Μετάρφραση V.

ΘΕΡΙΣΜΟΙ ΚΙ ΟΡΓΩΜΑΤΑ

I. ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ

Στον 'Αλέξ. Όρμητ.

Τά τραγούδια μου φεύγουν και πάνε στο χρυσό φώς του άπεραντου κόσμου.

Τά τραγούδια που ρέθμιζε με χτύπους ή καρδιά μου, τά τραγούδια που λάτρευε ιερά ό στοχαζόμους μου, που πάνω τους καρτερικά άγρυπνήσαν τά όνειρά μου, και με πορφύρα τέτυσε ή φαντασία, και στέμμα τους φόρεσε τών οφρανών τάστέρια, τά τραγούδια που τάγραφαν τά δυνατά μου χέρια και που τά σπράγισα με τό δικό μου τό αίμα!

Σ' αυτά, ζωνάνεφαν οι πόθοι που κοιμοούνταν μέσα στά κόκκινά μου τά αίμοσφαιρία. Σ' αυτά, κάνουν παρέλαση, Ρωμαϊκές λεγεώνες, όράματα και φαντασίες, έλλiptες, κόποι, άγώνες, που μέθυσαν άπ' τό άλιχο γλυκό κρασί της νεότητος, σ' έξευγενίζονται στην Τέχνη σήμερα, άφου πρώτα στη ζωή μου τά έξευγενίαν προπάθειες με ιδρώτα. Σ' αυτά, του προορισμού μου, στρατιώτης άγρυπνος και πολυ άσθηρός συνθήματα ανταλλάζει, κι άναγνωρίζει τον πιστό ή ψυχή μου πιά έαυτό της. Σ' αυτά, της άναρωσιότητας κλείνω τό χάος τών πόνων, τί, δέν άσώτεια ζωή μάταια, τριάντα χρόνων. Κάθε στιγμή θησαύρισα, με γνώρα και με τάξη, και θ έριζα κάθε όριμο καρπό, και τώρα όσα οι αιώνες μέχουμε διδάξει στις νέες συνείδησης τη γή,τά σ π ε ρ ν ο, που άγαπώ.

—Ποιός ταιγκούνης φωνάζει πός τό διός μου σκορπώ:

Τά τραγούδια μου φεύγουν και πάνε στους ανθρώπους του άπεραντου κόσμου, κι' ό μικρός ό έαυτός μου στής σιωπής και στής ήλιθως προχωρεί τά σκοτάδια. Τή χαρά κ' εύτυχία λογιάω μιάς φωλιάς, που άγκα άπόμεινε πιά άδεια, οι νεόσοι της μεθούν στο γαλάζιο.— μιάς φωτιάς τη γαλήνη πώχει κάθε τ.τι, ειχε, και όβρνε!— κ' εύτυχώ, κ' ήσυχάζω. . .

"Ω τραγούδια που φεύγετε, νάχετε τών φτερών του άητού την πεφάνεια του λιονταριού την τόλμη και ζωντάνια του ήλιου τό φέγγος, και τη γονιμότη τών σύννεφων για κάθε πρασινάδα την ξεγνοιασιά, τό γέλιο, την άβυσσότη τών μικρών αξιαγάπητων παιδιών της μητρικής καρδιάς την τρυφεράδα τών ήλιοσποτισμένων λουλουδιών τη χάρη και τις ευοδιές, και τό ιερό γαλήνεμα τών σκεφτικών μετώπων, και νά πραύνετε τις άρωστες καρδιές και τους μεγάλους πόνους τών ανθρώπων.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΡΑΥΙΛΛΟΝ BLEU

"Έξω, οι λυγμοί κ' οι βόγγοι του βορηά και τάσυχροάτητο, βαρύ, της θλίψης κλάμα. "Έκλαιε ό Ουρανός στα σκοτεινά, χωρίς παρηγοριά, κ' ή μάνα Γής με τους άπόκληρους άντάμα, Μέσα όμως είν' ασφάλεια κ' εύτυχία

και τά χρωματισμένα ήλεκτροικά, παραδολοβάφαν την άκούμητη Λαγνεία, που περιφερόταν προκλητικά, με της Τζάς-μπάντι τους ήχους, που σπαράζαν [τόν άγέρα.

Κι όλα αναδιναν τό άρωμα ήδονής προσπληρωμένης, που μέν' άγγιγμα γεννιέται χειρών, μερών, ή κι από λόγια, που τά λέει [κάνεις τη νύχτα μόνο, γιατί ντρέπεται τη μέρα! 'Υσότη! 'Αδερφοσύνη! Λευτεριά! και που κανείς άλλου νά σάς ζητήσει; Κι ό μίσηρη του άνθρώπου άνημποριά που σπρώχνεις στής άσέλγειας τό μεθύσι. Πλούσιοι αίσχροι, έπιστήμονες σοφοί, άγουροι φοιτητάκοι, κ' έμπορούπαλλήλοι, που αυτό τό γλέντι, μάς νυχτιάς, νά έξοικονο- [μηθεί

θά κατεβάζουν, για ένα μήνα, κήλη! Κι όλοι χροειάν, πίναν, και μεθούσαν— ναρκωτικά, χασις και κοκαΐνη,— για νά κοιμίσουν την άνια και τη σκέψη τους, κι' όχροί στα σεσαρε όδηγούσαν τρεκλίζοντας, μιάν έκφυλη παραλυμένη Φρόνη. Βαθειά κοιμόταν κάθε άνθρώπινη άρετη καταχωμένη από τά κομρετί.

Κ' έγώ;— — "Ημουν έγώ τό μαύρο σαΐαχτρο του κοραίου κ' είχα ένα πένθος στην ψυχή μου, πιδ βαθύ κι' απ' τη θοριά τάπορηάτικου μου φράκου, γιατί στα ζολασμένα τά όργιά σου έμπρός με κούο τό αίμα, σά γιατρός είχα άιστανθεί, ό έτοιμοθάνατε άνθρώποτη, τό σφηνμό σου!

Και στην ψυχή μου είχα τό δραμα τό σπαρ- [χτικό σου, όταν χαράματα έφευγα στο σπίτι, με τους λυγμούς και βόγγους του βορηά, και τάσυχροάτητο, βαρύ, της θλίψης κλάμα, σάν τόν άλλητη. Κ' έκλαιε ό Ουρανός χωρίς παρηγοριά κ' ή μάνα Γής άντάμα. Κ' οι σκέψες μου, κ' οι άνάμνησές μου στα [θαμπά,

τρεκλίζαν και παραπατούσαν μεθυμένες, σάν τις γυνιές του καμπαρέ γυναιζες τις ναρκωμένες, τις δυστυχιωμένες. . .

"Ω άνατολές φαιδρές, κ' ήρημες δύσες, κι ό ύγεια τών πεύκων του βουνού, γλυκά άροσγυάλια, παγνιδιάρες άφρες, κ' ήλιοι,φεγγάρια του άπειρου ουρανού, ιερή γαλήνη- τών παρθένων τόπων, πόσο ποθούσα νάφερνα ως σ' έσας, την άρρώστια, τόν πόνο τών ανθρώπων. . .

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Δ. I. ΠΟΛΙΑΝΩΦ :

ΤΑ ΓΚΡΕΜΜΙΣΜΕΝΑ ΕΙΔΩΛΑ

Για με ή ζωή γλυκόνειρό εΐταν μιά φορά! Τότε, τά στήθη μου σταλιά μίσος, άγάπη δέ μου τά φλόγιζε καμιά λήπη ή χαρά μακρτά από μένα έκπλα ή μαύρη ή παραχή του κόσμου αυτό, θανατερός που γέμει άγώνες μέσ' στην ψυχή που σου σταλάζουν τη χολή... Νάνασταξεί δέ μου κάτεχε ή καρδιά και τόν παιδιάτικο μου νού, σκουληκή σάμπος, δέ μου τόν έτρωε πάσαν ώρα ή διαταλιά: άθωο παιδάκι έγώ, στο κάθε τι άπαντούσα με κλάμα ή γέλιο: δέν κατέγω, δέ μπορώ! —«Την προσοχή σου-όλοι μου λέγαν-στό Θεό!»

Κ' έκανα έγώ γονατιστός την προσοχή μου, και τό άγιο εικόνησιμα λαμπύριζε άντικρό μου. Με καθαρές, άγγέλωαν, θζέλωε, προσοχές, δίχως την ένοχην έντός τους ύποφια, νά στέλνει έγώ παρακαλούσα τό Θεό, εύτυχερές μέρες στ' άδέρφια μου, ήσυχία στις άδερφάδες μου, στη μάνα, τό μπαμπά, στο έθνος μας κι' όλους στα στή γή την κολα- [σμένη,

που ζούν πεινώντας και στενάζουν και βογγούν κι' άγρια τόν κόσμο καταριούνται άπολιπόμενοι. 'Αλλ' οι παρακλησες μου αυτές, οι φλογερές και στοός βοουβός, τους κρούους τους τοίχους νά [γίνονταν, πάλε μιá λήψηση θενζδειχαν κι αυτοί και στις άννης μου προσοχές θάποκρινόνταν' θάκωναν σκόνη εύτός τό μαύρο τό κακό, νά ιδώ τόν άθλιο εύτυχιωμένο τό φτωχό. "Ετσι καθώς έγώ τό Θεό παρακαλούσα νάποτεινόμενα προς τζαπαγα θεριά, θενά μαλάκωνε γλυκότερη ή ψυχή τους 'π' όλους εκείους τους άγιους μέσ' στην έκκλησιά... "Ο λίκος ό άγριος κι' άπ' την πείνα άνταρεμένος θενά τή συντρέχε τη χήρα πονεμένος και ό άφηλοπέταγος άπτός που όρμα ή άολα, θενά τής ζέσταινε νοιασμένος τά όρφανά και άκόμη ή τίχηρη, ή αίμοβόρα, ή λουσοισμένη, μίν πάθουν κάτι θά τά φύλαε σπλαζνημένη.. "Ω! στα δεινά που γέμει ή μαύρη αυτή ή ζωή κομφος εστάθη ό Σαβόδα, πέτρα σκληρή! Κι, άπολιπόμενος, σήκωσα τάραχο φοβερό όντας στο Θεό διαλάλησα πώς δέν πιστεύω έγώ.

"Ονας της νιότης μου έγώ τό άνησιμα χαιρούμουν στρατιώτη μ' ζπαζαν. "Ο κάμπος, τό βουνό με τη μυντόφωτη καζάρια έλλαζε, όιμένα! Μέρες μακροές, σά χρονια, μέτροσα βοσιμένος τό περιόπητο ως που νάφθει τό πουρνό και στο χωριό μου έγώ νά τράβα, στοός δι- [κούς μου.. Μά άλλα μας! «Μπρός! Στη μάχη!» άκούμε μιá [φωνή. Κι ός όλοι, άντικρό πάω στο Χάρο νά σταθώ κ' έγώ; νά σφάζω νιούς φτωχούς ώσαν και μένα, σπίτι, παιδιά, γυναίκα που άφισαν κι αυτοί, τά καρπερά τους τά χωράφια χροσωμένα νά τά μαδάν βροχές, άνέμοι γεννημένα..

'Απ' τοός καπνοός, τά βόλια, μαύρισαν τά ου- [ράνια! Τό αίμα, οι νεκροί γιομίσαν κάμπος και ρου- [μάνια..

Κι άναρωτιέμαι— Αυτό το φόνου ό λόγος ποιός; Κρίμα δέν είναι της σκληριάς αυτής ό ζγός; Τουφέκια, όβιδες, τά σαθιά τά τά ζητούμε; Λεύτεροι, πλοισιοι έμεις με δαυτα θά γενουόμε; Γιατί; Θα τόθελε, ίσως, έτσι άπ' τάψηλά παλάτια του έθνους τό κακό στα όργια πνιμένο, στο χροίμα, μέσ' στην πολυτέλεια, που γλεντά γλέντι άπ' τοός κόπους τοός πικρούς μας νεν- [γνημένο,

άπο τά δάκρσα μας, ποτάμα όρημητικά.. Τι; θζμαστε έτσι πάντα έμεις; Ποιός είναι αυτός; Μέσ' στη βροντή, τό φωνάτο: «τοού νόμου σπá [ό ρυθμός!» -Τόν τóρναννο άς ξεκάνουμε» κράλω γώ «άδέρ- [φια, μπρός!»

Τή δοναμή μου έπούλησα,τά χέρια τά δικά μου, θέληση,σκέψη,τάθαμα μαζί και την καρδιά μου— έβινα έργάτης έγώ, σκλάβος του άφεντός. Με τό σκαφτιά μαζί, τό νούφο, με τό χτιστη φιαρί κρατώντας ή τη βάρεια τη χοντρή, τό άλαφροπόρτινο, τό όζειό ποτε σκεπάρι γδυτοί, σκεμμένο όλημεριός άπ' τό πρωί παλάτια ύφώναιε άπο σίδερο και πέτρα ύσαία, πελώρια, μουσκεμένο άπ' τόν ιδρώ, χτίρια θεριά μεγαλαστών που διασκοδάζουν, με τόν παρά τους πύχουν κάθε λυμιστό, νά κάνουν κάτι που τό χέρι τους δέ βάζουν. Κ' έμεις, σ' άχούρια μέσα έλούσαμε φριχτά— και τά παιδιά μας κ' οι γυναιζες μας όμαδι— είδαμε φτωχίες, άρρωστιές, βαριά κακά, κι άπ' τις αίσθήσεις μας δέν έμεινε σημάδι: ζήποοι έμεις, μηδενισμένοι, σκοτεινοί νά μάζ σκεπάσει άκαρτερούσαμε ή γή... «Οι άργάτες όλοι—άναίτε φωνή—όλοι είναι ά- [δέρφια,

κ' είναι πολλοί και δυνατοί. Τό καθεστό τοτό μποροούν, πύχει γεράσει, νά τραντάζουν κάτω άπ' τό λάβαρο σάν τρέζουν τό έρυσθό! 'Εμπρός! θάήσει ή ώρα γλήγορα ή στερνύ! Τότε, στοός άφεντάδες μας κούζαμε μεϊς και λέμε: «Λεύτεροι κ' ίσοι νάμαστε θέλωμε άπά στη γή, κάτω ή άρη κ' ή τυραννία σας ή μεγάλη!» Και σκόρπισε παντούθθενες ό άγέρας μιá φωνή: «Κατάρα, άνάθεμα, χαμός στο καπιτάλι!»

Γέρος λογιέμαι πιά, ξασπίσαν τά μαλλιά μου, τράβηξα έγώ πολλά, πολλά είδε κ' ή ματιά μου! Μά είδατε, πώς άθόροβα και σίγαγοα σκορπίζει, πώς άνοιώθα, μυστηριακά γκερεμάει και πέφτει [όρει

κολόνα γιόνι όντας τη βροϋν της άνοιξης οι [αχτίδες; Είδατε, πώς άνέκοπα τρώγεται κι όλο ρέβει όχτος τρανός άμμοδερός,άπ' τις θολές πλάμυρες παρασπρός του βοροηροϋ κι' άνήλιου νιουπόρου; Κ' είδατε, πώς τόλόμαρο της νύχτας τό σκοτάδι πιά άδύναμο, τραβιέται μπρός τά' άνατολής τό [θωρή

τό φωτερό,σά θά φανεϊ τό θεϊο της μέραςτό άστρο; Κ' είδατε,άκόμη,πώς δαρτός άπό τη μαύρη πύθρα στρώνεται χλω άπά στή γή με δούπο ό κόυ. [φιος κόρμος;.. "Ετσι, κι αυτό τό μισαρό βασίλειο της άτιμίας και της κλειφιάς, τών ζναντρων, της θλίψης και [του δάκρσοϋ

τούτη η σκλαβιά—πιά άνημπορη—μέ τὰ δικά [μας βόλια
και μέσα στὰ τραγοῦδια μας συντρίμια θενά γείρει (Θέλον άκόμη αὐτό τὸ ἰδούν τὰ μάτια μου πο-
[θοῦνε).
Κι ἐλά στάπομεινάκια αὐτοῦ τοῦ κόσμου, εμεῖς [γιγάντιο
στέριο μνημεῖο θά ὑψώσομε κ' αἰώνιο ἀπό [γροανίτη,
ἀπάνω στη δικιά μας γῆ, στη θεία Τριάδα ἐτούτη: [θεοῦ,
της Λευτεριάς και τοῦ Ἰσμοῦ και τῆς Ἀδερφο- [σύνης!

Μετάφραση ΠΕΤΡΙ

Η ΖΩΗ & ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΪ

(ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ)

Ὁ Λέων Νικολάεβιτς Τολστόϊ γεννήθηκε στη Γισανάγια Πολιάνα στις 10 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1828 (28 Αὐγούστου μετὰ τὸ παλιὸ ρούσσοιο ἡμερολόγιο) ἀπὸ μιὰ πολὺ παλιὰ οἰκογένεια ευγενῶν.

Ὁρφανὸς ἀπὸ πολὺ νωρίς, στάληκε σὲ ἡλικία 15 χρονῶν στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Καζάν. Ἀρθρὸ ἀπέφυγε τὴν πρώτη φορά, ἔγινε δεχτὸς κατόπιν στη Σχολὴ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν γιὰ νὰ προπαρασκευαστεῖ στη διπλωματικὴ καριέρα.

Τὸ γινώσκοντο τοῦ 1847, ξαναγύριζε στὸ Πέτερσμπουργκ και περνᾷ ἐξετάσεις στὴ νομικῇ. Μὰ ἐδῶ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς «κρίσεις» τοῦ συγγραφέα ὅπου φριμαβεῖ ὁ διάβολος! Ὁ Τολστόϊ πίνει, χαρτοπαίζει, κάνει χρέη. Τόσο πού γιὰ νὰ «λυτρωθεῖ» φεύγει γιὰ τὸν Καύκασο, κοντὰ στὸν ἀδερφοῦ του τὸν ἀξιωματικὸ Νικόλα.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ χρονολογεῖται τὸ πρῶτο λογοτεχνικὸ του δοκίμιο: «Παιδικὴ Ἠλικία» πού ἄρχισε στην Τριλίδα τὸ 1851 και ὅσποτελε ἀνόνομα στην ἐπιθεώρηση «Ὁ Σύγχρονος» πού τὸ δημοσίεψε ἀμέσως.

Ἦστερ' ἀπὸ δυὸ ταξίδια στη Γαλλία και στην Ἑλβετία, ξαναγύριζε στη Γισανάγια Πολιάνα ἀνάμεσα στοὺς χωριάτες ὅπου προσπαθεῖ νὰ γίνεῖ ὁ ὑπερασπιστὴς και ὁ δάσκαλος τους. Στ' ἀναμεταξύ ἐξακολουθεῖ νὰ δημοσιεύει νουβέλλες πού ἔχουν μεγάλη ἐπιτυχία: «Οἱ δυὸ Οὐσσάρου» (1856) «Τὸ ἡμερολόγιο ἐνὸς Μαρκαδόρου» (1856), «Τρεῖς Πεδαιμένοι» (1859), «Πολιούσκα» (1861).

Τὴν 23 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1862 παντρεύτηκε τὴ Σοφία Μπέρη, κόρη ἐνὸς γιατροῦ τῆς Αἰθίης. Γιὰ δέκαπέντε περίπου χρόνια, ἡρεμία. Στην ἐποχὴ αὐτὴ γεννιέται ὁ «Πόλεμος και Εἰρήνη» (1864—69), και ἡ «Ἄνια Καρένιν» (1873—1877).

Ἐπιτυχία ἀράνταστη ὑποδέχεται τὰ δυὸ τελευταία του ἔργα. Ἡ δόξα τοῦ Τολστόϊ γίνεται παγκόσμια.

Ὅστόσο ἀπὸ τὴ δόξα αὐτὴ θά ἀποστρέψει τὸ πρόσωπό του γιὰ νὰ ἐπιχειρήσει μιὰν ἀναθεώρηση ὅλων τῶν στοιχείων τῆς ζωῆς του και τῶν γνώσεων του. Τὴν ἐπίσημη Ἐκκλησία τὴν τσαλαπατᾷ στην «Κριτικὴ τῆς δογματικῆς θεολογίας» (1881). Ἀφιερώνεται ὀλόψυχα στη μελέτῃ τοῦ Ἐβανγελίου ἢ οὐσία τοῦ ὁποίου θά εἶναι ἡ πίστη του.

Ἐνα ταξίδι στη Μόσχα τὸ Γενάρη τοῦ 1882 κάμνει τὸν Τολστόϊ νὰ νοιώσει τὴ μίσηρία τοῦ προλεταριάτου πού τὴν περιγράφει μετὰ δυνατὸ τρόπο στὸ «Τί πρέπει νὰ κάνουμε»;

Σὲ περιόδους τρομοκρατίας καταγγέλλει τοὺς

πλοῦσιους, τὸ Κράτος, τὸν κλήρο πού ἐπιτρέπει τὶς βαναυσότητες στὶς ὁποῖες παραστέκει. Ὅσοσο περιόριζεται στην ὀφελιμὴ αὐτὴ κριτικὴ χωρὶς νὰ ζητεῖ τὶς πραγματικὲς αἰτίες, ἀν ὀυποιστῆς πού εἶναι, χωρὶς νὰ βρῖσκει τὰ ἀληθινὰ φάρμακα.

Στὸ «Τί εἶναι ἡ Τέχνη» σιγματίζει τοὺς λογοτέχνες πού διατηροῦνται ἐρημικὰ κλεισμένοι στὸν ἑαυτοῦ τους, ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τὴ μάζα και δίνει ὡς ὑπόδειγμα τ' ἀκόλουθα ἔργα:

«Ὁ θάνατος τοῦ Ἰβάν Ἰλιτς» (1886), «Λαϊκὰ παραμῦθια» (1886), «Τὸ Κράτος τοῦ ζῴφου» (1886), «Ἡ Σονάτα τοῦ Κρούτσερ» (1889), «Ἀφέντης και Δούλος» (1895), «Ἀνάσταση» (1899). Γιὰ τὸ τελευταῖο του ἔργο ἀφορίστηκε ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο.

Ἀπὸ τὸ 1900 ὡς τὸ 1910 συνεχίζει τὴ νοστοικοπαθὴ πάλι του κατὰ τῶν «Κακῶν δυνάμεων» μὰ και κατὰ τῆς μαρξιστικῆς ἐπανάστατικῆς δράσης, πεπεισμένος ὅτι ἡ μπουρζουαζία θά φτάσει μιὰ μέρα νὰ λυγίσει μπροστὰ στην πνευματικὴ δύναμη τοῦ Ἐβανγελίου («Πόλεμος και Ἐπανάσταση», «Τὸ Μεγάλο Ἐγκλημα», «Τὸ Τέλος ἐνὸς Κόσμου» (1904—1905), μπροστὰ στη μὴ ἀντίστασὴ στὸ κακό.

Μὰ ὅλη αὐτὴ ἡ συγκεχυμένη πάλι πού εἶχε ἀναλάβει ὁ Τολστόϊ, τὸν ἔφερε σὲ σοβαρὲς διχόνοιες μετὰ τοὺς δικούς του και κύρια μετὰ τὴν γυναῖκα του πού ὀνειρευόταν μιὰν ἡρεμὴ συζυγικὴ ζωὴ λογοτεχνικὴ μὲ μεγάλα συγγραφικὰ εἰσοδήματα. Ἡ Σοφία Μπέρη ἔπτασε νὰ τὸν κατασκοπεύει, νὰ τοῦ κλεβεῖ τὶς ιδιαίτερες σημειώσεις του.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ὁ Λέων Νικολάεβιτς μὴ μποροῦντας πιά νὰ ὀποφέρει ὅλη αὐτὴ τὴ βαρυσανιστικὴ ζωὴ, ἔφυγε στις 10 τοῦ Νοεβρίου τοῦ 1910, ντυμένος ταῖνια, μ' ἕνα σάκκο στὸν ὀμο γιὰ τὴν ἐξοχί.

Στὸ δρόμο ἔπεσε ἄρρωστος και κρεβάτωθηκε στὸ μικρὸ σταθμὸ τοῦ χωριοῦ, στὸ Ἀστράποβο, ὅπου και πέθανε στις 20 τοῦ Νοεβρίου τοῦ 1910.

Στὸ ἐρχόμενο :

Ch. RAPPOPORT: «Ὁ Τολστόϊ εἶταν σοσιαλιστῆς»;

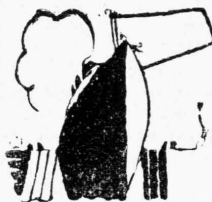
[Ἡ θρησκεία τοῦ Τολστόϊ.—Ἡ ἠθικὴ τοῦ Τολστόϊ.—Τὸ δόγμα τῆς χριστιανικῆς ἐγκαρτέρισης.—Ὁ ἀντιεμμενικόζα χαρακτήρας τοῦ Τολστόϊ.—Τολστόϊ και Ἀνατόλ Φράνς.]

Leon BAZALGETTE: «Ὁ Τολστόϊ και μεῖς!»

Ὁ Λένιν γιὰ τὸν Τολστόϊ

[ἀποσπάσματα ἀπὸ τρία ἄρθρα του, γραμμένα τὸ πρῶτο στὰ 1908, τὸ δεύτερο στὰ 1910 (νεκρολογικὸ) και τὸ τρίτο στὰ 1911].

[Ἐπίσης στὸ ἐρχόμενο πλήρη περιγραφή τῶν τελετῶν τῆς Γισανάγια Πολιάνα, ἀπὸ τὸν παρακολουθοῦντα ἀναποκορῆτὴ μας Γιάννην Βίρακ].

PANAIT ISTRATI

“DIRETTISSIMO,”

(Συνέχεια και τέλος)

Ζυγῶνο και βλέπω πὸς ἕνας πλανόδιος μάγερας μοῖραζε φαί. Τί: Μπακαλιᾶρο; Ὁχι. Κάτι χειρότερο! Λαοδὶ χοιρινὸ μὲ μικρὰ ἀποκόμματα ψομιῶν διαφόρων ποιότητων πού τὰ μάζευε ἀπ' τὰ ρεστοράν. Ψωμάκια και ληροδὶ βορᾶζουν μετὰ σὲ καμὶ πενηνταριά λίτρος νετό, ὁ μάγερας τ' ἄρπα ὅπως μπορεῖ, εἶτε μετὰ τὴ ζουλιᾶρα εἶτε μετὰ τὰ δάχτυλά του, και τὰ ἀδειάζει μετὰ στὸ τζιζῆνο πιᾶτο πού κάποιος ἄλλος εἶχε ἄρσιε στὸ σωρο.

Πόσα κοστίζει: Ἐνα σόλδι τὴ μερίδα. Και σᾶς σεβρίζουν! Κ' εἶναι καλό, ὁ διάολος ξαίρει! Ἀνόνει μετὰ στὸ στόμα. Μὰ προεῖ νὰ κάνω γοήγορα γιὰ τὸ καζάν ἀδειάζει «ἐν ὀπιθὸ ὀφθαλμοῦ»...Ἐπειτα δὲν πείναι νὰ κάνει κανεῖς τὸ δύσκολο μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ σούπα ὀποῦ θάλλεγες πὸς ὀλα τὰ παιηναρῆκια τῆς Νάπολης ἔχουν πλίνει τὰ ποδιάρια τους!

Μ' αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει νὰν τοῦ ξαναζήτανε, κρατιόντας τὸ σόλδι στῶνα χέρι και τὸ τσουκάλι στ' ἄλλο, και νὰν τὸ ρουφᾶνε μετὰ μουγκρητὰ ἱκανοποίησης. Ἦστερα, μετὰ τὰ χέρια στὶς τσέπες, τὸ μάτι μουδὲλειστο και ἄδιάφορο, σειστὸς και λυγιστὸς πᾶς ἴσασε τὸ καπινοπολεῖο δίνεις ἔξη σόλδια και ἄγοράζεις ἕνα «πίατο», στροίβεις ἕνα τσιγάρο, ἀφίνοντας τρομαχτικὰ ρεφίματα, και τὸ καπνίζεις, ξαπλωμένος στὸν ἦλιο, μετὰ τὸ μυαλό μαζουρά... Θαμνίζεις τὴ Νάπολη!...

Νὰ ὁ ἀνθρωπος πού συνθηκολόγησε μετὰ τὴ Μοῖρα του.

Ἐγὼ συνθηκολόγησα μετὰ τὴ Μοῖρα μου και μετὰ τὴ Νάπολη: Βγᾶνο ἀπὸ τὸ ποναμάσι μου τὸ μέσα ἀπόξω κ' εἶσι ἀπὸ δυὸ βροῦμα καποκαῖμα και δυὸ παστοκά.

Κατὰ δυστυχία μου ὀμως δὲ μπόρεσα ποτὲ νὰ διατηρῶ αὐτὴ τὴν ἰρήνη περὸτερο ἀπὸ νὰ τέταρο τῆς ὄρας, μήτε στην ἀποχτήνωση τοῦ μυαλοῦ, μήτε στην ὀλότελη ἀπραξία, παρ' ὀλες τὶς ὑποσχέσεις πού ἔκανα στὸν ἑαυτοῦ μου νὰ κωτάξω τὴ ζωὴ ψυχᾶμα. Τὸ «γιατὶ αὐτό» δὲν τὸ εἶπα ποτὲ μου, ἀκόμη και στὶς πὸ χριστιανικὲς σαγιμές μου, τὸ κάθε τι εἶναι καλό ὅταν κάνει τὴν ἀνθρωπὴν μηχανὴ νὰ μουγκρίζει, ἀκόμα κ' ἡ ἀσυγχώρητη γκάφρα

ὀπως αὐτὴ λ.χ. πού ἔπαθα τὴν ἴδια ἐκείνη μέρα πού γιὰ πρώτη φορὰ γύμισα τὴν κοιλία μου μετὰ λαοδὶ.

Μετὰ τὰ χέρια στὶς τσέπες, ἀπολαμβάνοντας τὸ τσιγάρο μου, πέφτω σ' ἕνα λουστράκι πού διαλαλεῖ τὸ παγνίδι του: «Ἐνα φράγκο μετὰ δυὸ σόλδια!» Τὸ παγνίδι εἶναι τὸ ἔξις: Σ' ἕνα τροπᾶζι μιὰ μπιλία κρημασιμένη ἀπὸ μιὰ ἀλυσιδίτσα. Μπροστὰ τῆς ἕνας ξύλινος κωνίσκος πού ἡ μπιλία κρηνομένη πρέπει νὰ ἀναποδογυρίσει.

Ὁ πονηρὸς κρατᾷ τὴ μπιλία:

—Βλέπετε κύριοι: σημαδεύετε ὀλόισο και τὴν ἀφίνετε: τὸ τ σ ο ν ν ἰ ἀναποδογυρίστε. Κερδίζετε ἕνα φράγκο μετὰ δυὸ σόλδια μονᾶκα. Νὰ εἶσι....

Πραγματικά, ὀχνη και ἀναποδογυρίζει τὸ τσουνί. Ἄλλοι—κομπάρσοι ἀναμφίβολα—τὸ ὀχνην και αὐτοῖ. Ἀσφαλῶς εἶν' εὐκόλο παγνίδι. Ἄς δοκιμάσω τὴν τύχη μου.

Ναί, ἀλλὰ μετὰ τί λεφτά; γιὰτὶ δὲν κρατᾷ οὔτε λεφτό. Μὰ νά: ἡ λωρέττα πού μου δίνει τὸ λουστράκι εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ σουγιᾶ πού φύλαγα γιὰ τὶς δύσκολες στιγμές!

Ἄ! συλλογίζομαι: ἂν πετύχω και ἀναποδογυρίσω τὸ τσουνί δυὸ ἢ τρεῖς φορὲς κερδίζω ἄλλες τόσες μέρες. Κι' ὀραξῶ τὴ μπιλία, σημαδεύω, τὴν ἀφίνο, και... ἡ τρελὴ περνᾷ ἀπὸ ζεοβιά ζωῆς ν' ἀγγίσει τὸ ξυλαράκι. Πᾶει, ἔχασα τὰ δυὸ μου σολδιά!

Πρέπει νὰ τὰ ξανακερδίσω. Κι' ἀσφαλῶς θά εἶτανε καμιά κακοτυμὰ ὀφειλόμενη στην ἄγνοια τοῦ παγνιδιοῦ: δὲ σημάδεψα καλὰ. Μὰ τὸ παγνίδι εἶναι πολὺ ἄπλο: τῆσειδα και μόνος μου καλὰ.

Ξαναπιάνω τὴ μπιλία, σημαδεύω, τὴν ἀφίνο: αὐτὴ τὴ φορὰ περνᾷ ἀπὸ δεξιὰ κ' οὔτε ἀγγίζει τὸ ξυλαράκι. Αὐτὸ ὀμως σημαίνει γιὰ μετὰ τέσσερα χαμένα σόλδια. Πᾶς νὰ τ' ἀφίσω;

Ἐξακολουθῶ σημαδεύοντας και ὀχνηντας μὰ πάντα ἡ μπιλία περνᾷ ὀποτε δεξιὰ, ὀποτε ἀριστερὰ και μ' αὐτὴν ὀλα μου ἂ σόλδια, τὸ σουγιάκι μου, ὀπου στην τσέπη τοῦ λοποδύτη.

Ἀποκατωμένος, μετὰ τὴν καρδιά νὰ χτυπαῖε σάμπως νάχα στοτόσας ἄνθρωπο, τριβῶ γιὰ τὸ στροδίδι μου, ὀπου ἕνας ὀπνος βραῦς αὐτὴ τὴ φορὰ, μ' ἐμποδίζει νὰ νοιώσω τὶς ψεῖρες και τὶς συνέπειες τοῦ μεγάλου μου λάθους!

* *

Στὸ τέλος τῆς πρώτης αὐτῆς βδομάδας πού πέρασα τὸ ὑκαίθηρο—τῆς τρίτης στη Νάπολη—δὲν ἔχω πιά παρὰ τὸ ρολοῖ μου προσωριμένον γιὰ μιὰ ὕστατη προσπάθεια σωτηρίας. Ἐξᾶλλου δὲ μπορεῖ και νὰ πουληθεῖ σ' αὐτὴ τὴν πόλη ὀπου οἱ Ναπολιτᾶνοι, σ' ὀλες τὶς γωνίες τῶν δρόμων, σᾶς προτείνουν ρολοῖα, δῆθεν ἀπὸ μάλαμα και δῆθεν κλεμμένα γιὰ νὰ δικαιολογή-

σουνε την εξευτελιστική τους αξία' τὰ προσφέρουν σ' όλους τους ξένους, αφού τὰ τρώφουνε καλά-καλά στὰ μεριά τους, κ' ἔχουνε τὴν τύχη νὰ βρίσκουν ἀρετὰ ἡλίθιους γιὰ νὰ τὰ ξεπουλάνε. Είναι προπάντων Ἑγγλέζοι, οἱ αἰώνιοι αὐτοὶ τύποι πού γυρίζουν καὶ τίς πέντε ἡπείρους ἀναζητώντας καλὲς ὀκασιόν!

Ἔτσι, σχεδὸν ἀθελά μου, τὸ Ροσχόφρ μου σώθηκε ἀπ' αὐτὸ τὸ συναγωνισμό. Τ' ἀποδέλοιπα: πορτοφῶλι καὶ πορτιοναὶ πωληθήκανε. Ὅσα ἔπιασα πέσανε στὴν τσέπη τοῦ πλανόδιου μάγερα. Λαοδί, ὄλο λαοδί καὶ πάντα λαοδί.

Μ' ὄλο πού ἀπὸ μικρὸς γοστιμενύμουνα τὴ γουρουνόπετα, ὥστόσο δὲν εἶδα καὶ δὲν ἔφαγα στὴ ζωὴ μου τόσο πολλή. Τὴ νοιώθω ὥρες ὀλάκερες νὰ μοῦ χτυπάει στὴ μύτη μετὰ τὴ μυροδιά της σὰν πατούνας ξεφορημένης.

Σὲ λίγο θάναι κάτι ἄλλο, πολὺ λιγώτερο θροφτιδὸ πού θὰ μοῦ δίνει στὴ μύτη.

Γιὰ τὴν ὥρα ἔχω τὴν κοιλιά μου ἀδειανή, ἀπὸ δυὸ μέρες τώρα καὶ σεργιανίζω στὶς προκυμαίς, ὅπου συναντῶ τὸν παλιό μου ἀλμπεργιαστὸ ῥε:

— Τίποτα; μὲ ρωτᾶει.

— Τίποτ' ἀκόμη.

— Φαί;

— Ὅχι!

— Ἐλα στὸ σπίτι' ἔχω κάτι καλό.

Στὸ σπίτι τρώω ἕνα γιαχνὶ πού τὸ βρίσκω ἔξωχο.

— Τί είναι;

— Κουνέλι, μοῦ κάνει, γλύφοντας ἕνα κόκαλο καὶ χαμογελώντας πονηρά.

Δὲ δίνω προσοχή, μὰ στενοχωρημένος ἀπὸ τὰ ἀπελασμένα μισογυρίσματα μᾶς γάτας δεμένης σ' ἕνα σακί, ρωτᾶω, ἐνῶ γλυκαίνω τὸ στόμα μου μ' ἕνα ὄρατο καφέ.

— Γιατί κρατᾶτε αὐτὸ τὸ κακόμοιρο τὸ γιατὶ λεισιμένο στὸ σακί;

— Γιὰ τὸ αἰσιανὸ γιαχνί, μοῦ ἀποκρίνεται σοβαρά.

Κ' ἐνῶ καθόμασταν, σηκώνεται, παίρνει τὸ γάτο, τοῦ δένει γύρω στὸ λαιμὸ μιά σφιχτοθηλειὰ ἀπὸ χοντὸ τέλι, τὸ περνᾶει ἀπὸ τὴν τρύπα ἐνὸς σκαμινοῦ κ' ἀνεβαίνοντας στὸ σκαμνὶ τραβεῖ τὸ τέλι καὶ σταγγαλίζει κάτω ἀπὸ τὰ μῆτια μου τὸ φτωχὸ ζῶο πού λυσοδέρνει τρομαχτικά.

Εὐχαριστῶ καὶ βγαίνω. Πρὶν φτάσω στὴν ἀυλὴ, ἔξερσα ὄλο μου τὸ γεῦμα.

Εἴμαστε λαὸς ὀπισθοδρομημένος, ἀλλὰ σὲ μᾶς κανεὶς δὲν τρώει γάτο, οὔτε βιάτραχο, οὔτε καν ἄλογο.

* *

Τὸ περίφημο αὐτὸ γιαχνὶ ἀπὸ γάτο, πού δὲν εἶχα τὴν ἱκανότητα νὰ χωνέψω, εἶταν τὸ τελευταῖο μου γεῖμα στὴ Νάπολη... κα' ὥστόσο εἶχαν

περάσει ἀκόμη ὀχτὼ μέρες χωρὶς νὰ μποῶ νὰ ἐλπίζω σὲ καμμιὰν ἀλλαγὴ.

Μιά μέρα, ἐνῶ πλανιόμουνα ἄσκοπα ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ Φίλιππο Σάντο, τὸ μάτι μου ἔπεσε ἀπάνω σὲ μιὰ μεγάλη τοιχοκόλληση πού τὰ μεγάλα της γράμματα μὲ κάρφωσαν ἐπὶ τόπου. Λέγονταν ἐκεῖ ἀπάνω ἀνάμεσα σὲ τόσα καὶ τόσα ἄλλα ἐγκώμια, κ' ὅτι:

IL MAGNIFICO VAPORE
H O H E N Z O L L E R N
θὰ φύγει στὶς...
D I R E T T I S S I M O

DA NAPOLI A ALESSANDRIA D'EGITO

Αὐτὰ γίνοντανε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Φλεβιάου τοῦ 1907.

Διαβαζὼ καὶ ξαναδιαβάζω τὴν περίφημη «ἄφρις» κ' ἡ καρδιά μου φουσκώνει ἀπὸ χαρὰ μετὰ τὸ προαίτημα τῆς σωτηρίας πού κοιτοζυγώνει. Αὐτὸ τὸ Magnifico, αὐτὸ τὸ «direttissimo» κρύφως, εἶναι τὸ βαπόρι μου! Εἶναι ἡ σωτηρία μου! Καὶ πρέπει νάνα, ἔστω κ' ἂν ἐπρόκειτο νὰ σκαρφαλώσω στὸ τιμὸν του, ἔστω κ' ἂν ἐπρόκειτο νὰ διασράξω ἔγκλημα!

Καὶ βέβαιος γιὰ τὴν ἐπιτυχία, ξεχειλίζοντας ἀπὸ ἐλπίδα, τρέχω, σχεδὸν χορεύοντας, σ' ὅλη τὴ ναπολιτάνικη ἐξοχή, κυλιέμαι στὴ γλῶη, οὐρλιάζω, τραγουδῶ:

Ταμποῦρ, ταμποῦρ!
Γιαβάς-γιαβάς.
Σιγά-σιγά, γερασσή
Χάι, Κιὸ' ἀφέντη, καραγκιολέρη!

Μὰ ἐνῶ τραγουδῶ, φτάνει ἡ νύχτα καὶ περνῶ... Πεινῶ ὁ φτωχός, καὶ τὸ ἔαίρω καλά πὸς θὰ περάσουν ὀχτὼ μέρες ἀκόμη χωρὶς νὰ πάρω κανένα γιόμα, γιὰ τὸ γιόμα αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πάρω ἀπάνω στὸ Magnifico, ἀπάνω στὸ «ντιρεττίσσιμο» ἢ ἀλοιῶς πουθενά, πουθενά... Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος πού κατάργησε πὰ τὸ φαί! Δὲν ἔχω πιά τίποτε νὰ πουλήσω, ἔξω ἀπὸ τὸ Ροσχόφρ μου, μ' αὐτὸ ὅμως σκέπτομαι πὸς θὰ πληρώσω τὸ βαρκάρη πού ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα θὰ μὲ πᾶει ἴσαμε τὸ Hohenzollern!

Ἔτσι θάναι, γενναῖο μου παλῆκαράκι, ἀκόμα κ' ἂν πρέπει νὰ μασήσεις χῶμα ἢ νὰ βοσκῆσεις σὲ χορτάρι...

Καὶ πραγματικά, βρίσκομαι ἀνάμεσα σὲ μιὰ τεράστια φρενιά μαρουλιῶν, ψηλῶν ἴσαμε τὸ γόνατο. Βγάξω ἕνα μαρούλι, τὸ καθαρίζω ἴσαμε τὴν καρδιά καὶ... Κουράγιο, φίλε μου! Ἀπὸ μπακαλιὰρο χόρτσας. Ἡ γουρουνόπετα σοῦφρενε ἀναγούλες, τὸ γάτο τὸν ἔξερσε!» Ε'! λοιπόν, τώρα φάε μαρούλι καὶ τρέχα κατόπιν, τρέχα ὅπως οἱ χίγες μέσα στὰ λειβάδια, στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοιξῆς!

Ἔτσι ἔγινε' παραφουσκῶσα ἀπὸ μαρούλια,

ὀχτὼ μέρες συνέχεια καὶ κατόπιν ἔτρεχα σὰν τὶς ἀγριοχίγες.

Ὅτε ἕνα ψιχουλό ψομοῦδ' ὅλη τὴ Νάπολη γιὰ νὰ βάλω στὸ στόμα μου: οὔτε ἕνα σόλδι γιὰ ν' ἀγοράσω, μιὰ βδομάδα ὀλάκερη. Βουτώντας τα σ' ἄλατι πού κλέβω, περνώντας ἀπὸ τὸ ἔξω ἀπὸ τὰ μπακάλικα, τρώω ὄλο μαρουλιόσαλάτα, πίνω νερὸ καὶ τρέχω! Καπνὸ μου ἔχω τ' ἀποτσιγάρα. Ἡ κατοικία μου βρίσκεται πάντα στὴ στοιβάσιὰ τῶν ξύλων, στὸ λιμάνι. Εἶχα ἀδυνατίσει τόσο πού ὅταν ἔβλεπα τὴ φρέσκα μου σὶς βιτρίνες δὲν ἀναγνώριζα τὸν ἑαυτὸ μου.

Μά... «ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος» καὶ ὅλα τὰ πράματα, στὴ γῆ, ἔχουν ἕνα τέλος.

Νὰ τὸ Hohenzollern! Εἶναι ἡ μέρα τῆς ἀναχώρησής του. Ἀπ' τὴν προκυμαία μόλις ἔβλεπες τὴν παντοροῦλα του πού κυμάτιζε ἀπὸ πολὺ μακριά. Ὁραῖες βάρκες πηγαίνουσιν ἀπὸ τὸ βαπόρι τὴν προκυμαία καὶ πάλι πίσω. Ὁ Κοῦντ τοῦ στέλνει κιάλας εὐγενεῖς κυρίους, ὠραῖες κυρίες καὶ τὰ μεγάλα τους μπαούλα.

Κ' ἔγώ; Κ' ἔγώ δὲν ταξιδεύω παρὰ μόνο μετὰ τὰ «ντιρεττίσσιμο».

Ἐμπρός, παλῆκαράκι!

Μπροστὰ σ' ἕνα δημόσιο πλυντήριο πού εἶτανε γιομάτο γυναῖκες, ἀνασκουμπῶνται τὰ μακίγια τοῦ ποικάμου μου: κάνω μιὰ καλὴ σαπουνάδα καὶ μετὰ τὴ βοήθεια ἐνὸς μικροῦ καθρέφτη τῆς τσέπης, ξουφίζω τὰ γένια μου! Οἱ γυναῖκες γελάνε. Γελῶ κ' ἔγώ γιὰ εἶναι ἡ μέρα πού ἴδωφρα μὲ τὸ Magnifico.

Μιά καὶ ξουφίστηκα, σιάγγω τὸν κολάρο μου καὶ φιλοτεχνῶ ἕνα ὄρατο κόμπω στὴν γραβάτα μου, ὅπως τὸν καιρὸ πού εἶμουνα κ' ἔγώ ἄνθρωπος! Ὑστερα μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ μουστακιῦ ἀρχινῶ ἕνα γερὸ βούρτσισμα τοῦ κοστουμιῦ καὶ τοῦ πανοφοριῦ καὶ κατόπιν βουρτσίζω τὰ παπούτσια μου.

Νὰ με κιάλας νέος πολὺ καθῶς πρέπει, ἀξιόσεβαστος!

Τρέχω νὰ βρῶ τὸ μπαστοῦνι μου πού κανένας δὲν σκέφθηκε νὰ μοῦ σηκώσει. Ἀντίο στοιβάσιὰ μου! Διάλεξα τὸ καράβι μου! Τώρα εἶναι ἡ σειρά τοῦ Ροσχόφρ μου! Σὲ ποιόνα νὰ τὸ πουλήσω; Διάολε, σὲ ποιὸν ἄλλο παρὰ στὸν ἀλμπεργιαστὸ ῥε μου.

Ξεκινῶ κουρίζω καὶ προτοῦ ἀνέβω, βγάξω τὸ ρολοῖ μου καὶ τὸ κυτᾶζω:

— Καῦμένο Ροσχόφρ! Μοῦ κόστισες ἑφτά φράγκα. Σωστὰ τέσσερα χρόνια σὲ κρατῶ μαζὶ μου. Συχώρησέ μου τὴν προσοδία καὶ κάνε τ' ἀδύνατα δυνατὰ γιὰ ν' ἀποχτήσω τίς δυὸ λιρέττες πού χροιάζουμαι γιὰ τὴν βάρκα.

Μπαίνω! Ὁ Ἰταλὸς πίνει τὸν καφέ του. Γουρλώνει τὰ μάτια του βλέποντάς με ἔτσι σιγურμένω:

— Μοννέδα;

— Ναί, μοννέδα, λέω, μὰ γιὰ νὰ μοῦ δώσεις!

Φεύγω σὲ λιγάκι, γιὰ τὸ τελευταῖο σου φαί ὄλο σαλάτα τρώω, εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος-σαλάτα. Πάρε τὸ ρολοῖ μου καὶ δώσε μου δυὸ λιρέττες, σ' ἔσορξίζω.

Καὶ τοῦ διηγούμεν' εἰ σκοπεῖω νὰ κάνω.

Ὁ καλὸς ἄνθρωπος μ' ἀκούει φανερὰ συγνημένως, κουνάει τὸ κεφάλι χωρὶς νὰ ξεσφίξει τὰ σαγόνια του καὶ μοῦ δίνει τρεῖς λιρέττες ἀντὶς δυὸ γι' αὐτὴ τὴν ἀπούλητη παλιοταμπάκαρα. Τοῦ ἀρπὸ τὰ χεῖρα καὶ τοῦ τὰ σφίγγω δυνατὰ καὶ κατόπιν τρέχω πρὸς τὴ σωτηρία.

Στὸ βαρκάρη—μὲ ὕφος ἀποκροτορικό, μὲ τὸ μπαστοῦνι στὸ χεῖρ καὶ καπνίζοντας τὸ τσιγάρακι μου, ρωτᾶω, σάμπως νὰ μὴν τῶξερα:

— Ποῦ εἶναι τὸ Χοεντζόλλερν;

— Νά το, κύριε!

— Εἶναι ντιρεττίσσιμο;

— Νάπολη—Ἀλεξάντρια!

— Πόσο ἡ κοῦρα;

— Δυὸ λῆρες.

— Ὁδηγεῖστε με!

Καὶ πηδάω στὴ βάρκα.

Γλυστορώντας τὸ σμαραγδένιο καθρέφτη, κάθε κοπιὰ μ' ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ βέβαιο φόβο μου καὶ μετὰ τὸν ἄλλο, πολὺ πῶ χειρότερο γιὰ εἶναι ἀβέβαιος αὐτός. Ὁ βαρκάρη μὲ σηκώνει στὴν ἄκρη μιᾶς σκάλας πού στὴν ἀπάνω ἄκρη τῆς φυλάγεται ἀπὸ ἀπὸ ἕνα μπερσαλιέρο κ' ἕνα ἀξωματικὸ τοῦ πλοίου.

Πίστρα σφραγετρή! Ὅλο «καλὸς κόσμος». Διόλου ἄνθρωποι τὸ καταστρώματος. Μεγάλη πολυτέλεια: Π magnifico!

Γύρω ἀπὸ τὸ βαπόρι, Ναπολιτάνοι χορεύουσιν μέσα στὶς βάρκες στυὸς ἡχους κιάρων, μαντολίνων, βιολίων καὶ φουαριμόνιων. Εἶναι ἕνας ἐκκωφαντικὸς θόρυβος. Οἱ ἐπιβάτες τοῦ βαποριῦ πετάνε δεκάρες στὶς βάρκες καὶ στὴ θάλασσα πού βρῖθι ἀπὸ κολυμπητές. Αὐτοὶ μετὰ τὸ στόμα γιομάτο νομίσματα, παραμονεύουνε τὸ χεῖρ πού θὰ ρίξει τὴ λιρέτα καὶ προτοῦ τὸ νόμισμα κἀμει τὴ διαδρομὴ του, βυθᾶνε σὰν βέλος καὶ τὴν ἀρπᾶνε σὰν κατεβαίνει καθῶς μαραμμένο φύλλο. Ἀνεβαίνοντας στὴν ἐπιφάνεια τὴνε δείχνουν ἀνάμεσα στὰ δόντια τους.

Πληρώνω τὸ βαρκάρη κ' ἀνεβαίνω... «Σὰν παλῆκαράκι...»

Μὰ ἡ ματιά μου κιάλας θολώνει, τὰ γόνατά μου λυγᾶνε κ' ἡ ἀνάσα μου κόβεται' ναί, ἐκεῖνη τὴ στιγμή, εἶμ' ἔτοιμος νὰ σκοτωθῶ!

Ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὴ σκάλα, οἱ δυὸ ἄνθρωποι μὲ χαρῆτάνε μ' ἐγγένεια: Ὁ ἕνας μὲ ρωτᾶει:

— Τὸ εἰσιτήριο σας;

Ἐπιβάλλοντας στὸν ἑαυτὸ μου θανάσιμη ἡρεμία ἀποκρίνομαι μὲ ὕφος κουρασμένο:

— Εἶναι γιὰ νὰ ξεποροδίσω κάποιον φίλο...

— Περάστε, κύριε.

Περνῶ, ἔτοιμος γιὰ νὰ λιγοθυμῶ.

* *

Ἄπ' ἐξείνη τῆ στιγμή καί ἴσαμε τὴν ὥρα τῆς ἀναχώρησης τοῦ πλοίου, μὴ ὥρα ἀπάνω-κότου, ἔζησα τὰ πὺ σκλήρη, τὰ πὺ φρονικά δευτερόλεπτα τῆς ζωῆς μου! Δὲν γνώριζα τίποτε πὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἰσοδυναμήσει μ' αὐτὸ τὸ μαρτύριο, δὲν ἴξαισα τίποτε πὺ βασανιστικό, μῆτε τὴν πείνα, μῆτε τὴ φυλακὴ μῆτε τὴν ἀγρία δαγκωματιά. Μόνο τὸ βάσανο πὺ γεννᾷ ὁ ἀνικανοποίητος σαρκικός ἔρωτας μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ μὲ τὸ ξέσπασμα αὐτὸ τῶν φτωχῶν ἀνθρώπων σπλάχνων.

Γιατὶ ἔτσι εἶναι: κομιμάτια ζωῆς πὺ ξεσκιζονται ἀπὸ τὸν ἔαντό σας, καί ε σάν μετέωρα, χωρὶς νὰ τὸ θέλετε, καί φεύγουν στὸ ἄπειρο παίρνοντας μαζί τους ὅτι καλύτερο ἔχει τὸ αἶμα σας: τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ὑστερα δὲν εἶστε πῶ παρὰ ἓνα πακέτο ὅλ' κόκκαλα, ἓνας σκελετός πὺ χαχανίζει, πὺ κλαυθμηρίζει καί πὺ ὀνομάζουν: φτωχὸ ἄνθρωπο.

Πῶς κατόπιν ν' ἀκουμπήσω τὸ κουρέλι μὲν στὸ κάγκελο τοῦ καταστρώματος καί στηρίζω τὸ πρηστωμένο κεφάλι μου σ' ἓνα στύλο. Ἀπὸ κεῖ μπορῶ νὰ βλέπω τὴ σκάλα γιατί ὅλη μου ἡ ζωὴ κρέμεται τώρα ἀπ' αὐτὴ τὴ σκάλα πὺ εἶν' ὁ τρόμος μου ὅσο δὲν εἶναι ἀκόμη σηκωμένη, ὅσο μπορεῖ ἀκόμα ν' ἄρπάξει κανεὶς ἀπὸ τὸ σβέρο καί νὰ μὲ πετάξει, πὺ; Σὲ κανένα ἀστυνομικό τμήμα; Σὲ καμὴ μίσηρη πόλη; Ὅχι, ὄχι, στὴ μαρουλοσαλάτα!

Δὲν πρόκειται γὰρ τὴ μίσηρη πὺ στὸ κάτω εἶναι κατὰ πὺ μπορεῖς νὰ ὑποφέρεις, πὺ γνωρίζω ἀρεκέτὰ καί πὺ δὲν τὸ φοβάμαι διόλου, ἀλλὰ πρόκειται γὰρ τὴ σαλάτα. Ὅχι τὸ μέρες σαλάτα, ὕστερα ἀπὸ ὀχτὼ μέρες γουρουνόπετσα πὺ ἀκολούθησαν ὀχτὼ μέρες μπακαλιόρο! Δὲν εἶναι μίσηρη αὐτό; εἶμαι ἓνας νέος ἄνθρωπος φρουστωμένος ἀπὸ χόρτο καί πὺ κινδυνεύει σὲ κάθε δευτερόλεπτο νὰ τὸν ξαναστείλουνε στὴ βοσκὴ. Καί τὸ ἰσομερώτερο εἶναι ὅτι δὲν ἔχω καμμία ὄρεξη καί ὀχτὼ μέρα σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα πὺ βροῖζεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου, δὲ σφάετομα διόλου τὸ θάνατο! θάλω νὰ ζήσω ἢ ζωὴ μου ἄρεσει, καί ἢ Νάπολι ἐπίσης, καί αὐτὴ ἢ ἀνόητη ἀνθρωπότητα. Μονάχη ἢ σαλάτα δὲ μ' ἄρεσει πῶ.

Καί κάθε λευκὴ μπλούζα πὺ περνᾷ πῶ μου, κάθε κασκέτο, κάθε κίνηση πὺ γίνετα στὰ περιγύρα τοῦ σβέρο μου—εἶτε γὰρ νὰ δώσουνε μὴ διαταγή, εἶτε γὰρ νὰ οἰζούν ἓνα νόμισμα στὸ νερό, εἶτε ἀκόμα καί γὰρ νὰ φτύσουν ἀπάνωθε ἀπὸ τὸ κάγκελο—ὄλ' αὐτὰ εἶν' ἄλλα τόσα χέρια πὺ μ' ἀδράχνουν γὰρ νὰ μὲ κατεβάσουνε στὴν καταραμένη αὐτὴ σκάλα καί νὰ μὲ ξαναοἰζούνε μέσα στὴ μαρουλοσαλάτα.

Νοιώθω τὸ κρέας μου πὺ λιώνει σάν τὸ κρεὶ ὅταν τὸ σιμώνουν σὲ μὴ πρηστιά. Γιὰ μένα

ἡ ζωὴ σταμάτησε, ὁ ἥλιος δὲν κουνιέται πῶ καθὼς ἢ σκάλα.

Γιὰ νὰ δώσω μὴ διέξοδο, βγάσω ἀπὸ τὴν τσέπη μου τὴν «Ombra» πὺν ξάισο ἀπὸξω καί κωμῶναια πὺς διαβάσω, μὴ δὲ βλέπω οὔτε μὴ γροαμῆ, δὲ βλέπω παρὰ τὴ σκάλα πὺναι καρφωμένη στὴ θέση της, ἀνθρώπινα μπράτσα πὺ μ' ἀγγίζοντε περνούοντας καί... τὴ μαρουλοσαλάτα. Αὐτὰ μποροῦντε νὰ ἴδουντε τὰ μάτια μου καί τίποτ' ἄλλο.

Μὰ προσπαθῶ νὰ κοιτάξω ἄλλο πράμα, κίτι πὺ νὰ μοιάζει καί μὲ ὄνειρο: ἀκουμπῶ τὸ μέτωπό μου στὸ στύλο, βάνω τὸ Βεζούβιο σημάδι καί περμένω τὸ λεπτὸ πὺν τὸ βουνὸ θὰ κουνηθεῖ πολὺ ἄργα στὴν ἀρχή, ὕστερα γρήγορα γρήγορα, μαζουὰ ἀπ' αὐτὲς τὲς ἀρογυλιές.

Περμένω. Μὰ τίπτε δὲν κουνιέται. Τὸ βουνὸ, ὁ στύλος μου, τὰ σκαλοτάτια αὐτὰ μὲ τὲς λάμπε ἀπὸ λαμπρὸ χάλκινὸ πὺν ὀδηγοῦντε καί εἰδθεῖαν στὴ σαλάτα, ὅλα βροῖσκονται σὲ πλήρη ἀνηυσία. Μονάχη ἐγὼ εἶμαι κινήτος, ἢ καρδιά μου μόνω πάλλει ἀπ' ὅλες τὲς τρομάρες τοῦ σύμπαντος, μονάχη ἐμένα μποροῦντε νὰ ἀρπάξουντε, ὅταν θὰ τὸ θελήσουντε, καί νὰ μὲ ξαποστεύουντε, χωρὶς πολλὲς τσιμονιές, σὲς φριεῖες τῆς μαρουλοσαλάτας ὅπου πρόκει νὰ ζήσω στὸ ἐξῆς σάν χοροτοπίο ζῶο, ὅπως οἱ γῆνες, νὰ τρώω ἔκατο φορὲς τὴ μέρα καί ἄλλες τόσες ν' ἀδειάζω.

Ἐχοντας ἀγκαλιασμένω τὸ στύλο καί τὰ μάτια κωφωμένα στὸ Βεζούβιο, θυμάμαι πὺς κρατῶ στὰ χέρια μου τὴν «Ὀμπρα», τὴν «Ὀμπρα» πὺν εἶταν ὁ μόνος μου σύντροφος τῶν δρόμων, ὁ μόνος μου ἔμπιστος καί φίλος μου σὲς ἀτέλειωτες αὐτὲς μέρες καί ἀναροτιέμαι: γιατί οἱ ἄνθρωποι γράφοντε σιγνηνικὲς «Ὀμπρες» «Ὀμπρες» παθητικὲς, τὴ στιγμή πὺν ἢ γῆς δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ἀπεραντός κάμπο ἀπὸ σαλάτα σὺν ὅποιω μποροῦντε νὰ πέσουντε γὰρ νὰ μὴ βγοῦντε πῶ ποτὲς ἀπὸ κεῖ μέσα: Ἐνα τρομαχτικὸ μπου-ου-ου τρανιάζει τὸν οὐρανὸ καί τὴ θάλασσα καί μὲ κῆν ἢ νὰ διαγκώσω μὲ τὰ δόντια μου τὸ στύλο μου.

Τώρα εἶμαι ἓνα παληκαριὰ τόσο ἐλαφρὸ πὺν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ μ' ἄρπάξει μὲ τὰ δυνάμει του δάχτυλα καί νὰ μὲ βάλει ὅπου ἤθελε: μέσα στὸ καζάνι μὲ τὸ λαδοῖ ἢ σὲς ναπολιτικὲς μαρουλοφριεῖες. Δὲν ἀνατέω πῶ, κολνῶ στὸ κάγκελο καί παρακαλῶ τὴ σκάλα ν' ἀνέβει προτοῦ μεταβληθῶ σ' ἓνα φτερό πὺν θὰ σηκώσο ὁ ἄνεμος. Δὲν ξάισω ἄν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ χαίρομαι. Ἄνἄμεσα στὸ πρῶτο καί τὸ τρίτο μπου-ου! ἢ αἰωνιότητα εἶναι τόσο σκληρὴ πὺν θὰ μποροῦσε κανεὶς, ἢ ἓνα ἀνάλαφρο φέσημα καί χίλιες φορὲς στὸ δευτερόλεπτο νὰ μὲ σαρώσει μαζουὰ ἀπὸ τὸ ἀεριστικό αὐτὸ ντριεττίσιμο μὲ τῆς σωτηρίας μου.

Καί νὰ, ἓνα διπλὸ σφύριγμα τῆς σειρήνας, κατόπιν τριπλὸ καί βλέπω δυνατὰ μπρά-

τσα νὰ τραβῶν ἀπάνω τὴ σκληρὴ αὐτὴ σκάλα καί νὰ τὴ διαπλάνουντε στὰ πλάγια τοῦ πλοίου. Τὸ πλοιο ξεσινᾷ μεγαλόπρεπα, κίνοντας ὅλη τὴ γῆ νὰ στροφογυρίζε γύρω του. Στὴν ἔξοδο ἀπὸ τὸ λιμάνι σταματᾷ, ὁ πιλότος κωπενβαίνει σὲ μὴ βαροῦλά. Ἐνα σύντομο μπου!—ὁ πολιτισμένος χαιρετισμός γὰρ τὸν πιλότο τῆς Νάπολης καί γὰρ τὰ μαρούλια τῆς—καί παύοντε δροῖο, βγαίνοντε στὸ πέλαγο ἐνῶ τὸ βατόρι τρανιάζει ἀπ' ὄλο τὸν ὄγκο του καί ἐνῶ ὁ ἄνεμος φουσαεῖ ἀνάμεσα σὲς ἀρωσιές καί οἱ ἐπιβάτες ἀνασηκῶνουν τοὺς γακαδὲς τῶν πανοφωριῶν τους.

Τότες λέω μεγαλόφωνα:

—Αὐτὸ εἶναι τὸ ντριεττίσιμο μου!

Καί τεντώνοντας τὸ στέρνο—μὲ τὸ ταγάρο στὸ στῦμα, τὰ χέρια σὲς τσέπες καί τὸ μπαστοῦντε περασμένω μούτσια ἀπὸ τὴν ἀμασγάλη στὸ γορδ—περπατῶ ἀψηφώντας τὸ κάθε τι κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα τοῦ πλοιοάρχου πὺν ἤθελε νὰ τοῦ φωνάζω:

—Ἐ, φίλε... Πῶς πᾶν τὰ χέρια!

* *

Εἶναι νύχτα, ὠραία ἀστερόφωτη, νύχτα. Τὸ βατόρι ἀρογοῦρε τὴν κοῖρσα του... Κ' ἔτσι, ξαφνικά!... Μέσα στὸ πέλαγο...

—Τὶ συμβαίνει;

Σαλόνια καί καμπίνες ἀδειάζουν. Ὅλος ὁ κόσμος βροῖσκειτα στὸ κατάστρωμα, καί ἐκεῖνοι πὺν ἔφαγαν καί ἐκεῖνοι πὺν δὲν ἔφαγαν, εἶτε ἀπὸ ἀνορεξία εἶτε γιατί κανεὶς δὲν τοὺς κάλεσε.

—Τὶ εἶναι;

Εἶναι τὸ Στρόμπολι! Καί ὁ φίλος μου ὁ πλοιοάρχος, πὺν εἶναι ἓνας τύπος σὲς ἀρογοῦρησε τὸ Magnifico του γὰρ νὰ μποροῦσε νὰ ἴδουμτε μὲ τὴν ἀνεσὴ μας αὐτὸ τὸ αἰώνιο στόμα πὺν ξεροῖνε φωτιά. Κιτᾶξέ το! Εἶναι δυὸ βήματα μαζουὰ ἀπὸ μᾶς. Στὴν κορφή του, τὸ ορθωτικὸ ξεπέταγμα τῆς πυρωμένης λάβας φωτίζει τὴ νύχτα κατὰ σύν:ομα διαστήματα. Τὸ φλογερό μονοπάτι, κόκκινο σὲς ψηλότερες κατορηφές, κατεβαίνει σὲ φωτεινὰ ζιγ-ζιγ, συτηροφές, κατεβαίνει σὲ φωτεινὰ κῆνεται στὰ χνᾷ κόβεται, ἱαμπῶναι ὀλοένα καί κῆνεται στὰ ὀρῶα τοῦ λόφου ὅπου ἓνας κωκλώπειος ἀναβρασμός βροῖχεται στὴ νυχτερινὴ σιωπῆ. Μοναδικὸ θέαμα, ἄξέχαστο.

Τὸ βατόρι ξαναοἰζεῖ τὴν ἀγροχη κοῖρσα του.

Κάθουμαι καί καπνίζω στὴν ἡρεμὴ νύχτα. Συλλογίζουμαι τὸν ἐλεχτὴ πὺν θὰ περάσει, μᾶ... Ἄ! διάολε! Θὰ δεῖ πῶς θὰ τόνε δεχτῶ! Εἶμαι, νὰ ἢ ὄχι, σ' ἓνα ντριεττίσιμο; Ἐ, λοιπόν; Τὶ ἔορξεστε νὰ μὲ ἐνοχλήσετε; Πᾶει, τελείωσε ἢ τρομάρα! Τώρα κουνιέται καί δὲ θὰ σταματήσει ἴσαμε πὺν νὰ βροῦ τὸ μπάρομα Μπίντερο—τὸ λοιπὸν σᾶς βράζω! Θὰ μὲ στελεῖτε στὰ κάρβουνα! ὠραία δουλειά! Σάμ-

πὺς νὰ εἶπα ποτὲς μου πὺς θάρνιόμουνα ν' ἀνακατευτῶ μὲ τὰ κάρβουνα! Ναι, εἶμαι πρόθυμος ν' ἀδράξω τὸ φταροῦξο! Ναι, εἶμαι πρόθυμος νὰ πληρώσω τὸ ταξίδι μου μ' ὀποιαδήποτε δουλειά, ἔστω καί μὲ τὴν πὺν βρώμικη, τὴν πὺν ταπεινὴ, μονάχη, γὰρ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, λίγη ἀνθρωπιά, ἀφίστε με νὰ βγῶ ἀπ' αὐτὴ τὴν καταραμένη μαρουλοσαλάτα ἔχω καί ἐγὼ δικαίωμα γὰρ ἓνα κομμάτι ψωμί!

Κ' ἐνῶ καπνίζω καί στοχάζουμαι ἐκεῖνο πὺν θὰ μοῦ συμβεῖ ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ Magnifico, ἓνας κοντόχονδρος κύριος καπνίζει καί αὐτός ἓνα χοντρὸ πούρο, ἀκροβῶς ἀπικροστὰ μ' ἐμένα μὲ τὴν πλάτη ἀκουμπισμένη στὸ παραπέτο. Δὲ μ' ἀφίνει ἀπὸ τὸ μάτι του, εἶναι κάποιος ὠρα, μὰ λερτὸ δὲ δίνω.

Τὶ θέλει ἀπὸ ἐμένα αὐτός μὲ φάτσα ἀνθρώπου πὺν φαίνεται τόσο εὐγενικὴ, μὲ τὸ κασκέτο κατερασμένω ἴσαμε τὴ μύτη, τὴ γκαμπιαστὶν του καί τὸ πούρο του πὺν λάμπει μέσα στὴ νύχτα;

Δὲ μὲ θέλει τίποτε. Εἶναι ἓνας Ἀστροναύτης. Τὸν εἶχα ἦδη ἀκούσει νὰ μιλεῖ βιεννέζικα μὲ συνταξιδιώτες. Μὲ ρωτᾷ ξάφνου ἰταλικὰ, σὰ βρεθῆκαμε μόνω ἀπάνω στὸ κατάστρωμα αὐτὸ τῶν ἐπιβατῶν τῆς τρίτης θέσης:

—Τὶ καμπίνα ἔχετε;

—Δὲν ἔχω καμπίνα.

—Πῶς! Ὅλος ὁ κόσμος ἐδῶ ἔχει τὴν καμπίνα του. Κιτᾶξέ τὸ νοῦμερο τοῦ κλειδιοῦ σας.

—Δὲν ἔχω κλειδί.

Στὴν ἀρχὴ φάνηκε ἀπορημένος, κατόπιν, καταλαβαίνοντας, χαμογελᾷ καί ἔρχεται νὰ καθήσει πλάι μου:

—Εἰστε μήπως κανένας...

—...Ναι, ἓνα παληκαριὰ!

—Καί σίγουρα δὲ θὰ φάγατε!...

—Πῶς! μαρουλοσαλάτα!

—Ἐλάτε μαζί μου!

Στὴν καμπίνα του, μὲ κινήσεις ζωηροῦ μπουλντῶν, ἀνοίγει μὴ βαλίτσα καί βγάει σάντουιτς, βελόπτητες, πανάνες, πορτοκάλια, κρασί Μαλαγῶς, μὲ παραγεμίζει, μὲ σκαίει, μὸν κερνά νὰ πῶ καί ἄλλο, καί ἄλλο... Ὑστερα δυὸ ὠραία πούρα, ὠραία ταγάρα...

—Μὴ φοβάστε τίποτε! μὸν λείει αὐτός ὁ κῆνός Βιεννέζος. Εἶναι βατόρι πολυτελείας. Δὲν ὑπάσχει κοντρόλο στὸ δρόμο! Στὴν εἴσοδο σοῦ παίρνουν τὸ κλειδί τῆς καμπίνας σου. Αὐτὸ εἶν' ὄλο... Μὰ πῶς διόλο τὰ καταφέρατε καί μῆχηταε δῶ πᾶν;

—Εἶναι ποῦ... εἶχε μαρουλοσαλάτα!

* *

Τώρα μὸν χρειάζεται μὴ κουσέττα. Ποῦ νὰ τὴ βροῦ! Παντοῦ! Σαπλώνουμαι χωρὶς τσιμονιές ἀπάνω στὸ

μεγάλο μουσαμά της τραπεζαρίας των έπιβατων της τρίτης, και κοιμάμαι. Κοιμάμαι σαν κοίτσουρο, ως το πρωί, όταν ένα χέρι μ' άνακουνά. Σηκώνομαι το κεφάλι λιγάκι θυμωμένος: μιά λευκή μπλούζα, ένα νεανικό εϋθύμο πρόσωπο γέρονει άπάνωθι μου:

— Fokista lei? (Είστε σωφρέρ;)

— Fokista...

— Και χόνοντας το κεφάλι μου ξανακοιμούμαι. Λιγάκι πύ ύστερα, το ίδιο χέρι, το ίδιο πρόσωπο, μου ξαναφορτώνονται:

— Passagieri, lei?

— Passagieri...

Το παληκάρι ξεπτά σέ χάρινο:

— Χά! Χά! Δεν είσαι μίτη σωφρέρ, μήτε έπιβάτης, είσ' ένας άλλης! "Ελα μαζί μου!

Τί θά μέ κάνει; "Ελεχτής; Κάβουνο; "Αντίο μαλάγα, σάντουιτς, πουρά!

"Όχι! Διάλου... Τούναντιο μάλιστα: είν' ή σειρά της καλοτυχιάς, μετά την κακοτυχιά! Είν' ή ζωή!

Μέ οδηγεί στην τραπεζαρία πού βρισκόταν άπάνω από κείνην όπου κοιμήθηκα. "Εκει πρόγευμα. Οι ταξειδιώτες πέρασαν, μιά στά τρία κουβέρτα τα δυό είν' άγγιχα!

— Α ή τούς τοίς πίνεις ή θάλασσα! "Εσένα, όχι! "Ε, λοιπόν, σεβήθισου!

"Όπως ό λόκος μέσα σ' ένα κοπάδι από πρόβατα, χύθηκα σ' εκείνο βούτιρο, στίς κομφιτούρες, στά μικρά όλόξιστα ψωμάκια, σ' όρωαίο εκείνο γάλα, στόν έξοχο καφέ και τά ξαποστέλλω όλ' αυτά για να άποκαταστήσουν τά φτωχά μου έντόστια πού είχαν ξεθεωθεί από σαλάτα. "Ο κελιάρης μέ κατάζει μέ σταυρωμένα τά χέρια και χαρούμενος:

— Μή βιάζεσαι! "Επιτρέπεται! Όλ' αυτά θά πάνε στη θάλασσα, για τά σκυλόψαρα!... Και τά ψητά, τόσα δά μεγάλα!...

"Όλα! Στη θάλασσα!...

Στη θάλασσα... για τά σκυλόψαρα... Κ' εγώ κ' έκατομύρια σαν και μένα: σαλάτα, λαοδί, μυγχοσάματα!

Φτωχιά άνθρώπιτητα! Πόσο είσαι κουτή... Περόστερο κουτή παρά κακιά...

Τρεις μέρες ούρανό και θάλασσα. "Η Μεσόγειος χαροπή και κάποτες δύστροπη. Στερέωμι πλούσιο, και κάποτες κασούφιρο.

'Από το κελιάρι της τρίτης—όπου καθισμένος άπάνω σέ δυό στέρνες κνήμες, μέ τά μανικά άνασοχημωμένα, τά μπράτσα μου κόνουνε θαύματα μέ τούς τεντζερέδες—κατάζω άπ' τό φεγγίτη τη θάλασσα και τόν-ούρανό, πού γκρεμοσταζίζονται διαρκώς και τραγουδώ μέ μεγάλες άγριοφωνές:

Ταμπούρ, ταμπούρ,
Γιαζάς, γιαζάς...

"Άξίφρα, στό πέλαιο και μέρα μεσημέρι, τό Magnifico σπαταά. Τί συμβαίνει; "Όλος ό κόσμος ροιμίζει τά καταστροφάματα.

Είνα ένα φοκαριόφικο ροιμίζο καινα ναγαρισμένο. Είν' όλότελα άδειο και πάει κατά τό σέμμα, μέ τό τιμόνι τσακισμένο. Τό «Χοεντζόιλερον» δοκιμάζει να τό σιμώσει μέ προσοχή. Συννενοούντα μέ μεγάλα χωνιά.

— "Ό, τι μποροῦμε να κάνουμε, είναι να σάζ πάρουμε άπάνω! φωνάζουν οι δικοί μέ ιταλικά.

— Αέ μπορεῖτε να μάζ οημουλκήσετε; ροιτάνε οι Ρωμιοί.

— "Αδύνατο! Είμαστε συμβατικό ποστάλε!

Φωνάζω κ' εγώ:

— "Αδύνατο! Είμαστε νιορετίσσιμο!

Κι' ό φίλος μου ό πλοίαρχος χιπτά στόυς μηχανικούς: ντρίν!.. ντρίν!.. ντρίν!.. ταχύτατα έμπρός!

Πάμε!... "Ο καθένας μέ τη μοῖρα του...

Και νά!.. Μ' ένα ήλιόλουστο πρωί, μπου!... μπου!... "Ε... πού είν' ό πλότος!...

"Ακκοσάφουμε στην "Άλεξάντρια.

Σπάνο τά χέρια από χαρά τοῦ "Αδστριακού και κατόπιαν τοῦ καλοῦ εκείνου παιδιού. Αυτός μου λέει:

— Δόσε μου για σουβενιό το μαστοῦνι σου από μπαμπού!

— Πάω' το!... Γειά σου!

...Χέ, ή Γαλλία!... Στά 1907 δέν έχει Γαλλία! "Όταν σέ δέκα χρόνια άγρότερα και!... από άλλη πόρτα!...

Τρέχω στοῦ γέρω Μπίντερο...

"Αγιος Ραφαήλ, Μάρτης 1927.

ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ

(Μετάφρ. ANTPEA ZEBFA)

ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

'Αποφύγαμε, ίσαμε την ώρα, ν'άπασχοληθούμε μ' ένα ζήτημα πού, σέ τό κάτω κάτω, φανότανε να είναι άτομηκή υπόθεση δυό-τριών ένδοξαρομένων γύρω από τη διεύθυνση τοῦ μελλοντοῦ να ιδρυθεί 'Εθνικό Θέατρο—'Ο κ. Φώτος Πολίτης; "Όχι!—'Ο κ. Μελάς; 'Αλλά ό κ. Μελάς, βρίσκοντας έπιπερδέστερη τη συγγραφή άναποκρίσεων από τό Παρίσι, δέν αποδέχεται και υποδεικνύει τόν κ. Σενοπούλο ως τόν καταλληλότερο έλλειψει καλυτέρου. 'Επακολουθεί άναλλαγή πακαταρισμένων φιλοφρονημάτων από 'Αθήνον εις Παρισίους, και ό κ. Σενοπούλος, βεβήμενος να φανεί κ' αυτός «έθνικώς έπωφελής», όπως ό πατέρας της "Ακαδημίας, δηλώνει ότι δέχεται τό διορισμό. "Ετσι ησυχάσαμε για ένα καιρό και μεί! "Ο κ. Σενοπούλος διεύθυντης, ό κ. Μελάς σύμβουλος εκ Παρισίων, ό κ. Φώτης Πολίτης κριτικός και ό κ. "Αλκης "Ουλός κατ' έπικυριαν εισηγητής! "Ετσι δέ λούνται τά ζητήματα; Τί ανάγκη για μάζ να μερεθευούμε στα οικογενειακά τους, αφού τά πράματα κανονίστηκαν έτσι διοργα-όμορφα!

Μά να πού τό «θέμα» ξαναρχεται κ' αόχη τη φορά μέ αξιώσεις μεγάλης σοβαρότητας. "Ανταλλάσσονται δημοσιογραφικοί διαφιςμοί και όλοι βιάζονται να πούν τη γνώμη τους γύρω από τό σπο υ δ α ι ό τ α τ ο αυτό ζήτημα: «'Η "Ελλάς, ειναι ίσως ή μόνη εκ των Βαλκανικών χωρών πού δέν έχει τό 'Εθνικό της Θέατρο!» Είς τό σημείο αυτό είμεθα κατά μισόν αιώνα όπισθοδρομημένοι...» «Είνα μία εθνική ανάγκη!» σού λέν άλλοι πού άόριστα, ίσως-ίσως όμως και πύ ύπολογισμένα...

'Εθνικό Θέατρο, λοιπόν! "Αλλά για πού σκοπό; Για πού; Για να ικανοποιήσει ποιάν ανάγκη; Νά μερικά ζητήματα πού όσοι άποφάσισαν ν' ασχοληθούν δέ θεώρησαν έπιβαλλόμενο να δώσουν με σαφή και ξεκάθαρη άπάντηση.

Και, πρώτα-πρώτα, ένα 'Εθνικό Θέατρο, υποτίθεται ότι ιδρύεται γιατι άναποκρίνεται σέ μιάν ανάγκη, προερχόμενη μάλλον εκ των κάτω παρά εκ των άνω. Και ή ανάγκη αυτή πραγματικά ύπάρχει σήμερα. "Υπάρχει, αλλά μέ πολύ διαφορετική μορφή και μέ πολύ διαφορετικό περιεχόμενο από κείνο πού θάχει τό 'Εθνικό Θέατρο πού μελετάται να ιδρυθεί. Γιατι ένα 'Εθνικό Θέατρο, έπιχορηγούμενο από τό Κράτος, θά ειναι—όπως πολύ όρθά τόνισε κάποτες και αυτός ό κ. Σενοπούλος, ξεκινώντας βέβαια από έντελώς άλλη βάση—ίδωμα προπαντός κρατικό, προωρισμένο να έξυτηρήσει, πρώτα και κύρια, ώρισμένες κρατικές ανάγκες και σκοπούς ουσιαστικά κρατικές. Καταβαίνετε τώρα πώς και μέ ποιο τρόπο θά έξυτηρηθούν αυτοί οι σκοποί. Αύριο θά πληρωθεί λ. χ. ό κ. Παλαμάς να γράψει ένα πατριωτικο-λυρικό έργο για τό φρονηματισμό (!) τοῦ λαοῦ, όπως έγινε με τ' άποκαλυτήρια τοῦ 'Ηρώου τοῦ Κιλκίς! "Η θά έπιστρατευθεί ό κ. Γαλαγός για να διασκεύασει κατ' άπαιτηση τοῦ όποιοῦδήποτε "Υπουργοῦ της Παιδείας, την «'Εσμε την Τουρκοφιλα» και τό «Μάρκο Μπότσαρη», έργα προωρισμένα για την άνόψωση τοῦ εθνικοῦ αισθήματος!

Μά ό κ. Μελάς και οι περι αυτών θορυβούντες φαινεται να έχουν άλλη γνώμη; Πρέτει, σού λέν,

να ιδρυθεί 'Εθνικό Θέατρο στην 'Ελλάδα, για να άχθεί εις περιωπήν ή δραματική τέχνη στην 'Ελλάδα και να γράφουν οι νεοέλληνες συγγραφείς άριστουργήματα. Θα συγκεντρωθούν δηλαδή στο 'Εθνικό Θέατρο οι καλύτεροι ήθοποιοί για να παίξουν επί 366 παραστάσεις—όταν ό χρόνος ειναι δίσεχτος—τη «Φαεινή Σάντη» και τόν «Κόκκινο Βράχο» μέ παρεμβολές ώρισμένες προχειροφτιασμένες «προσαρμογές, (όπως τις χαρακτηρίζει ό κ. Μελάς), τοῦ κ. Χόρν, ή κανένα Κί τ ρ ι ν ο, αυτή τη φορά, Πουκάμισο τοῦ κ. Μελά. Πού να έπιτραπεί από της σκηνής τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτροῦ ή εμφάνιση έργων μέ καινούργια πνοή ή μέ άντίθετη από τό έπιχορηγούν Κράτος ιδεολογία! 'Η στάση τών Διευθυντών και παραδιευθυντών, τών κριτικών και κατ' έπικυριαν εισηγητών τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου θά ειναι εκ τών προτερων προδιαγραμμένη! "Ας μη μάζ κατηγορήσουν ότι στηρίζουμε συμπερσάματα. Δυστυχώς τό πρόσφατο παρελθόν ειναι πολύ γνόμο... Πούδ θεατρικός συγγραφέας, λόγος χάρη, σέφτηκε να διαμαρτυρηθεί (έξω βέβαια από τό στενό κύκλο τών «περ' ημάς και άλλήλους») όταν άπαγορεύονταν ένα άδωο έργο τοῦ Ρομάν Ρολλάν: «Θαρθεί Καίρη» πού έπρόκειτο να παιχτεί ένα καιρό από τη σκηνή τών «Νέων» και πούδ από τοῦς σημερινούς προφάσεις της κριτικής και σαιμπόν τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου άνοίξει τό στοματάκι του όταν ύστερα από δυό-τρεις πετυχημένες παραστάσεις τών «'Εμπόρων της Δόξας» στη σκηνή τοῦ Θεάτρο Κοκοπούλη, έχοτανε διαταγή από τη λογοκρισία της "Ασφαλείας τοῦ Κράτους για να σταματήσουν! Και πούδ "Ελληνας λόγος σέφτηκε να διαμαρτυρηθεί όταν γινότανε τόσο καιρό για την άναπαράσταση τοῦ «Ποτέμιν» ενώ τουναντίο πολλοί (μεταξεί αυτών και της ύποψήριος διευθυντής τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου) δέχοντανε να παρακαθήσουν ως λογοκρίτες της ταινίας αυτής μέ μόνο τό πρόσχημα ότι ειναν σοβιετική! "Υστερα από τέτοια οίχτρα προηγομένα ε μποροῦμε να στηρίξουμε καμιά έλπίδα για τοῦς καλοῦς καρπούς πού θά μποροῦσε ν' άποφέρει ή ίδρυση ενός 'Εθνικοῦ Θεάτρου στην 'Ελλάδα. Θά ειναι ένα παραπάνω μπουρζουαδικό θεατρο, άντιδραστικώτατης μορφής, γιατι θά έπιχορηγείται από τό Κράτος και θά παρεμποδίζει ουσιαστικά τό συγχρονισμό τοῦ θεάτρου μας πρὸς την ευρωπαϊκή μεταπολεμική θεατρογραφία, γιατι πολύ δύσκολο άλλος θίασος και άλλο ήθοποιοί θ' ανελάβαναν» τό βήρος τών «εϋθύνων» για την εμφάνιση έργων πού θά έχουν άπορριφθεί ως «επικίνδυνα» και «τολημρά» από τη Διοση τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου.

"Ετσι, σέ μάζ, ή ίδρυση 'Εθνικοῦ Θεάτρου δέ μταινει μόνο σά μιá άτομηκή υπόθεση ώρισμένων κύκλων από τοῦς όποιους οι μὲν έξυπνότεροι και οι πύ κατάστοι θά τοιμολογούν την κρατική έπιχορήγηση ενώ οι άλλοι θά γλύφουν απόζω το σουκάκι περιμένοντας τη σειρά τοῦς, αλλά και σά μιá από τις πάμπολλες μορφές της διαστρέβλωσης τών πραγματικών αισθημάτων τών μαζών και ένα από τά πολλά μέσα της διανοητικής άποτύφλωσης τών καταπιεζόμενων ύποτελών τοῦ αστικοῦ Κράτος, στην όποια φαινονται τόσο πρόθυμοι να συμβάλουν ώρισμένοι κύκλοι πού για να μην τοῦς κατηγορήσουμε για χυδαία άντιδραστική συμχαρία μέ τό χορηγούν Κράτος, προτιμῦμε να τοῦς καταλογίσουμε μόνο την εϋτελή ιδιοτέλεια.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τ. ΜΟΡΑΙΤΙΝΗ: 'Ο άρχοντας του κόσμου. (Θίασος 'Αργυροπούλου). Δεν έχουμε καμιά δυσκολία ν' αναγνωρίσουμε άμέσως-άμέσως, ότι ο 'Αρχοντας του Κόσμου είναι το πιο καλό έργο του κ. Τιμού Μοραϊτίνη. 'Ομοιος αυτό ούτε προσθέτει στην άξια του έργου, ούτε αφαιρεί απ' αυτήν. Είναι γνωστό πως για μιά, «έν έσχάτη ανάληψη» την άξια έδωκε αισθητικού δημιουργήματος την άποτελεί το ελδικο βάρος του περιεχομένου του. Και να μπροστά μας το ρότσμα: ποιο το περιεχόμενο του 'Αρχοντα του Κόσμου;

Ούτε πρωτότυπο, ούτε καινούργιο. 'Ερχεται ο Σατανάς στη γή, σά νοικοκύρης που τον έξωσαν και τον ανάγκασαν να κατοικήσει στο «κάτο κάτομα», έρχεται να δει πώς πάν τα πράματα και να εξακολουθήσει διδάσκοντας το «κακό». Κατά την όμολογία του ίδιου του συγγραφέα, ή έπίσκεψη δέ γίνεται για πρώτη φορά. 'Ηρθε με τον Γκαίτε, ήρθε με το Μολνάρ ο ίδιος ο Σατανάς. 'Ο συγγραφέας έσχενά πως ήρθε και με πολλούς άλλους. Αυτό δέ θα πείραζε δά και πολύ, αν δεν είχε λησμονηθεί ο 'Αντρέγιερ κι' αν δέ φαινόταν ότι απ' αυτό κυριώς έχει εμπνευσθεί ο κ. Μοραϊτίνη. 'Όσο κι' αν ο δικός του Σατανάς είναι τόσο άσυγχρόνιστος—ή πρώτη του εμφάνιση γίνεται με κοστούμι «φλογόδες» με «περσόν εις τον πίλον»—όπως λέει ο ρωμικός μεταφραστής του Φάουστ, με κοστούμι τέλους και αντίληψης μεσαιωνικής. Τόσο λίγο συγχρόνισμος αυτός ο 'Σατανάς' ώστε τον «αλλίζουν άμέσως στους γιακάδες» κι' άμέσως φαίνεται τόσο λίγο Σατανάς, ώστε ούτε με το έλλαγμα του κοστούμιού γίνεται σατανικότερος ούτε πού συγχρόνισμος. 'Ερχεται να διδάξει ποάματα που, ο ίδιος όμολογεί, του λέν γι' αυτά: «Αυτό το μάθαμε! Άλλο! Άλλο! λοιπόν τόσο λίγο τους θέλει συγχρόνισμος τους διαβόλους του εκεί κάτω ο κ. Μοραϊτίνη; 'Ερχεται να διδάξει το κακό, ο Σατανάς δηλαδή, και του το διδάσκουν. 'Ερχεται να κλέψει και τον κλέβουν, έρχεται να άπατήσει και τον άπατούν, έρχεται να πει πως να άλληλοξενούνται οι άνθρωποι, κι' αυτοί βρίσκονται στην παραμονή της τέλειας άλληλοξενόπτωσης. Το κακό έχει πάρει τεράστια διαστάσεις.

'Όμολογούμε πως θα εΐταν μεγάλη άπαίτηση αν θέλαμε απ' τον κ.Μ.μιά άποκρυπταμένη φιλοσοφική αντίληψη του «καλού» και του «κακού». Ξαίροντας τον από προηγουμένα έργα, δεν πήμε ως αυτό. Μά πάλι... τόσο άβαθη, τόσο κομπογιαννική αντίληψη του «κακού»—! Πάει πολύ, για άνθρωπο που καταπνάνεται με κοινωνικές σάτυρες. Γιατί ο κ. Μοραϊτίνης έχει τη άξίωση να σατυρίσει τη μοντέρνα κοινωνία. Το ότι ή μοντέρνα κοινωνία σηκώνει σάτυρα και μαστίγωμα και θερμοκαυτήρα, δεν είμαστε εκείνοι που θα τ' άρηθούν, ή θα μιάς κακοφρανεί. Είναι τόσο σάτια αυτή ή Κοινωνία! 'Όμοιος ή σάτλια αυτή προέρχεται από μιάν ύπερομότητα κ' έχει τις ρίζες της πολύ βαθύτερα απ' ότι φαντάζεται ο κ. Μοραϊτίνης, που μπνάνει σε τόσα έξοδα χάριν του... παλιού καλού καιρού. Αυτόν νοσταλγεί, κι' αυτό του άπολογία κάνει με τη σημερινή του σάτυρα.

Τότες πο... δέναν τους σκύλους με τ' λουκάνικα! 'Η πάλι 'Αθήνα, ο παλιός κόσμος, ο παλιός καιρός!... Γύρω απ' αυτούς τους πόλους στρέφεται ο συγγραφέας. Αυτό νοσταλγεί. Και σατυρίσει. Τι: 'Αραγε την εκμετάλλευση του ανθρώπου απ' τον άνθρωπο, άραγε την ταξική καταπίεση, άραγε τα βαθύτερα αίτια των πολέμων; Τίποτα απ' όλα αυτά. 'Επιπόλεια και ρηγά, βλέπει, νοσταλγεί

'Όσο για τη φόρμα, στις άρχες κάνει προσπάθειες για μιά «κομεντί» κ' έπειτα ξεπέφτει στην επιθεώρηση. 'Ο Σατανάς του λέει πως εμφανίζόμενος σάν

άνθρωπος έχει την αίσθηση ανθρώπου που προσπαθεί να μπει σ' ένα μεμυήκι. Κ' ο κ. Μοραϊτίνης εμφανίζόμενος σά συγγραφέας δίνει την αίσθηση του βατραχού που προσκάνει για να γίνει βουβάλι. Γνωστός δέ μύθος, όπως γνωστός και ο κ. Μοραϊτίνης.

Γιατί ωστόσο «άρρσει» στο πολύ κοινό; Γιατί άπλοούστατα ο κοσμικός είναι πολύ ευχαριστημένος βλέποντας να σατυρίζεται ή σημερινή σάπια κοινωνία, έστω και από ένα Μοραϊτίνη μιά και δέν εμφανίζεται άλλος.

'Όσο για την έκτέλεση θα εΐταν παράλειψη αν παρασιωπούσαμε την καλή έργασία του κ. 'Αργυροπούλου στο ρόλο του Σατανά και του κ. Μαρικού στο ρόλο ενός ταρτούφου «άνθρώπου του Θεού».

ΛΕΩΝ. ΑΝΤΡΕΓΙΕΡ: 'Ανθή (Θίασος Κυβέλης).—Σιγά-σιγά, ή Κα Κυβέλη τα κατάφερε φέτος να κατακτήσει ίσαμε το «Σύζυγο της Δεσποινίδος»—ένα πράμα άνοσιού, άδειο, άνόητο με περιεφραλία, πού ξεπερνά και ρωμικάια και φρανσεζικά κατασκευάσματα του είδους του. Ούτε ή λεπτότητα, ούτε ή δροσιά πού είχε ή εμφάνιση της μεγάλης τεχνίτρας, έμπόδιαν να διαπιστώσουμε τον ξεπεσμό.

'Επειτα από ένα πέσιμο τέτοιό ή Κα Κυβέλη είχε την καλή εμπνευση ή επαναλάβει μιάν παλιά μεγάλη της έπιτυχία με την «'Ανθή» του 'Αντρέγιερ. Το έργο του ρώσου συγγραφέα δέν είναι καινούργιο ούτε κι' άγνωστο. Γι' αυτό δά περίτεχνε κάθε προσπάθεια για μιά ανάληψη. 'Απ' άφορμή όμως της προχτεσινής παράστασης, θα είχαμε να παρατηρήσουμε ότι τη φορά αυτή ή «'Ανθή» σάτσηκε πιο εύκολονόητη στο πολύ κοκό. 'Όχι ότι ο 'Αντρέγιερ, όπως τουλάχιστον διαπιστώσαμε ώτακουθέντας ο λογής λογιής φαιδρά σόγλία—άπλοουτέθηκε από τον καιρό της πρώτης του εμφάνισης. 'Ισως όμως γιατί παίχθηκε πολλές φορές, (τόσο ή «'Ανθή» όσο ή «'Αικατερίνα 'Ιβανόβνα» όπως κιάλας «'Ο 'Ανθρώπος που δέχεται ραπίσματα»). 'Ισως έπίσης, «προκειμένου για την «'Ανθή»—οι φροδντιστικές θεωρίες πού είχαν ένα όριμένο έλλάγμα στους διανοούμενους κύκλους του τόπου μας, να συντέλεσαν στην κατανόηση του έργου—μ' δλο πού ή «'Ανθή» γράφτηκε πριν ακόμη εμφανιστεί τόσο θορυβώδεια ως θεωρία και ως μέθοδος ο φροδντισμός.

Με την ίδια ευκαιρία, θα είχαμε ακόμη να παρατηρήσουμε περισσότερο από κάθε άλλη φορά, το πλημμελές της μετάφρασης, πού θα εΐταν έπι τέλους καιρός να ρετουσαρίσει.

'Όσο για το παίξιμο, ξεκινώντας απ' το ότι Κυβέλη και Βεάκη μόνο με τους ίδιους τους έαυτούς τον μπορεί να τους συγκρίνει κανείς, έβριμε τη γνώμη ότι: όσο για τον κ. Βεάκη, αυτός φάνηκε άνατάξιος του έαυτου του, με τη διαφορά πως φορτάροντας φαίνεται όριμένως νότες, άπόδοσε ένα φέντια με κάτι το άνταπαθητικό. 'Όσο για την Κα Κυβέλη, φαίνεται πως δέν έβρινε καλό να ξεσκονιστεί και να φρεσκαρεί λίγο τις παλιές της δάρνες. Θα βάλαμε το χέρι μας στη φωτιά πως... δέν κουράστηκε πολύ σ' νέες πράξες. Μ' δλο πού δέν παραγνωρίζουμε διόλου το ύπερογο εκείνου φινάλε της δεύτερης πράξης όπου ύπερέβαλε τον ίδιο τον έαυτο της. Και θα πρέπει ακόμη να σημειώσουμε τη ραγδαία εξέλιξη της Κας Μιράντας για να συμπεράνουμε ότι λίγο διάβασμα δέ θα της έκαμε κακό Πολύ εδουνημένο το παίξιμο της Δος 'Αλικής, όπως και η Παπαγεωργίου και Παρασκευά. 'Όσο για την Κα Νανά Παπαδοπούλου, θα είναι παράλειψη αν πού δέν τονίζαμε όχι μόνο το καλό μά και πλείρα εδουνημένο παίξιμο, στο ρόλο της Γιαγιάς, πού θα πρέπει να αποτελέσει ένα σταθμό στην εξέλιξη της.

Τέλος, με την εξοφθαλμη άπουσία ενός μελίσσέρ, μ' άνέβασμα άπροετοιμασία, με δίχως μελέτη και προφανέστατα δίχως πράξες, εΐτανε φουσκό να δοίμε

καταστρεμένες σκηνές όπως στην τρίτη πράξη, εκείνο όπου ένα από τα πιο δυνατά μέρη καταντά το σαστό ρωμικό ραβδίσι: καυγάς, φασαρία, δίχως δέσιμο ρόλων, δίχως άβρη και μέση.

π.

ΕΠΙΛΟΓΟΙ

Η ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΙ—'Η Νέα 'Επιθεώρηση» δέ μπορούσε να υπολειφθεί του έορτασμού της εκατονταετηρίδας του Ρώσου συγγραφέα, ούτε μπορούσε να ύπομνησει τη σημασία του 'Ιωβιλιαίου του. 'Αρχική της άπόφαση εΐτανε να τιμήσει τη μνήμη του άπεφρόνιτος δόκλιχου το φυλλάδιο της. Δυστυχώς ή επιδημία του δαγκείου που... κρεββάτσε όλα τα μέλη της Κριτικής της 'Επιτροπής δέ της επέτρεψε να πραγματοποιήσει την επιθυμία της. 'Αρκείτα για σημείωση σε μιά διαφωτιστική μελέτη και μερικά βιογραφικά σημειώματα, ύποσχόμενη για το έρχόμενο άκόμη μερικά άρθρα και μελέτες πού να «διαφωτίσουν πλείρα το έργο του συγγραφέα.

Η ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΛΣΤΟΙ—'Η «Νέα πρός τους συνεργάτες της. Σοβαρή, από μιάς άρχής, προσπάθεια—πράμα πού δέ μάς άμφισβητούν ούτε οι ιδεολογικοί μας αντίπαλοι—δέν εΐτανε δυνατό παρά ν' άφοσιώνει την προσοχή της στο έλεχτο πού των περιεχομένων της. 'Όστόσο θεωρούμε χρέος μας να επιστήσουμε την προσοχή των άναγνωστών μας στη νέα μελέτη του συνεργάτη μας Πέτρου Πικρού πού άποτελεί φατεινή συνέχεια των κριτικών δοκιμίων του πού δημοσιεύτηκαν σε συνεχή φύλλα του περιοδικού μας. Τοιμότως να ποίμε, ειδικά για τη μελέτη περι Τολστόι, ότι είναι ή πρώτη φορά, τουλάχιστο για την 'Ελλάδα, πού ο Ρώσος συγγραφέας και το έργο του, εξετάζεται με σταθερή κριτική βάση και συνέτεια, τοποθετημένος μέσα στην εποχή του και το περιβάλλον του.

ΟΙ ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ.—Στο «Monde» του Μπαμπις, την ώραία σταδιοδρομία του όποιου παρακολούθημε με προσοχή και με περηφάνεια, είδαμε πρόσφατα κ' ένα γραμμα φοιτητών του Πανεπιστημίου μας, στο όποιο έκφραζεται ο ένθουσιασμός τους για την έκδοση του «Monde» και ή πίστη τους πρός τα ιδανικά πού προπαγανδίζει. Το γραμμα φέρνει και ύπογραφές οι όποιες δέν θα της έκαμε κακό Πολύ εδουνημένο το παίξιμο της Δος 'Αλικής, όπως και η Παπαγεωργίου και Παρασκευά. 'Όσο για την Κα Νανά Παπαδοπούλου, θα είναι παράλειψη αν πού δέν τονίζαμε όχι μόνο το καλό μά και πλείρα εδουνημένο παίξιμο, στο ρόλο της Γιαγιάς, πού θα πρέπει να αποτελέσει ένα σταθμό στην εξέλιξη της.

Τέλος, με την εξοφθαλμη άπουσία ενός μελίσσέρ, μ' άνέβασμα άπροετοιμασία, με δίχως μελέτη και προφανέστατα δίχως πράξες, εΐτανε φουσκό να δοίμε

Α ΠΟ Τ' ΑΓΡΑΦΑ!...—Στην 'Ελλάδα πού όλα γίνονται, συνέβη και αυτό το άπίστευτο:

Είναι γνωστό πως στις μέρες της επιδημίας, το περισσότερο θέατρο διακόφανε για ένα μικρό διάστημα τις παραστάσεις τους άπο... έλειψη ήθοποιών: Ί αυτό το μεταξύ, οι διάφορες θεατρικές επιχειρήσεις σταμάτησαν την πληρωμή στους μισθοτούς επαγγελματίες ήθοποιούς με την πρόφαση ότι το θέατρο άργούσε και συνεπώς έπρεπε να άργήσει και ή μισθοδοσία! Θα έπιθυμούσαμε να μάθουμε τί διαβήτλια έκαμε το Σωματείο 'Ηθοποιών για την άγαραχτήριστη αυτή διαγωγή των Διευθυντών των Θεάτρων έχις αν και στην περίπτωσή αυτή παρουσιάσθηκαν «διαφορές» παράνομιας φύσης με τις περίφημες εκείνες διαφορές πού έσημειώθηκαν σε κάποια δίατη επαγγελματιών ήθοποιών κατά κερδοσκοπού θεατρών, εξελιγμένου τύπου νεοέλληνα καπιταλιστή...

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΙΝΗΘΕΙ όμως σχετικά με το ζήτημα αυτό και ή άργονόνη 'Εταιρία των Θεατρικών Συγγραφέων, ής όποιος την επαγγελματική εμφάνιση ως σωματείου δέν εΐδε κανέναν πουθενά, έξω από μερικές γιορτές και πρόχειρους πανηγυρισμούς. Τα δυο σωματεία, των 'Ηθοποιών και των Θεατρ. Συγγραφέων, είναι, θαρούμε, άλληνά λένδετα στα συμφέροντά τους και θάπρεπε να καθορισούν άπό κοινού μιά γραμμή ταχτική για την άμυνα των επαγγελματιών συμφερόντων τους.

ΚΑΙ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ, μιά πού ήρθε λόγος, έδειξαν τον τελευταίο καιρό άγαραχτήριστη άδράνεια στην προστασία των μελών τους, επαγγελματίων δημοσιογράφων, από τα άλλεπάλληλα κλεισίματα έφημερίδων πού βγήκαν είτε για να τομητήσουν ώριμένους προεκλογικούς λουφέδες είτε για να κερδοσκοπήσουν με την άφέλεια του κοινού, παίζοντας ένα επίνδιονο γι' άλλους, παιγνίδι δημονηγίας κηλοφροσίας. Οι έφημερικοί αυτοί οργανισμοί, έφημεροι άπο την πρώτη τους σύσταση, έκερδοσκοπήσαν προσηνώς με τους επαγγελματίες δημοσιογράφους πού προέβλεβαν, άνούμενοι μετά την διάλυσή τους να τους πληρωθούν και αυτά τα «δεδουλευμένα». 'Από τις μοναδικές προσηγές στα δικαστήρια, οι όποιες στο κάτω-κάτω, σπάνια άποδίνουν τα παρακατούμενα, θα εΐταν, θαρούμε, προτιμώτερη μιά συλλογική δράση των σωματείων για την λήψη ποοληρτικών μέτρων πρός έξασφάλιση των μελών των, είτε με την έπιβολή έλέγχου στις οργανωμένες επιχειρήσεις, είτε με την παροχή σοβαρών εγυήσεων.

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ.—'Ο δάγκιος κληρέων και το γέρο Ταβουλάρη. 'Ο παλιός καλλιτέχνης με την εύγενική του ψυχή, άφου έζησε όλη του τη ζωή στη στέοση και την εγκατάλειψη, είχε δοκιμάσει μιάν ήλουζήνα στις τελευταίες του μέρες, με την κομική εκείνη γιορτή πού έγινε με την ευκαιρία του καλλιτεχνικού 'Ιοβιλιαίου του. Και έτσι οι διάφοροι έπίσημοι και το Κράτος έχουν ήσυχη τη συνείδησή τους πως εξεπλήρωσαν το καθήκον τους!.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Κριτικές τα βιβλία που μας στέλνονται σε δύο αντίτυπα.

Λογοτεχνικά :

Γιάννη Κορφάκη : «Ο Άδამ Βρυκόλακας». Ήμετερη σάτυρα. (Έκδοση του συγγραφέα).

Προσεχείς εκδόσεις :

Κυκλοφορεί τις μέρες αυτές από τον Έκδοτ. Οίκο «Κοραΐς» το νέο έργο του Γιάννη Κορφάτου : «**Η Κομμουνία της Θεσσαλονίκης**» (1342-1349) πρωτότυπη μελέτη γύρω από το ιστορικό κίνημα των «Ζηλωτών», που ως τα σήμερα έμεινε σχεδόν ολόκληρα άγνωστο στη διεθνή φιλολογία.

ΜΕ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

— Η «Νέα Έπιθεώρηση» καθυστέρησε αυτή τη φορά, για ένα περίπου δεκαήμερο, εξαιτίας της επίδημιας του δαγκείου που κρεβάτωσε έλο το προσωπικό της.

— Στο έρχόμενο φυλλάδιο, που θα κυκλοφορήσει την ταχική του ήμερομηνία, θα δημοσιευτεί άρκετή έλη περι Τολστόϊ που καθυστέρησε σ' αυτό το φύλλο.

— Από τα περιεχόμενα του έρχόμενου φύλλου, σημειώνουμε μιά μαρξιστική αναλυτική μελέτη περί Μπερζονιμού. Δημοσιεύτηκε στο τελευταίο φύλλο του θεωρητικού περιοδικού της Κ. Δ. : «Υπό την Σμιαάν του Μπερζονιμού». Γράφτηκε από τον W. Assmus και φέρνει τον τίτλο : «Der advocat der Intuitions-philosophie (Bergson) und seine Kritik des Intellectualismus).

— Στο μεθεπόμενο φύλλο θα συνεχίσουμε Πλεχάνωφ.

— Οί έγγραφοί συνδρομητές από το φύλλο του Γενάρη του 1928 (δηλαδή όσοι μας ζητούν δόσληρη τη σειρά) επιβαρύνονται μ' ένα ποδαρχιο για την άξια του ανατυπωμένου του φύλλου και την προσέχη ανατύπωση του 2ου. Τα πρώτα έξη φύλλα, για τον ίδιο λόγο, πουλιούνται Δρ. 35. Για τους έγγραφομένους από το β' εξάμηνο οι όροι παραμένουν οι ίδιοι.

— Παρακαλούμε όσους μ'ας καθυστερούν το συμπλήρωμα της συνδρομής τους από πρόσφατη άποστολή σειρών «Ν. Έπιθεώρησης» να μ'ας το έμβάσουν.

— Γενικός αντίπρόσωπος της «Νέας Έπιθεώρησης» για την Αμερικη όριστηκε ο Γιάννης Θύμιος, 101, W. 38th. St. Νέα Υόρκη. Για έγγραφές και για κάθε πληροφορία οι αναγνώστες μας της Αμερικης ως απευθύνονται σ' αυτόν. Με την ευκαιρία αυτή του εκφράζουμε και τις εύχαριστίες μας για τις προσπάθειες του για τη διάδοση του περιοδικού μας στην Αμερικη.

ÉDITIONS SOCIALES INTERNATIONALES

(3, Rue Valette — Paris V.)

J. HECKER : «La Religion au Pays des Soviets», P. Guiboud-RIBAUD : «Où va la Russie?», — Préface de Henri Barbusse.

F. GLADKOF : «Le Ciment», roman.

E. LEBEDINSKY : «La Semaine», (Épisodes de la Révolution).

S. PIONTOVSKI : «Histoire populaire de la Révolution d' Octobre»,.

N. BOUCHARINE : «L' Économie mondiale et l' Impérialisme», (Bibliologie Marxiste).

Karl MARX : «Le 18 Brumaire de L. Bonaparte»,.

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ.— Άχ. Βαγε-

νάν. Δράμα. Σ'ας γράφουμε ιδιαίτερα. Φύλλα στείλαμε. Εύχαριστούμε όλόθερα. Μ'ας γράψατε : «... Η «Νέα Έπιθεώρηση» πρέπει να ζήσει γιατί είναι μιά ανάγκη για τον τόπο μας όπως το φως. Είναι το μοναδικό περιοδικό που θα μπορούσε γ' ανυψώσει τις μ'ας, το μόνο περιοδικό που έχει επίγνωση της αποστολής του, το μόνο όργανο που θα φέρει σε φως τα νέα ταλέντα, τ' αληθινά άξια...» Αν τις ιδέες σας αυτές μεταφραζέστε και σ' όλους τους φίλους της περιφέρειάς σας, άσφαλώς ή «Νέα Έπιθεώρηση» θα προχωρήσει ακόμη κατά ένα μεγάλο βήμα προς το σκοπό της.— **Έταιμ. Δημ. Άμαρ.** Το άρθρο σας θα μπορούσε να διορθωθεί αν οι ιδέες σας σε πλείστα σημεία δεν είχαν λαθαιμένη άρετηρία. Θα πρέπει να διαβάζατε πολύ τη σχετική φιλολογία που είναι και δυσάρετη (μόνο ή Humanité είχε δημοσιεύσει άρκετες επιφυλλίδες πρό καιρού) για να μπορείτε να έχετε έγκυρη γνώμη. Βέβαια έμεις δεν έχουμε την αρμοδιότητα. Το υποβάλαμε όμως σε πιά έμπειρους και γνώστες του ζητήματος.— Στους κύκλους σας θα μπορούσατε να κάμπετε μιά προπαγάνδα για έγγραφή συνδρομητών.— **Ηρόστρ. Μυτιλ.** Άφού δεν υπογράψατε γιατί δεν προτιμάτε τουλάχιστο ένα φιλολ. ψευδώνυμο : Τά τέτοια έμεις δεν τα συνειθίζουμε. Γιατί, και με το δίκιο τους, θα μπορούσαν αβριο να μ'ας παρουσιάσουν ευθύνωμια καθός : Άρταξέρξης, Μέγας Άλέξανδρος ή και... «Πονεμένη Κερδία» κ. τ. λ. Φυλάξαμε το τραγούδι σας.— **Γ. Μ. Πολιτ.** Ένταθα. Το διήγημά σας : «Άρχιεργάτης» όστερη πολύ, όσθε ίγνος στυλ, που είναι αναγκαίο για ένα λογοτέχνημα.— **Γιδν. Άτσούλ.** Το «Σύν παραμυθιά» σας είναι καλό για αναγνωματάρια ή τουλάχιστο για ήμερολόγια που κυκλοφορούν μεταξύ «κορσεϊδών». Δεν ζαίρωμε τι σ'ας έκανε να μ'ας στείλετε το πεζό σας.— **Νησιώτην Ένταθα.** Απαλλάξετέ μας από τον κόπο—για πολύν καιρό—να διαβάζουμε ποιημάτα σας. Είναι κάτο που μέτριου τά πλείστα. Δουλέψετε και κατόπι. **Νιζ. Φύλ.** Άλεξάντρηα. Καλό ός έμπνευση, έχτέλεση όχι πολύ έλληνική, μ'ά το έλο φανερώνη προεργότητα και προβέινε άδικαιολόγητη biasóνη Μερικου στίχου κάπως ασύδουτο. Έλατίωμε να μ'ας ξαναυψηθείτε.— **Έμμ. Λεβύ.** Άλεξάντρηα. Το «Στη Λινοτυπική» δημοσιεύτηκε να σ'ας δώσει μια όδηση, άφού δείχνατε κάποιον ταλέντο. Δουλέψτε όμως τη φράση σας και... διαβάστε.— **Τμ. Κουτ.** Καρδίτσα. Το ποιημά σας έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι δεν είναι... ποίημα. Είναι άλλον φλυαρία.— **Γ. Μαρ.** Μυτιλήνη.Θά ιδείτε σε λίγο, ίσως από το έρχόμενο, μια νέα προσπάθεια που θα έχτιμησουν, δεν άμειβάλλουμε, έλοι οι αναγνώστες μας. Τις συστάσεις σας θα τις έχουμε ότ' όψη μας. Φύλλα στείλαμε, άργοπορημένα, λόγω της επίδημιας.— **Γιδν. Τσγκαρ.** Άμυρά-Βιάννου Κρήτης. Εύχαριστούςθε θεμα. Τέτοιοι ύποστηρικτές του έργου μας είναι οι πολυτιμότεροι σύντροφοι του άγώνα.— **Φ. Χάλκ.** Σισοβα. Άπορούμε γιατί να προτιμάτε νέα ψευδώνυμα για την Άλληλογραφία μας, ενά αν δημοσιεύονταν το διήγημά σας, θα βάζατε βέβαια την ύτογραφία σας ! Η μήπως έξακολουθείτε να έχετε την αντίληψη της «διατύπωσης» που είχατε ένα καιρό : Σ'ας γράφουμε ιδιαίτερα στο πρώτο δεκαήμερο του 'Οχτώβρη.

Σε όσα γράμματα πήραμε μετά τις 20 του Σεπτέβρη θ' απαντήσουμε στο έρχόμενο.

— Στο άλλο φύλλο θα δημοσιεύουμε πάλια των αντιπροσώπων μας στο έξωτερικό τους όποιους οι αναγνώστες μας προοδύνε γ' απευθύνονται.